

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Diplomová práce

Celoživotní vzdělávání a jeho význam v rozvoji regionu

Bc. Markéta Kellerová

© 2020 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Markéta Kellerová

Hospodářská politika a správa
Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Celoživotní vzdělávání a jeho význam v rozvoji regionu

Název anglicky

Lifelong learning and its importance in the development of the region

Cíle práce

Hlavním cílem diplomové práce je návrh k dalšímu rozvoji vzdělávání seniorů ve vybraném regionu, konkrétně v Praze, a ke zvýšení jejich motivace.

Prvním dílčím cílem práce je analýza prostředí, nabídky vzdělávacích programů a struktury výuky pro seniory na Univerzitě Karlově, konkrétně na všech jejích fakultách, které se této problematice věnují. Druhým dílčím cílem je porovnání kontaktního studia seniorů na Univerzitě Karlově s virtuální univerzitou na České zemědělské univerzitě. Třetím dílčím cílem je zhodnocení postojů a motivace seniorů ke vzdělávání a k aktivnímu stárnutí. K tomu bude využito průzkumné šetření formou dotazníku a rozhovorů s absolventy, přednášejícími a organizátory. Čtvrtým dílčím cílem je vyhodnocení získaných dat a návrh opatření.

Metodika

Podklady pro teoretickou část práce budou vycházet z analýzy odborné literatury a z internetových zdrojů, které se týkají oblasti andragogiky, vzdělávání seniorů a lidských zdrojů. Protože každá fakulta Univerzity Karlovy přistupuje ke vzdělávání seniorů odlišným způsobem, bude k získání dat v praktické části diplomové práce použito dotazníkové šetření, ve kterém budou tato specifika zohledněna. Dále budou provedeny rozhovory s organizátory, absolventy a přednášejícími. Získaná data z rozhovorů budou poté srovnána s výsledky z dotazníkového šetření. Na základě vyhodnocených dat bude navrženo možné opatření pro další rozvoj vzdělávání seniorů ve vybraném regionu, případně pro změny ve struktuře výuky. Osnova práce: 1. Úvod, 2. Cíl práce a metodika, 3. Teoretická část, 4. Analýza výzkumného prostředí, 5. Kvantitativní výzkum, 6. Výsledky výzkumu a diskuse, 6. Závěr.

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stran

Klíčová slova

senior, U3V, absolvent, vzdělávání, stárnutí, stáří, univerzita třetího věku, motivace, postoje, udržitelný rozvoj

Doporučené zdroje informací

ADAMEC, P., KRYŠTOF, D. Univerzity třetího věku na vysokých školách. Brno: Asociace univerzit třetího věku České republiky, 2011. ISBN 978-80-210-5640-4.

DISMAN, M. Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0139-7.

HAŠKOVCOVÁ, H. Fenomén stáří. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. ISBN 978-80-97109-19-9.

POKORNÁ, A. Komunikace se seniory. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3271-8.

ROGERS, A., HORROCKS, N. Teaching adults. Open University Press, 2010. ISBN 9780335240364.

SALIVAROVÁ, J., VETEŠKA, J. Edukace seniorů v evropském kontextu: teoretická a aplikační východiska. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2014. ISBN 978-80-7452-102-7.

ŠERÁK, M. Zájmové vzdělávání dospělých. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-551-6.

ŠPATENKOVÁ, N., SMÉKALOVÁ, L. Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5446-8.

ŠVAMBERK ŠAUEROVÁ, M., VADÍKOVÁ, K., M. Specifika edukace seniorů. Praha: Vysoká škola tělesné výchovy a sportu Palestra, 2013. ISBN 978-80-87723-09-8.

WOKOUN, R. Regionální rozvoj: (východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování). Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-699-0.

Předběžný termín obhajoby

2019/20 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Pavla Varvažovská, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 21. 11. 2019

prof. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 22. 11. 2019

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 05. 04. 2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Celoživotní vzdělávání a jeho význam v rozvoji regionu" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucí diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 6. 4. 2020

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí své diplomové práce Ing. Pavle Varvažovské, Ph.D., za odborné vedení, cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích a vypracování této práce.

Celoživotní vzdělávání a jeho význam v rozvoji regionu

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá celoživotním vzděláváním, konkrétně vzděláváním seniorů, a jeho významem v rozvoji vybraného regionu, v tomto případě v regionu Praha. Hlavním cílem této práce je, na základě průzkumu, předložit návrh řešení směřující k dalšímu rozvoji vzdělávání seniorů ve vybraném regionu, tedy v Praze, a ke zvýšení jejich motivace. Dílčími cíli jsou analýza prostředí, analýza nabídky vzdělávacích programů a struktury výuky pro seniory na Univerzitě Karlově, konkrétně na těch jejích fakultách, které se této problematice věnují. Dále pak zhodnocení postojů a motivace seniorů ke vzdělávání a k aktivnímu stárnutí a vyhodnocení získaných dat.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část diplomové práce se zabývá vymezením pojmu celoživotního vzdělávání, resp. vzděláváním seniorů, jeho historickým vývojem a vymezením dalších základních pojmů, které se tohoto tématu týkají, vč. významu, funkce a cílů vzdělávání. Dále je v práci popsána motivace vzdělávání u seniorů, zdůraznění jejich individuality, ale i podpora okolí, tzn. rodiny, společnosti a komunity. V další části práce jsou popsány různé formy vzdělávání pro seniory, resp. instituce a organizace, které se vzděláváním seniorů zabývají. V poslední části teoretické práce je charakterizován vybraný region, jeho rozvoj vč. udržitelnosti. Poslední kapitola teoretické části práce se zabývá porovnáním kontaktního studia na Univerzitě Karlově a virtuální univerzity třetího věku ČZU. Teoretická část práce je zpracována na základě informací získaných z odborné literatury a internetových zdrojů.

Předmětem praktické části diplomové práce je průzkum a zhodnocení hodnot a postojů seniorů ke vzdělávání ve vybrané veřejné vysoké škole, konkrétně Univerzitě Karlově, resp. těch jejích fakultách, které se aktivně věnují Univerzitě třetího věku. Vzhledem k tomu, že každá fakulta Univerzity Karlovy přistupuje ke vzdělávání seniorů odlišným způsobem a má tedy různou strukturu vzdělávacích programů, budou tyto skutečnosti zohledněny v dotazníku, který bude pro účely šetření zpracován. Získané výsledky pak budou porovnány s daty z rozhovorů s posluchači, přednášejícími i organizátory. Na základě získaných dat bude navrženo opatření směřující k dalšímu rozvoji, příp. změnám ve struktuře výuky a nabídce vzdělávacích programů s ohledem na specifika vzdělávání seniorů, tj. specifika daná věkem, různorodostí motivace, ale i sociálním a společenským postavením.

Klíčová slova: senior, U3V, absolvent, vzdělávání, stárnutí, stáří, univerzita třetího věku, motivace, postoje, udržitelný rozvoj

Lifelong learning and its importance in the development of the region

Abstract

The diploma thesis deals with lifelong education, specifically education of seniors, and its importance in the development of the selected region, in this case in the Prague region. The main aim of this work is to propose a solution based on the survey aimed at further development of education of seniors in the selected region, ie in Prague, and to increase their motivation. Partial objectives are the analysis of the environment, the analysis of the offer of educational programs and the structure of education for seniors at Charles University, specifically at its faculties that deal with this issue. Furthermore, the evaluation of attitudes and motivation of seniors to education and active aging and evaluation of the data.

The thesis is divided into theoretical and practical part. The theoretical part of the thesis deals with the definition of the concept of lifelong learning, resp. education of seniors, its historical development and definition of other basic terms related to this topic, incl. the importance, function and objectives of education. Furthermore, the thesis describes the motivation of education for seniors, emphasizing their individuality, but also support the environment, ie. family, society and community. In the next part of the thesis are described various forms of education for seniors, resp. institutions and organizations that deal with senior education. In the last part of the theoretical work is characterized selected region, its development incl. sustainability. The last chapter of the theoretical part deals with the comparison of contact studies at Charles University and the virtual university of the third age of the CULS. The theoretical part of the thesis is based on information obtained from literature and internet sources.

The subject of the practical part of the thesis is to research and evaluate the values and attitudes of seniors to education in a selected public university, specifically Charles University, respectively. those faculties that are actively involved in the University of the Third Age. Given that each faculty of Charles University has a different approach to seniors' education and therefore has a different structure of educational programs, these facts will be reflected in a questionnaire, which will be processed for the purposes of the survey. The obtained results will be compared with the data from interviews with listeners, lecturers and organizers. On the basis of the obtained data will be proposed measures aimed at further development, eventually. changes in the structure of education and the offer of educational programs with

regard to the specifics of seniors' education, ie specifics given by age, diversity of motivation, but also social and social status.

Keywords: senior, U3V, graduate, education, aging, old age, university of the third age, motivation, attitudes, sustainable development

Obsah

1 Úvod.....	16
2 Cíl práce a metodika	18
2.1 Cíl práce	18
2.2 Metodika	18
3 Celoživotní vzdělávání	20
3.1 Stárnutí a stáří	21
3.1.1 Fyzické stárnutí.....	21
3.1.2 Psychické stárnutí	22
3.1.3 Sociální stárnutí	22
3.2 Senior	23
3.3 Starý člověk.....	23
3.4 Důchodce	23
3.5 Postproduktivní věk	24
3.6 Třetí a čtvrtý věk	25
3.7 Účastník vzdělávání	25
3.7.1 Specifika seniorů jako účastníků vzdělávání	25
3.8 Vztah mezi stárnutím populace a edukací.....	26
4 Vzdělávání seniorů jako součást celoživotního vzdělávání	28
4.1.1 Historie vzniku univerzit třetího věku	28
4.1.2 Univerzity třetího věku ve světě	29
4.2 Seniorské vzdělávání v České republice	30
4.2.1 Univerzity třetího věku v České republice	30
4.2.2 Univerzity volného času	31
4.2.3 Akademie třetího věku.....	32
4.2.4 Seniorská centra a kluby pro seniory	32
4.2.5 Další možnosti edukace seniorů	32
5 Organizace pro další vzdělávání.....	33
5.1 Asociace Univerzit třetího věku České republiky, z.s.	33
5.2 AIUTA	33
5.3 EFOS	33
6 Význam seniorského vzdělávání.....	35
6.1 Cíle vzdělávání.....	36
6.2 Funkce vzdělávání.....	36
6.2.1 Znaky učení seniorů.....	37
6.3 Specifika vzdělávání seniorů.....	38
6.3.1 Motivace seniorů k dalšímu vzdělávání.....	39

6.3.2	Bariéry ve vzdělávání seniorů.....	39
6.3.2.1	Bariéry v komunikaci se seniory	40
6.3.2.2	Předsudky a stereotypy jako bariéra vzdělávání seniorů.....	40
6.3.3	Edukace seniorů jako příprava na stáří.....	41
6.3.4	Edukace seniorů jako druhý životní program.....	42
6.3.5	Edukace seniorů jako cesta ke kvalitě života ve stáří.....	42
6.3.6	Vhodná témata pro seniorské vzdělávání	43
6.4	Formy seniorského vzdělávání.....	43
6.4.1	Prezenční forma studia.....	43
6.4.2	Virtuální univerzita třetího věku.....	44
6.5	Lektoři ve vzdělávání seniorů	44
6.5.1	Sebereflexe lektora	46
7	Rozvoj regionu.....	48
7.1	Typologie regionů	48
7.1.1	Význam regionů.....	49
7.1.2	Udržitelný rozvoj	49
7.2	Charakteristika regionu Praha	49
7.2.1	Akademie múzických umění	50
7.2.2	Akademie výtvarných umění	50
7.2.3	České vysoké učení technické	51
7.2.4	Vysoká škola ekonomická	52
7.2.5	Vysoká škola chemicko-technologická	53
7.2.6	Vysoká škola uměleckoprůmyslová	53
8	Srovnání kontaktního studia na UK a virtuální univerzity na ČZU.....	54
8.1	U3V na Univerzitě Karlově	54
8.2	U3V na České zemědělské univerzitě v Praze.....	56
9	Praktická část	61
9.1	Cíl šetření	61
9.1.1	Druh výzkumu a zdůvodnění.....	61
9.1.2	Zvolený vzorek pro výzkum.....	61
9.2	Rozhovory s účastnicemi U3V na FF UK	62
9.3	Rozhovor s lektorem U3V na FF UK	64
9.4	Rozhovor s organizátorem U3V na FF UK.....	65
9.5	Rozhovor s účastnicemi virtuální U3V na ČZU	66
9.6	Výsledky dotazníkového šetření	68
9.7	Diskuse.....	85
10	Závěr	87
	Seznam použité literatury	89

Seznam internetových zdrojů	91
Přílohy.....	92

Seznam obrázků

Obrázek 1 - Dynamika krystalické a fluidní inteligence v průběhu stárnutí	22
Obrázek 2 - Věková struktura k 31. 12. 2018.....	35
Obrázek 3 - Znaký učení seniorů.....	38
Obrázek 4 - Kompetenční model podle kritéria konkrétních role vzdělavatele	45

Seznam tabulek

Tabulka 1 - Bariéry v komunikaci	40
Tabulka 2 - Kompetence lektora podle rolí	46
Tabulka 3 - Přehled kurzů podle oborů	51
Tabulka 4 - Přehled kurzů podle oborů vč. počtu účastníků (VŠE)	52
Tabulka 5 - Přehled kurzů podle oborů vč. počtu účastníků (VŠCHT).....	53
Tabulka 6 - Počet kurzů a účastníků U3V na UK podle fakult (2018/2019).....	55
Tabulka 7 - Počet účastníků U3V na UK dle fakult (2013 – 2019).....	56
Tabulka 8 - Počet kurzů a účastníků prezenčního studia a VU3V (2018/2019).....	58
Tabulka 9 - Počet účastníků prezenčního studia a VU3V na ČZU (2013 – 2019).....	58
Tabulka 10 - Počet středisek virtuální univerzity podle krajů	59
Tabulka 11 - Kraje dle respondentů.....	70
Tabulka 12 - Zaměstnání před zahájením studia dle oboru	73
Tabulka 13 - Obor studia	76
Tabulka 14 - Studium dle fakult UK	77
Tabulka 15 - Výhody U3V dle respondentů.....	84
Tabulka 16 - Nevýhody U3V dle respondentů	85

Seznam grafů

Graf 1 - Procentuální zastoupení populace ve věku 65 a více let v jednotlivých státech Evropy v letech 2000 a 2018	24
Graf 3 - Počet účastníků U3V na UK od roku 2013 do roku 2019.....	56
Graf 4 - Počet účastníků prezenčního studia a VU3V na ČZU od roku 2013 do roku 2019...	59
Graf 5 - Pohlaví respondentů	69
Graf 6 - Věk respondentů.....	69
Graf 7 - Kraje dle respondentů	70
Graf 8 - Dojíždění	71
Graf 9 - Dosažené vzdělání respondentů	71
Graf 10 - Zaměstnání před zahájením studia dle oboru.....	72
Graf 11 - Zdroje informací o dalším vzdělávání.....	73
Graf 12 - Důvody přihlášení k dalšímu studiu.....	74
Graf 13 - Motivace.....	74
Graf 14 - Lektor/vyučující jako motivační prvek	75
Graf 15 - Studium na dalších školách.....	75
Graf 16 - Obor studia.....	76
Graf 17 - Studium dle fakult UK	77
Graf 18 – Preferovaný typ výuky	78
Graf 19 - Počet studovaných kurzů na respondenta	78
Graf 20 – Účast na kurzu z pohledu účastníka	79
Graf 21 - Spokojenost s nabídkou kurzů	79
Graf 22 - Spokojenost s úrovní kurzů.....	80
Graf 23 – Přínosy studia U3V v běžném životě	80
Graf 24 - Uplatňujete získané informace ve svém životě?	81
Graf 25 – Povědomí o virtuální univerzitě	81
Graf 26 - Navštěvoval/a jste někdy kurzy virtuální univerzity?.....	82
Graf 27 - Hodnocení studia na virtuální univerzitě	82
Graf 28 - Důvody k volbě prezenčního studia UK, a ne virtuální univerzity.....	83

Seznam použitých zkratek

A3V	Akademie třetího věku
AIUTA	Association Internationale des Universités de Trisième Age
AU3V	Asociace univerzit třetího věku
cca	circa
ČSÚ	Český statistický úřad
ČZU	Česká zemědělská univerzita
EDIS	Evropské dokumentační a informační středisko
EFOS	European Federation of Older Students in Universities
ETF	Evangelická teologická fakulta
EU	Evropská Unie
FF	Filozofická fakulta
FHS	Fakulta humanitních studií
FSV	Fakulta sociálních věd
FTVS	Fakulta tělesné výchovy a sportu
HTF	Husitská teologická fakulta
IT	informační technologie
KTF	Katolická teologická fakulta
LMS	learning management system
MFF	Matematicko-fyzikální fakulta
např.	například
OSVČ	osoba samostatně výdělečně činná
PedF	Pedagogická fakulta
PEF	Provozně ekonomická fakulta
PF	Právnická fakulta
PřF	Přírodovědecká fakulta
příp.	případně
tzv.	takzvaně
U3V	Univerzita třetího věku
UVČ	Univerzity volného času
VŠCHT	Vysoká škola chemicko-technologická
VU3V	Virtuální univerzita třetího věku
WHO	World Health Organization

1.LF	1. lékařská fakulta
2.LF	2. lékařská fakulta
3.LF	3. lékařská fakulta

1 Úvod

Problematika stárnutí populace je v posledních letech centrem pozornosti nejen odborné, ale i laické veřejnosti. Společnost se mění, rodí se méně dětí a stále se prodlužuje délka dožití. Zvyšuje se tak podíl starších lidí v populaci a společnost stárne, stejně tak jako ve většině zemí vyspělého světa. Proměna věkové struktury společnosti má důsledky na její uspořádání i život v ní (Strategie přípravy na stárnutí společnosti 2018–2022). Vlivem této demografické situace se stále více do popředí dostává otázka dalšího profesního vzdělávání osob v postproduktivním věku vč. zájmového vzdělávání seniorů.

Hlavním cílem vzdělávacích programů pro seniory je nejen snaha pomoci s orientací v moderní době a v moderních technologiích, ale také možnost kvalitně využít volný čas, rozšířit si obzory, seznámit se s novými věcmi nebo získat nové informace. Další velmi významnou stránkou je udržet seniory ve společnosti a zajistit jim určitý společenský život, který je zvláště pro tuto skupinu lidí velice důležitý. Příznivý efekt vzdělávacích aktivit mimo domov je prokazatelný – pravidelný kontakt s vrstevníky, motivace k péči o zevnějšek, fyzická aktivita, snaha zapamatovat si nové informace a schopnost předávat je okolí. Současně kolektivní vzdělávací akce významně přispívají ke vzájemné motivaci, pozitivnímu ovlivnění psychiky a v neposlední řadě i vzájemné soutěživosti. Obvyklým názvem pro tuto oblast vzdělávání je *univerzita třetího věku* (dále jen U3V).

Způsobem vzdělávání seniorů se zabývá zvláštní teoreticko-empirická vědní disciplína s názvem *gerontagogika*. Předmětem gerontagogiky je studium a systematizace poznatků, které se týkají vzdělávání seniorské populace v nejširším slova smyslu, tzn. vzdělávání a výchovy ve stáří. Patří sem všechny aktivity, které se týkají vzdělávání seniorů, tzn. edukace seniorů jako hlavní těžiště zájmu vědy, preseniorská edukace, která zahrnuje přípravu na stáří, proseniorská edukace zahrnující aktivity, které jsou zacílené na mezigenerační porozumění a společenské uznání stáří.

Vzdělávání seniorů v důchodovém věku je realizováno nejen v České republice, ale i ve vyspělých zemích v různých formách. V České republice je obvyklým označením pro tuto oblast vzdělávání „Univerzita třetího věku“, ale existuje i řada dalších organizací a institucí, které se vzděláváním seniorů zabývají – Akademie třetího věku, Kluby seniorů apod. Jejich posláním je rozšířit možnosti uspokojování vzdělávacích potřeb seniorů, zpřístupnit jim vhodnou formou nové informace, poznatky, zkušenosti a dovednosti. V rámci svých vzdělávacích programů nabízí U3V seniorům nepřebornou škálu různých poznatků a nových zkušeností ze všech vědních oborů a disciplín. Pro seniory je další možnost vzdělávání velmi

cenná. Díky ní mohou studovat věci, které v mládí z mnoha důvodů nemohli anebo si jen plnit sny.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem diplomové práce je návrh k dalšímu rozvoji vzdělávání seniorů ve vybraném regionu, konkrétně v Praze, a ke zvýšení jejich motivace.

Prvním dílčím cílem práce je analýza prostředí, nabídky vzdělávacích programů a struktury výuky pro seniory na Univerzitě Karlově, konkrétně na všech jejích fakultách, které se této problematice věnují. Druhým dílčím cílem je porovnání kontaktního studia seniorů na Univerzitě Karlově s virtuální univerzitou na České zemědělské univerzitě. Třetím dílčím cílem je zhodnocení postojů a motivace seniorů ke vzdělávání a k aktivnímu stárnutí. K tomu bude využito průzkumné šetření formou dotazníku a rozhovorů s absolventy, přednášejícími a organizátory. Čtvrtým dílčím cílem je vyhodnocení získaných dat a návrh opatření.

2.2 Metodika

Teoretická část práce a charakteristika zvoleného regionu bude vycházet z nastudování odborné literatury, která se převážně týká vzdělávání seniorů a internetových zdrojů. Veškeré získané poznatky budou použity jako podklad pro praktickou část práce. Data získaná z internetových zdrojů budou vybrána pouze z dokumentů vydaných odbornými organizacemi či institucemi.

Praktická část práce bude tvořena z dotazníkového šetření a rozhovorů s účastnicemi U3V, lektory a organizátory na Univerzitě Karlově. Dotazníkové šetření se bude skládat z větší části z uzavřených otázek, kde respondenti zvolí jen jednu odpověď. Polouzavřené a otevřené otázky se v dotazníkovém šetření budou vyskytovat jen v malé míře. Na základě dotazníku budou zjišťovány důvody k dalšímu vzdělávání, hodnocení výuky a lektorů, povědomí o virtuální univerzitě třetího věku, důvody k výběru kontaktního studia na Univerzitě Karlově, oproti virtuální U3V ČZU a motivace seniorů k dalšímu vzdělávání. Data získaná z dotazníkového šetření budou vyhodnocena a graficky zpracována.

Rozhovory budou probíhat formou polostrukturovaného rozhovoru, aby respondenti měli více času na popsání svých zkušeností, případně aby byly dovysvětleny a upřesněny otázky. Otázky k rozhovorům budou vycházet z nastudované odborné literatury a internetových zdrojů, které se k tématu této práce vztahují. Otázky navazují na dotazníkové šetření, jelikož rozhovory poskytnou podrobnější odpovědi. Budou stanoveny předpoklady, které budou na základě dotazníkového šetření a rozhovorů buď potvrzeny nebo vyvráceny.

Získaná data z dotazníkového šetření a rozhovorů budou vyhodnocena, přehledně zpracována a prodiskutována. Na základě vyhodnocených dat bude stanoven závěr s případnými doporučeními k dalšímu rozvoji seniorského vzdělávání ve vybraném regionu a ke zvýšení motivace seniorů k dalšímu vzdělávání.

3 Celoživotní vzdělávání

Celoživotní vzdělávání nebo také celoživotní učení v sobě zahrnuje jakékoliv studium během celého lidského života. Lze ho rozdělit na dvě etapy, kterými jsou počáteční vzdělávání a další vzdělávání.

Etapa *počátečního vzdělávání* zahrnuje vzdělávání základní, střední, střední s výučním listem, střední zakončené maturitní zkouškou a pak tzv. vzdělání terciální, kam patří vyšší odborné vzdělání a vzdělání vysokoškolské. Tento druh vzdělávání poskytují vzdělávací instituce, které jsou pro tyto účely vymezeny, tedy školy. V této etapě na sebe jednotlivé stupně vzdělávání navazují. Jsou zahájeny již v mladém věku, zakončeny diplomem a je získána určitá kvalifikace.

Druhá etapa vzdělávání neboli *další vzdělávání* probíhá až tehdy, kdy je ukončen určitý stupeň vzdělání, kterého jedinec dosáhl v etapě počáteční. Tato etapa probíhá tedy až po prvním vstupu jedince na trh práce. Cílem je získat schopnosti, dovednosti a kompetence nejen k rozvoji pracovního uplatnění, ale také k rozvoji v osobním životě.

Celoživotní vzdělávání lze dále rozdělit na tři formy, kterými jsou formy *neformální*, *formální*, *informální*.

Formální vzdělávání je primárně organizováno ve vzdělávacích institucích – školách. Organizační formy, cíle a funkce jsou právně vymezeny. Jednotlivé stupně vzdělávání na sebe navazují.¹

Neformální vzdělávání je poskytováno neziskovými organizacemi nebo organizacemi soukromými. Tento druh vzdělávání je zaměřen na získání schopností, dovedností a kompetencí, které jedinci pomohou k rozvoji v pracovním, ale i společenském životě.

Informální vzdělání se zaměřuje na získávání zkušeností a dovedností z každodenních aktivit, volného času nebo z pracovních činností. Jedná se o tzv. sebevzdělávání.

Do celoživotního vzdělávání patří povinná školní docházka, různé rekvalifikační kurzy a jiné kurzy anebo právě vzdělávání seniorů (univerzita třetího věku), na které je tato práce zaměřena. Celoživotní vzdělávání je organizováno různými vzdělávacími institucemi, jako jsou vysoké školy a univerzity. Každá vzdělávací instituce, která se specializuje na vzdělávání seniorů se zaměřuje na různou skupinu a nabízí vzdělávací programy s různorodým zaměřením.

¹ Těmito stupni vzdělání jsou vzdělání základní, střední, střední s výučním listem, střední ukončené maturitní zkouškou, konzervatoř, vyšší odborné vzdělání a vzdělání vysokoškolské.

Původní zastaralé pojetí celoživotního vzdělávání se koncem 80. let mění a v letech 90. získává podobu koncepce celoživotního učení, což je charakterizováno jako významná změna od vzdělávání dospělých k celoživotnímu učení (Rogers, 2010).

3.1 Stárnutí a stáří

Pojmy *stárnutí* a *stáří* jsou si velmi podobné, ale je mezi nimi značný rozdíl, a proto je nelze zaměňovat. *Stárnutí* je proces, jehož důsledkem je rozdílný stupeň stáří. Jsou to tedy jednotlivé ontogenetické vývojové etapy, které na sebe navazují.² Mezi těmito etapami se stárnutí nachází až na posledním místě – je závěrečnou fází lidského vývoje. Stárnutí je dlouhodobým procesem a všemi jeho příčinami, zákonitostmi a projevy se zabývá věda, která se nazývá *gerontologie*. Je důležité zmínit, že stárnutí každého člověka je jiné. Jelikož se každý jedinec liší svoji fyzickou podobou, je i jeho vývoj stárnutí odlišný. Proto je velmi obtížné určit, kdy etapa stárnutí začíná. Nejjednodušším způsobem, jak určit stáří, je *kalendářní věk*, který ale ne vždy odpovídá biologickému věku. Dále se pak používá tzv. *sociální věk*. Sociální věk vyjadřuje očekávané chování, které je přiměřené určitému biologickému věku.

Jak už bylo zmíněno, *stáří* je poslední etapou lidského vývoje – poslední částí lidského života. Stáří můžeme rozdělit do dvou fází, a to na *rané stáří (60–74 let)* a *vlastní stáří (od 75 let a více)*.

Dále lze stáří členit trochu podrobněji, a to na *stáří mladší (65-75 let)*, *pokročilé (vyšší věk – 75 let a více)*, *rané stáří (74-80 let)*, *stáří (80-90 let)* a *dlohověkost (90 let a více)*.

Osoby, které jsou starší 65 let, lze také rozdělit na tzv. *třetí a čtvrtý věk*. *Třetí věk značí aktivní a nezávislý život ve stáří, naproti tomu čtvrtý věk je obdobím, kdy se člověk stává závislým na druhých lidech* (Vojířová, 2007, s. 11).

3.1.1 Fyzické stárnutí

Mezi nejviditelnější změny stárnutí patří fyzické změny. Mezi tyto změny patří např. fyzický úbytek sil, častý výskyt nemocí nebo zhoršující se zdravotní stav. Fyzickými aspekty stárnutí se zabývá věda zvaná *geriatrie*. Je důležité zmínit, že výskyt nemocí a úpadek fyziologických funkcí nezačíná až ve stáří, ale už v rané dospělosti, kdy funkce postupně upadají. Nabízí se tedy otázka, zda změny, které lze pozorovat u starších lidí, spíše nesouvisejí s prodělanými nemocemi než se samotným stářím.

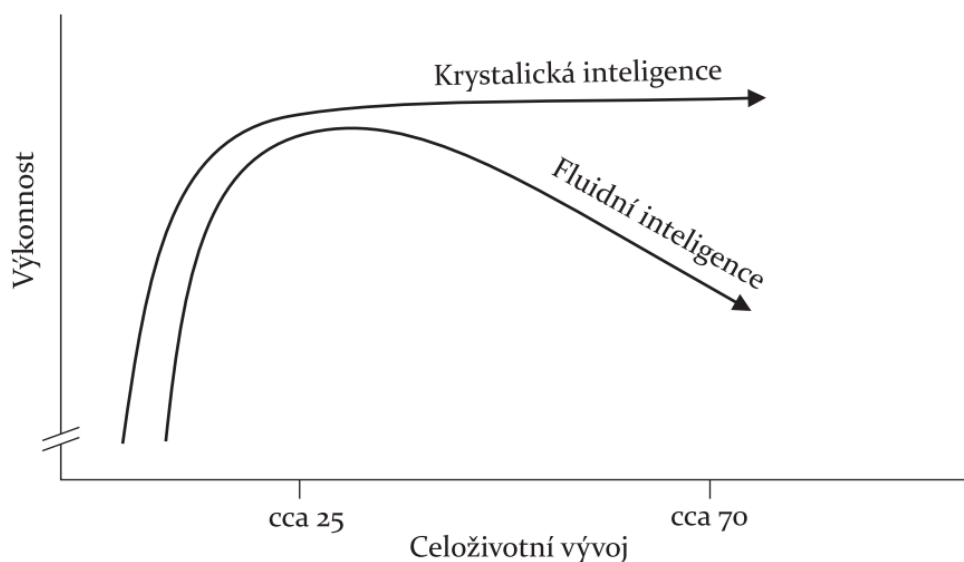
² Tyto etapy jsou období prenatální, novorozenecké, kojenecké. Dále pak batolivý věk, předškolní věk, školní věk, pubescence, adolescence, mladá dospělost, střední dospělost, zralá dospělost a stáří.

3.1.2 Psychické stárnutí

Jako další aspekt stárnutí lze uvést stárnutí psychické. Stárnutí člověka je doprovázeno i změnou jeho inteligence. Tím je myšleno posouvání lidských schopností jiným směrem. Inteligenci můžeme rozdělit na dva druhy. Prvním druhem je *inteligence krystalická*, druhým druhem je *inteligence fluidní*.

Inteligence fluidní souvisí s řešením problémů. Člověk řeší známé problémy rychleji díky vlastním zkušenostem a znalostem. Naopak inteligence krystalická je druh inteligence, který je ovlivněn kulturou a prostředím, ve kterém jedinec vyrůstá. Inteligence krystalická převažuje nad inteligencí fluidní, proto starší jedinci řeší nové a neznámé situace a problémy mnohem pomaleji než jedinci mladšího věku.

Obrázek 1 - Dynamika krystalické a fluidní inteligence v průběhu stárnutí

Zdroj: Petříková, 2006, s. 18

Krystalická inteligence je v průběhu života téměř neměnná, někdy může i lehce růst. Oproti tomu křivka fluidní inteligence je klesající. Pokles tohoto druhu inteligence lze částečně vyrovnat pomocí různých aktivit, kdy bude jedinec procvičovat své mentální funkce.

3.1.3 Sociální stárnutí

Sociální stárnutí souvisí se změnami, které se dějí ve struktuře a charakteru společnosti. *K nejvýraznějším změnám dochází hlavně ve vyspělých zemích, kde je velký důraz kladen na ekonomickou aktivitu a především produktivitu, která určuje společenské postavení jedince. Největší hrozbou v této společnosti tak není nedostatečné hmotné zabezpečení seniorů, ale jejich degradace jako sociální skupiny. Ta v některých případech vede k jejich segregaci*

ze společnosti. Proto je nezbytné vytváření nových rolí pro seniory a současně také výchova společnosti k úctě ke stáří a přijetí seniorů jako nezbytné součásti jakékoli společnosti (Vojířová, 2007, s. 15).

3.2 Senior

Přesně vymezit pojem *senior* není tak jednoduché. Existuje mnoho synonym k tomuto slovu, jako např. důchodce, geront, penzista, starý člověk nebo přestárlý člověk. Obecně lze použít definici, že senior je člověk mezi 60 a 65 lety a je nejstarším a také velmi váženým členem společnosti. V současné době je obtížné určit věkovou hranici, od které se člověk již považuje za seniora, protože se tato hranice neustále posouvá, čímž se posouvá i odchod do důchodu.

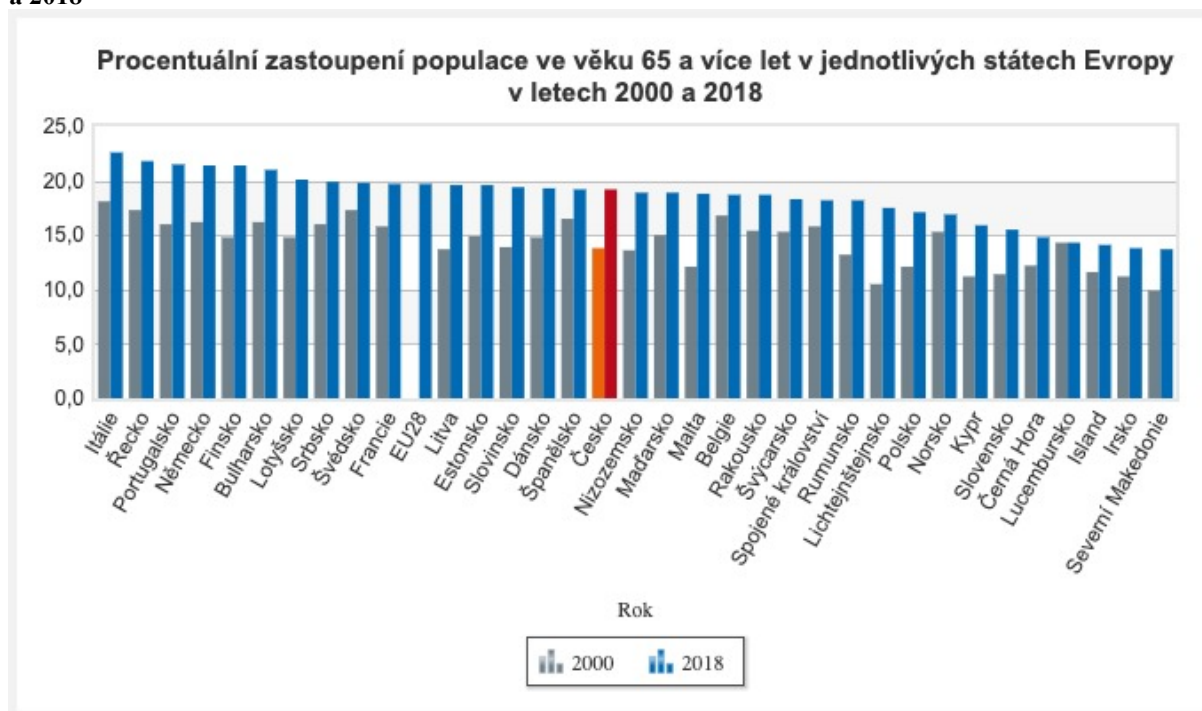
3.3 Starý člověk

Pojem *starý člověk* je pojmem, kterým je člověk označován ve stáří. Dá se říci, že toto pojmenování může být problematické. Pro všechny věkové kategorie je stáří citlivé téma a bývá často také důvodem k rozpakům. To, že je člověku přiznán důchod, není samo o sobě znakem toho, že je člověk starý. I když v běžném životě tomu tak je. Starým člověkem je nejčastěji člověk, který dosáhl věku 65 let, i přes rozdíly v penzijních systémech mezi jednotlivými státy.

3.4 Důchodce

Pojem *důchodce* se týká ekonomické aktivity jedince. Člověk se stává důchodcem v okamžiku, kdy opouští své zaměstnání. Takového člověka můžeme také označit jako *starobního důchodce*. Dá se říci, že odchod do důchodu je vlastně jakýmsi vstupem do fáze stáří a je dán určitou věkovou hranicí, kterou má každá společnost stanovenou. Tento pojem je relativně nový, objevuje se až od poloviny 20. století. Dříve lidé pracovali do té doby, dokud nějaké práce byli schopni. Tím, že člověk odchází do starobního důchodu, zmírňuje nezaměstnanost, jelikož uvolňuje místo na pracovním trhu a vytváří tak volné místo pro mladší pracovníky. V současné době se věková hranice odchodu do důchodu neustále zvyšuje. Důchod lze brát jako takovou životní událost, není to jenom datum, kdy člověk musí odejít ze zaměstnání. Důchod je časový prostor, který má určité trvání a otevírá novou fázi v životě člověka. Pro každého staršího člověka to znamená zásadní životní změny, se kterými souvisí např. i změna image nebo identity.

Graf 1 - Procentuální zastoupení populace ve věku 65 a více let v jednotlivých státech Evropy v letech 2000 a 2018

Zdroj: <https://www.czso.cz/csu/czso/seniori>

Graf znázorňuje procentuální zastoupení populace ve věku 65 a více let v jednotlivých státech Evropy v rozmezí od roku 2000 do roku 2018. V roce 2000 v České republice bylo jen 13,8 % populace starší 65 let a více. V roce 2018 se toto číslo zvětšuje o 5,4 %, tedy na 19,2 %.

3.5 Postproduktivní věk

S ekonomickou aktivitou souvisí i pojem *postproduktivní věk*. Lidský život byl klasicky rozdělován do tří kategorií, a to předproduktivní věk, produktivní věk a postproduktivní věk. Toto rozdělení v současné společnosti postrádá smysl. V dnešní společnosti stále více přestávají hranice, kterými toto rozdělení bylo definováno, platit. Hranice, kterými je životní cyklus vymezen, se stávají více flexibilnějšími. Proto vymezit přesně pojem postproduktivní věk je v současné době velice obtížné. Pokud tedy chceme vymezit edukaci seniorů, pravděpodobně nejlepší bude vymezit ji jako edukační kategorii specifickou charakterem, cíli a formami (Špatenková, a další, 2015, s. 52). Zde se hlavně zdůrazňuje osobnostní rozvoj jedince, ne jedincův profesní rozvoj. Právě vzdělání zde představuje důležitý prvek, jelikož ho lze využít jako smysluplnou náplň volného času. Proto některé instituce, které se zabývají vzděláváním seniorů, vyžadují jako jednu z podmínek přijetí k dalšímu vzdělávání status důchodce, tedy to, že jedinec pobírá starobní či invalidní důchod.

3.6 Třetí a čtvrtý věk

V souvislosti se vzděláváním seniorů a s univerzitami či akademiemi třetího věku se velmi často používá pojem *třetí věk*. Tento pojem neoznačuje určitý dosažený věk, ale spíše vymezuje fázi životní dráhy identifikovanou z hlediska funkcí a rolí (Špatenková, a další, 2015, str. 52). Třetí věk se od tzv. *druhého věku* liší tím, že je spojován s postproduktivním věkem, tedy s odchodem do důchodu. Druhý věk je naopak charakterizován biologickou a ekonomicko-sociální produktivitou. Třetí věk lze prezentovat jako velmi úspěšné období v životě seniora. Je to období, kdy je jedinec konečně uvolněn z pracovního procesu, má více volného času a je schopen najít novou životní náplň. Sice lze tento věk takto charakterizovat, ale to automaticky neznamená, že u každého jedince tomu tak je. Pro někoho to rozhodně nemusí být období nezávislosti, naplnění anebo pohody a klidu. Je velmi obtížné specifikovat, kdy třetí věk končí a nastupuje *věk čtvrtý*. U každého jedince jde o velmi individuální záležitost. Do čtvrtého věku spadají senioři, kteří jsou zranitelní a mají křehké zdraví. Dá se říci, že to je období závislosti. Ve čtvrtém věku může být též edukace využita, ale vzhledem k tomu, že jedinci v tomto období mají jiné potřeby než jedinci v období třetího věku, je zde edukace zaměřena jiným směrem. Jedná se hlavně o poradenství, stimulace, ošetřování nebo trénování paměti.

3.7 Účastník vzdělávání

Co se týče univerzit třetího věku a vzdělávání seniorů obecně, je v tomto případě nejvhodnější používat pojem *účastník vzdělávání*, příp. posluchač. Tento pojem lze považovat za neutrální a antidiskriminační. Jelikož se jedná o vzdělávání, nabízí se použití pojmu student. V tomto případě tento pojem však použít nelze, protože senioři – ani co se týče univerzit třetího věku – tento pojem nenaplnují, resp. nejsou studenty ze zákona.

3.7.1 Specifika seniorů jako účastníků vzdělávání

Se zvyšují věkem se u stárnoucích lidí a seniorů začínají projevovat různé změny, a to jak tělesné, tak i sociální a psychické. Tyto změny je nutné brát v úvahu i při seniorském vzdělávání a znamenají pro organizátory řadu problémů. Každý jedinec se ve svých prioritách liší a není tomu jinak ani i seniorů. Co se týče procesu dalšího vzdělávání, zde se senioři liší především v dosaženém vzdělání, motivaci, která je k dalšímu vzdělání vede, ve svých zájmech a koníčcích, tvořivosti a pracovních návycích, ve zdravotním stavu anebo ve společenské

angažovanosti. Dále pak také v hledání nových výzev a úkolů, potenciálu, schopnostech a v adaptaci na důchod.

Ve vzdělávání seniorů hraje významnou roli *schopnost učení*. Schopnost učení lze chápat jako smysl v hledání žádoucích pokroků učení a v dalším vzdělávání. Tato schopnost nezávisí jenom na věku, jak se v minulosti předpokládalo, ale také závisí na životním stylu, dosaženém vzdělání, profesi, kterou jedinec vykonával anebo na socioekonomickém statusu.

Jelikož se doba neustále vyvíjí a dosahuje se nových pokroků např. v technologiích, představují seniori skupinu s nižší dosaženou úrovní vzdělání (Špatenková, a další, 2015, s. 58). V minulosti mnoho seniorů nemělo možnost studovat, nemohli studovat anebo museli studium předčasně ukončit.

Proto, co se týče specifík seniorů k jejich dalšímu vzdělávání, je nutné respektovat určitá hlediska. Je nezbytné respektovat osobnost jedince, jeho limity a schopnosti, poskytnout mu pomoc, aby se lépe adaptoval na stáří, brát v úvahu jeho fyzické, psychické, příp. individuální rozdílnosti. Dále je důležité s jedincem efektivně komunikovat, rozvážně volit témata k dalšímu vzdělávání a zahrnout do výuky co nejvíce životních zkušeností.

3.8 Vztah mezi stárnutím populace a edukací

Proces stárnutí probíhá na všech celosvětových úrovních, nejrychleji však v Evropě. Podle Českého statistického úřadu (dále jen ČSÚ) se podíl osob starších 60 let zvýší v roce 2050 na 35 %. To se týká i České republiky. Podle statistik ČSÚ bude v České republice v roce 2020 28 % seniorů, což je skoro jedna třetina celého obyvatelstva. Největší nárůst se očekává u dlouhověkosti, tedy u těch nejstarších obyvatel. Podle odhadů by u nás v roce 2050 mělo žít cca půl milionu občanů ve věku nad 85 let.

Jelikož se počet starších osob neustále zvyšuje, zvětšuje se i skupina obyvatelstva, která čerpá finanční prostředky, ale již se nepodílí na jejich tvorbě. Dlouhověkost má tedy i své stinné stránky, a to hlavně z ekonomického hlediska. S tímto problémem souvisí tzv. *koncept aktivního stárnutí*. Tento koncept se zabývá tím, jaké místo a role se má seniorům v současné společnosti přiřadit a jak seniory zapojit na trhu práce a do oblasti celoživotního vzdělávání. Samotný termín *aktivní stárnutí* přijala *Světová zdravotnická organizace (WHO)* na konci 90. let. Tento termín se však nevztahuje jen ke zdraví a k péči o zdraví, ale je mnohem komplexnější. Aktivní stárnutí v sobě zahrnuje i fyzickou aktivitu, a to primárně. Dále pak i možnost podílet se na dění ve společnosti, a to ve všech etapách lidského života.

Koncept aktivního stárnutí původně vychází ze zásad *Organizace spojených národů* pro seniory a lze je shrnout následovně: *nezávislost, účast na životě společnosti, důstojnost, péče, seberealizace* (Špatenková, a další, 2015, s. 11).

Tento koncept lze interpretovat jako jeden ze způsobů řešení pro společnost, ale zejména pro samotné seniory. To, že člověk stárne, automaticky neznamena, že by se měl vzdávat aktivit, kterým by se rád věnoval nebo se jim věnoval v minulosti. Zejména v takto vysokém věku je důležité, aby i starší člověk našel smysluplnost svého života a aby si vytvořil prostor pro seberealizaci a sebeaktualizaci. Tyto potřeby jsou považovány za vrozené. Člověk je součástí společnosti a také v ní stárne, proto není jen na něm, zda tento prostor bude vytvořen, ale záleží to také na politicích a veřejných činitelích. *Integrace seniorů do společnosti je nedílnou součástí konceptu aktivního stárnutí* (Špatenková, a další, 2015, s. 12).

4 Vzdělávání seniorů jako součást celoživotního vzdělávání

Jedním z programů celoživotního vzdělávání zaměřených zájmově je Univerzita třetího věku, jejímž cílem je poskytnout účastníkům v postproduktivním věku možnost uspokojení osobních zájmů a rozšíření vědomostního obzoru, a to prostřednictvím otevřených univerzitních zdrojů poznatků, vědomostí a dovedností. Univerzita si je vědoma své společenské odpovědnosti ve vztahu k celoživotnímu vzdělávání, a proto základním posláním U3V je naplňovat společenskou roli vůči těmto účastníkům a podpora mezigeneračního učení (Zima, 2017).

4.1.1 Historie vzniku univerzit třetího věku

Klasickou rolí univerzit a vysokých škol už od jejich založení byla výchova odborných pracovníků. Od poloviny 20. století k této roli přibyla i služba veřejnosti. Univerzity už nebyly zaměřeny jen na mladé lidi ve věku okolo dvaceti let, ale rozšířily možnost vzdělávání i pro jiné věkové kategorie. *Službu veřejnosti lze chápat jako různé činnosti, počínaje snahou o zlepšení kulturní, morální a etické úrovně společnosti, přes zvýšení obecné vzdělanosti až po aplikaci moderních technologií (Adamec, a další, 2011, s. 12).* Jednou z možností těchto aktivit byly i různé formy vzdělávání pro seniory (později jako univerzity třetího věku). Stanovily se dva hlavní cíle tohoto vzdělávání, a to vzdělávání seniorů a zlepšení jejich kvality života.

První, kdo podnítl debatu o nutnosti a potřebě vzdělávání pro lidi v postproduktivním věku, byl prof. Pierre Vellas, který už v roce 1973 použil pojem *univerzita třetího věku* na Fakultě práva a ekonomie Univerzity sociálních věd ve francouzském Toulouse. Hlavní úlohu v seniorském vzdělávání Vellas viděl v tom, že bude prostředkem pro zlepšení veřejného zdraví, ve vzdělávání v oblasti zdravotnictví a sociálních služeb, jako další úlohu pak ve výzkumu právní, hospodářské, zdravotní, sociální a psychologické problematice seniorů.

V době svého vzniku byla U3V znakem pro nový, cílevědomý, aktivní, a hlavně informativní přístup seniora ke svému životu. Byl to přístup, ve kterém se vzdělávání stává jedním z prostředků, jak rozšířit stávající oblasti zájmu nebo naopak jak je vytvářet. Tento přístup souvisí i s navazováním nových kontaktů, s rozvojem a udržitelností kvality života vč. života společenského. Důvodů, proč se společnost začala zabývat seniorským vzděláváním bylo mnoho. Jedním z nich bylo např. získat nové teoretické poznatky o procesu stárnutí. *To vedlo k objevu, že v preventivní gerontologii hraje faktor vzdělávání pozitivní úlohu při zachování a prohlubování vědomostí u seniorů, zlepšuje jejich pocit sebevědomí a reakci na okolí.*

Také bylo zjištěno, že seniorské vzdělávání vede k podpoře demokratizace společnosti a vysokého školství (Adamec, a další, 2011, s. 15).

V České republice první univerzita třetího věku vznikla v roce 1986 při Univerzitě Palackého v Olomouci a poté o rok později v Praze na 1. lékařské fakultě Univerzity Karlovy. V současnosti mají senioři možnost studovat na U3V skoro na všech vysokých školách. *Na původní vizi univerzit třetího věku se ani dnes nic nemění. Jen počty posluchačů narůstají, rozšiřují se studované obory a kvalita vzdělávání se výrazně zlepšuje (Na lásku a vzdělání není nikdy pozdě, 2016).*

4.1.2 Univerzity třetího věku ve světě

Co se týče vzdělání seniorů v zahraničí, můžeme nalézt různé přístupy. Velký rozdíl nalezneme např. v Německu, Rakousku, Francii nebo Velké Británii. Zde hovoříme o dvou modelech U3V, a to o modelu francouzském a o modelu britském.

Pro *francouzský model* je typické úzké napojení na prostředí pořádající univerzity – vysoké školy. U3V se tak stává standardní součástí specializovaných univerzitních center dalšího nebo celoživotního vzdělávání. Mezi výhody tohoto modelu lze zařadit aktivní participaci kvalifikovaných vysokoškolských pedagogů či využití prostorově-technického potenciálu univerzity. Jako nevýhody lze uvést vyšší nároky na účastníky studia či dosažení určitého stupně vzdělání (Šerák, 2018). Tento model je typický pro Belgie, Itálii, Švýcarsko, ale i Českou republiku.

Naopak *britský model* spočívá v mnohem volnějším institucionálním rámci. V tomto modelu U3V není propojena s konkrétní univerzitou, ale může to být jakákoliv instituce, a to i needukačního charakteru – klub, spolek, knihovna. Zde se senioři podílejí na výuce a tento edukační proces má velmi často svépomocný charakter. Mezi výhody tohoto modelu lze zařadit nižší finanční náročnost, větší dostupnost programů, výraznější organizační i obsahovou flexibilitu či nižší nároky na vstupní požadavky (Šerák, 2018). Tento model je typický pro Austrálii, Nový Zéland, Irsko, Portugalsko a Norsko.

Jak už bylo zmíněno výše, první, kdo poukázal na potenciál seniorského vzdělávání byl prof. Pierre Vellas. Jeho inspirací byly zkušenosti, které získal díky prázdninovému kurzu pro seniory. Podle Vellase je *třetí věk dobou nezmenšených fyzických a duševních sil a podle demografických studií se stále prodlužuje, v současnosti ve vyspělých zemích na cca 25 let. Vzdělávání představuje jednu z kvalitních možností, jak tuto dobu využít (Adamec, a další, 2011, s. 15).*

Díky Vellasovi se idea U3V rychle rozšířila na další univerzity, nejdříve do Francie, Belgie, Polska, Itálie a Španělska. Poté následovaly univerzity v Quebecu, Kalifornii, Kanadě, Švédsku, USA, Británii, Německu, Jižní Americe, Asii a Africe.

4.2 Seniorské vzdělávání v České republice

V České republice mají senioři několik možností, jak se dále vzdělávat. Buď se mohou účastnit běžných vzdělávacích aktivit, které jsou určené pro širokou veřejnost nebo mohou využít aktivity, které jsou cíleně zaměřené na vzdělávání seniorů. V České republice existují čtyři základní instituce, které se vzděláváním seniorů zabývají. Jsou to *univerzity třetího věku, akademie třetího věku, kluby seniorů a univerzity volného času*. Vzdělávání seniorů se postupně stalo standardní službou na univerzitách a vysokých školách, a to hned z několika důvodů. Vzhledem k tomu, že počet lidí v důchodu neustále roste, tak prvním důvodem je rostoucí zájem o tento typ vzdělávání. *Dalším důvodem je změna v chápání postavení klasických univerzit jako součásti společnosti, což znamená rozšíření činností, které tyto instituce vykonávají* (Špatenková, a další, 2015, s. 90).

4.2.1 Univerzity třetího věku v České republice

Univerzity třetího věku patří asi mezi nejznámější instituce, které se vzděláváním seniorů věnují. Instituce, které se vzděláváním seniorů zabývají, můžeme rozdělit do tří kategorií. První kategorií jsou *klasické univerzity*. Sem spadá např. Univerzita Karlova v Praze, Masarykova univerzita v Brně nebo Univerzita Palackého v Olomouci. Tyto univerzity mají strukturu, která odpovídá univerzitám s humanitním zaměřením. Druhou kategorií jsou *profesně orientované vysoké školy*, jako je Mendelova univerzita, Janáčkova akademie múzických umění, Vysoké učení technické, Univerzita obrany nebo Veterinární a farmaceutická univerzita. Poslední kategorií jsou školy, u kterých je struktura jejich fakult *smíšená*. Sem patří např. Západočeská univerzita v Plzni nebo Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem.

U3V se sdružují do tzv. *Asociace univerzit třetího věku (AU3V)*, která byla založena v roce 1993. Tato organizace byla založena jako nevýdělečná a zájmová a kladla si za cíl iniciaci a podporu zakládání U3V na vysokých školách v České republice, a to za účelem výměny zkušeností a poznatků. V roce 1993 se AU3V stala členem AUITA a v roce 1994 členem EFOS (viz níže). AU3V významně přispěla k tomu, že se podařilo sjednotit formy, názory a pravidla pro existenci U3V na vysokých školách v České republice. Základním pravidlem – i když toto pravidlo se považuje za nepsané – je to, aby jakákoliv organizace, která organizuje U3V, měla prokazatelné odborné spojení s akreditovanou vysokou školou.

Co se týče obsahového zaměření vzdělávacích programů U3V, to by mělo spadat do odborné specializace fakulty nebo školy, která tyto programy organizuje. Výjimkou jsou samozřejmě kurzy, které jsou zaměřeny na počítačovou gramotnost. O tyto kurzy mají senioři velký zájem, proto jsou v nabídce skoro všech U3V.

Základní jednotka výukového programu U3V je kurz, který trvá jeden semestr a obsahuje nejméně dvanáct hodin výuky, která je vedena lektorem. Mezi nejčastější formy výuky patří seminář, přednáška nebo technické (laboratorní) cvičení. Jednotlivé kurzy na sebe samozřejmě mohou navazovat a tím tvořit předměty, které jsou jak studijní, tak oborové. Dvě základní podmínky pro přijetí ke studiu jsou ukončené střední vzdělávání s maturitou a důchodový věk. Je důležité uvést, proč si univerzity třetího věku zaslouží označení „univerzita.“ Jelikož neexistují žádné klasifikační jednotky, nelze zde použít obvyklá měřítko. Klasická definice univerzity zní, že je to *vzdělávací/výzkumná instituce, která má nejméně tři fakulty různého zaměření, má akreditován alespoň jeden doktorský studijní program a její součástí je knihovna* (Špatenková, a další, 2015, s. 91). Označení „univerzita“ je pro U3V přijatelné, a to hned z několika důvodů. Prvním důvodem je obsahová náplň. Tím je myšleno, že obsahová náplň všech nabízených kurzů je na určité odborné úrovni a tato úroveň vzdělání odpovídá náplni bakalářských a magisterských předmětů běžného studia. Další důvodem je prostředí, resp. univerzitní prostředí, ve kterém probíhá výuka. Toto prostředí má na posluchače prokazatelně motivační účinek. I když při tomto druhu vzdělávání chybí určitá klasifikace a zkoušky, tak to nesnižuje kvalitu ani odbornost poskytovaných kurzů. Kvalita je především garantována lektory, kterými jsou profesori, docenti a různí odborní asistenti. Díky těmto důvodům se U3V stává nedílnou součástí života na českých univerzitách a vysokých školách a pomalu se začíná prosazovat i na školách soukromých.

4.2.2 Univerzity volného času

Univerzity volného času (UVČ) představují systematické zájmové mezigenerační vzdělávání. První univerzita tohoto typu vznikla v roce 1993 v Praze. Aby bylo možné nazývat tyto instituce univerzitami, je nutné, aby byly zřizovány a organizovány nějakou konkrétní vysokou školou. U tohoto typu univerzit je zajímavé, že posluchačem se může stát kdokoliv, kdo dosáhl věku 18 let. Nejsou tedy věkově rozděleny jako jiné druhy institucí, které poskytují vzdělání seniorům. Tato forma studia může podpořit mezigenerační dialog. Nekonají se zde žádné zkoušky, a to jak vstupní, tak výstupní a při ukončení studia se nevydávají ani žádné certifikáty o absolvování.

4.2.3 Akademie třetího věku

Mezi další instituce, které se věnují vzdělávání seniorů patří *Akademie třetího věku (A3V)*. První A3V vznikly v 80. letech 20. století a první kurz se konal v roce 1983 v Přerově. Tyto instituce lze pokládat za ty, které poskytují středně náročnou formu studia pro seniory a měly by být v místech, kde se nenachází vysoká škola. A3V jsou organizovány pod záštitou různých jiných organizací, jako jsou např. knihovny, střední školy anebo kulturní domy. Nejčastěji jsou to jednorázové akce, které probíhají na určité téma, můžou ale probíhat jak v krátkodobých, tak i v dlouhodobých cyklech. Velká výhoda v A3V je to, že akce lze přizpůsobovat různým podmínkám a potřebám. Obsahové zaměření zde není zaměřeno jen na samotné studium jako takové, ale je doplněno dalšími zájmovými aktivitami, jako např. turistikou, uměním či exkurzemi. Jelikož se zde nevyžaduje určitá úroveň dosaženého vzdělání, může se posluchačem A3V stát kdokoliv. Nekonají se zde žádné zkoušky.

4.2.4 Seniorská centra a kluby pro seniory

Tyto instituce si lze představit jako kulturně-výchovná zařízení, která jsou institucionalizovaná a kde se setkávají lidé, kteří jsou podobného věku a mají podobné zájmy a přispívají tak k efektivnímu využití svého volného času. Tato zařízení nabízejí širokou škálu edukačních aktivit – besedy, přednášky, návštěvy divadel, výstav, koncertů, poznávací zájezdy nebo různá relaxační cvičení.

4.2.5 Další možnosti edukace seniorů

Na vzdělání seniorů se podílejí i jiné instituce než univerzity a vysoké školy. Mezi takovéto instituce patří např. knihovny, soukromé vzdělávací agentury, kulturní střediska a kulturní domy. Dále může vzdělání seniorům poskytovat i zdravotní instituce nebo instituce sociální péče. Zde ale neprobíhá vzdělávání jako takové, ale jedná se spíše o tzv. *sekundární vzdělávání*, které slouží k smysluplnému využití volného času. Je nutné zmínit i to, že jistou funkci vzdělání poskytují i *masmédia*. Masmédia poskytují široký záběr možností edukace, a to prostřednictvím televize, rozhlasu, internetu nebo tisku.

5 Organizace pro další vzdělávání

5.1 Asociace Univerzit třetího věku České republiky, z.s.

Asociace univerzit třetího věku České republiky, z. s. je sdružení institucí, které nabízejí a provozují vzdělávací aktivity na úrovni vysokoškolského vzdělávání, určené občanům České republiky v důchodovém věku.

AU3V byla založena v roce 1993 a v současnosti má více než 40 členů, ať už přímo veřejné vysoké školy nebo jen vybrané fakulty. Jejím posláním je zejména aktivizovat a udržovat kvalitu života seniorů, přičemž klade důraz i na etickou stránku vzdělávání. Je garantem univerzitního vzdělávání na U3V a současně reprezentuje U3V nejen v ČR, ale i v zahraničí (je členem sdružení AUITA i EFOS).

Vize AU3V *„chceme se stát uznávanou autoritou poskytovatelů univerzitního vzdělávání posluchačů a dbát na kvalitu značky U3V. Chceme neustále posilovat význam U3V v povědomí společnosti a prosazovat dostupnost univerzitního vzdělávání seniorů přispívající ke kvalitě jejich života.“*³

5.2 AIUTA

AIUTA (Association Internationale des Universités de Trisième Age) je mezinárodním sdružením univerzit třetího věku a byla založena v roce 1975. Sídlem je Univerzita sociálních věd v Toulouse ve Francii. AIUTA si klade za cíl zlepšení životních podmínek seniorů prostřednictvím vzdělávání. Dále podporuje zakládání U3V na celém světě, podporuje jakékoliv zájmy, které se týkají vzdělávání seniorů a poskytuje informační služby.

V roce 2011 byl zvolen prezidentem Francois Vellas, syn již zmíněného Pierra Vellase, který byl zakladatelem U3V.

Na půdě AIUTA vznikají dokumenty, které monitorují činnosti seniorského vzdělávání v rámci univerzit třetího věku. AIUTA každoročně pořádá mezinárodní konference, o které je mimořádný zájem.

5.3 EFOS

EFOS (European Federation of Older Students in Universities) vznikla v roce 1990 z iniciativy Leopolda Auinegera, studenta seniorského vzdělávání. Jeho idea okamžitě našla odezvu

³ Zdroj: <http://www.au3v.cz/index.php/poslani-a-vize>

např. v Belgii a Švýcarsku a dnes sdružuje členy z České republiky, Slovenské republiky, Německa, Polska, Holandska, Švédska a Británie.

EFOS si klade za cíl především podporu akademického studia starších lidí spolu s mladšími studenty na U3V. Dalšími cíli jsou pak podpora společných projektů pro starší studenty v celé Evropě, podpora zabezpečení přístupu starších lidí k akademickému vzdělání včetně osob bez formální kvalifikace, podpora forem studia seniorů na univerzitách v Evropě v zájmu zlepšování kvality života a sociálního postavení starších lidí, podpora autonomních národních organizací s podobnými cíli, identifikace možností využití zručnosti a odborných znalostí starších studentů ve prospěch vědy a společnosti a spolupráce s jinými mezinárodními organizacemi, které podporují celoživotní vzdělávání.⁴

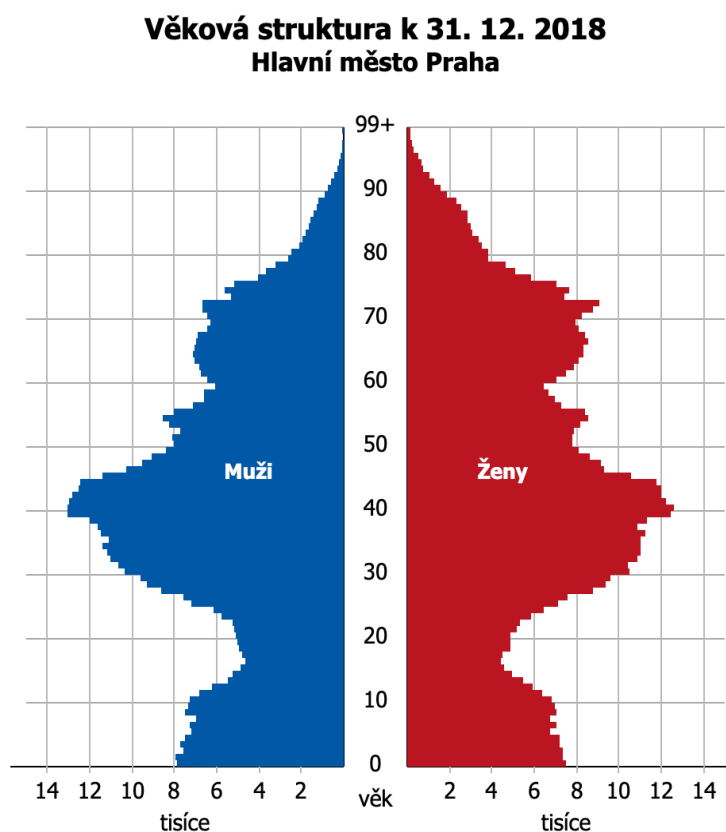
⁴ Zdroj: Prezentace od Dr. Katariny Grunwald, Secretary General of EFOS, UTA at Comenius University Bratislava, Slovakia. Prezentace byla poskytnuta na osobní žádost, tudíž není veřejně dostupná.

6 Význam seniorského vzdělávání

Aktivní přístup k vlastnímu životu je nezbytnou součástí duševní i fyzické pohody člověka, a to ve všech životních etapách. Nedílnou součástí je utváření vlastní životní filozofie, kde je na předním místě aktivní přístup k životu, volba programů, které mohou napomoci v překonávání různých životních změn, které jednotlivé etapy života přinášejí, a to zejména v seniorském věku. (Švamberg Šauerová, 2013). Prožívání vývojové etapy stáří je dáno obsahem, ale i stylem celého našeho života. Je proto velmi důležité se na tuto etapu vhodně připravit už v mládí.

Demografické změny ve struktuře obyvatelstva mají významný dopad na podporu aktivního života ve stáří.

Obrázek 2 - Věková struktura k 31. 12. 2018

Zdroj: <https://www.czso.cz/staticke/animgraf/cz010/index.html?lang=cz>

Oblast seniorského vzdělávání je velmi široká a nabízí mnoho možností, jak se mohou senioři dále vzdělávat. Tato oblast není nijak vzájemně provázaná, a proto lze seniorské vzdělávání rozdělit na *zájmové* anebo *profesní*. Do profesního vzdělávání lze zařadit např. kurzy, které se týkají obnovy nebo prohloubení již získaných znalostí a dovedností nebo zapojení

na trhu práce. Do vzdělávání zájmového lze zařadit aktivity, které jsou zaměřeny na osobnostní rozvoj a kultivaci.

6.1 Cíle vzdělávání

Na edukaci seniorů lze nahlížet ze dvou pohledů – z pohledu *širšího* a z pohledu *užšího*. *Cílem geragogiky v nejširším slova smyslu je hledání (a nalézání) umění žít a stárnout* (Špatenková, a další, 2015, s. 34). Jelikož je tato práce zaměřena na vzdělávání seniorů, je zde důležitější užší význam.

Vzdělávání seniorů má čtyři základní cíle, a to *kultivaci života seniorů a jeho obohacování, pochopení vývojových úkolů této životní fáze a usnadnění adaptace na změněný způsob života, udržování tělesné i duševní aktivity i v pozdních fázích ontogeneze, pomoc při orientaci v dnešní rychle se měnícím světě* (Petříková, a další, 2004, s. 64).

Vzdělávací aktivity jsou pro seniory velmi důležité. Mají pro ně jak sociální, tak i emociální význam. Vzdělávání seniorům nenabízí pouze nové vědomosti nebo rozšíření stávajících, ale také navazování nových vztahů a kontakt s okolím, a to jak s lektory, tak hlavně s ostatními účastníky. Další vzdělávání seniorům také dává jakýsi pocit užitečnosti a potřebnosti, který zvyšuje jejich motivaci k dalšímu rozvoji.

6.2 Funkce vzdělávání

Základní funkce seniorského vzdělávání lze definovat takto: funkce preventivní, anticipační, rehabilitační, posilovací, vzdělávací, sociálně-psychologická a kulturně-kultivační.

Preventivní funkci seniorského vzdělávání vyjadřuje ovlivnění kvality života seniora, proces jeho stárnutí a přípravu na stáří. *Funkce anticipační* souvisí s přípravou a rozhodováním se o budoucí životní situaci. Tyto změny nejčastěji souvisí s odchodem do důchodu. Zde je důležité, jaké dovednosti a znalosti si musí jedinec osvojit, aby svůj život v postproduktivní fázi prožíval co nejlépe. *Funkce rehabilitační* se týká udržení a rozvoje duševních schopností jedince. Za nejdůležitější funkci se považuje *funkce posilovací*, protože posiluje sociální integraci seniorů a také se týká jejich zájmů, potřeb a schopností. Další, *vzdělávací funkce* souvisí se získáváním nových informací, dovedností a poznatků. Rozvoje osobnosti v oblasti umění, kultury a pohybu se týká *funkce kulturně-kultivační*. Poslední funkcí je *funkce sociálně-psychologická*, která se týká psychického rozvoje a sociálních vztahů.

Funkce lze rozdělit i podle specifického zaměření, a to na funkce preventivní, anticipační, rehabilitační, posilovací nebo také kultivační či stimulační, funkci kompenzační, aktivizační,

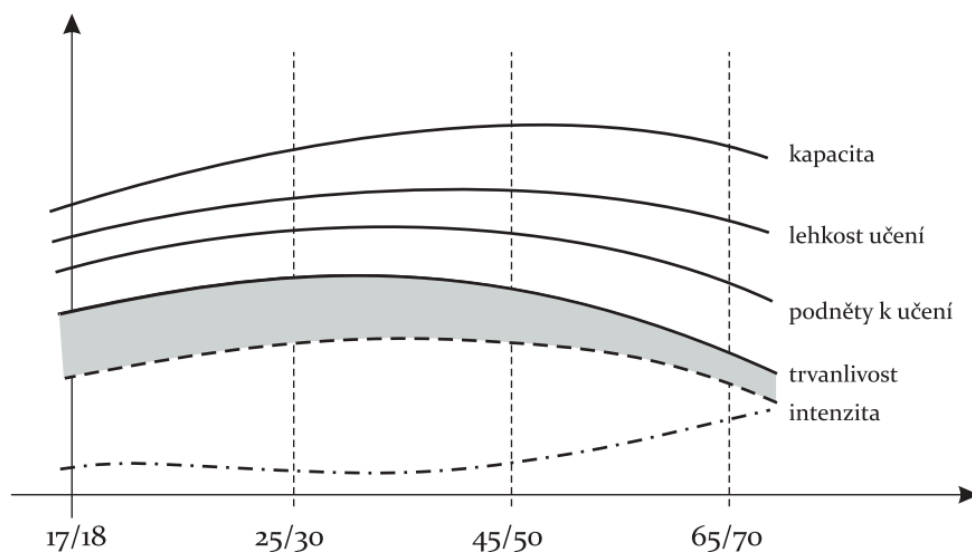
relaxační, komunikační a funkci mezigeneračního porozumění. První čtyři funkce mají stejný význam jako v případě základního rozdělení. *Kompenzační funkce* vyjadřuje to, jak vzdělávací aktivity kompenzují pokles sociálního kontaktu. Začlenění do současné společnosti představuje *funkce aktivizační*. *Relaxační funkce* souvisí s kultivovaným trávením volného času seniorů, což vede k tomu, že jejich život je harmonický. Poslední funkcí v tomto rozdělení je *funkce mezigeneračního porozumění*, která vyjadřuje porozumění mezi generacemi. S touto funkcí souvisí i prevence mezigeneračního napětí.

6.2.1 Znaky učení seniorů

Znaky učení vycházejí z několika faktorů. Jsou to kapacita učení, lehkost učení, trvanlivost výsledků učení, učební intenzita a podněty k učení.

Kapacita učení představuje, kolik je senior schopen prostřednictvím svého učení pojmout a zpracovat. Tento faktor se v průběhu věku moc nemění, může však být negativně ovlivněn např. nemocí. Až v pozdější fázi stárnutí se kvalita tohoto faktoru lehce snižuje. Aby k tomu nedocházelo, je důležité trénovat paměť. Kurzy, které se zaměřují na trénování paměti jsou mezi seniory velmi oblíbené. Dalším faktorem je *lehkost učení*, resp. *obtížnost*. Tento faktor vyjadřuje rychlost, s jakou si senior vyučovanou látku osvojí. Tím, jak jedinec stárne, se rychlost snižuje a jedinec potřebuje více času, aby si učivo osvojil. Lidé, kterým je více než 50 let, potřebují k osvojení učiva až o 20 % více času než lidé, kterým je 20 let. Schopnost tzv. vzpomnutí se je vyjadřována *trvanlivostí*, resp. *stabilitou výsledků učení*. Pokles této schopnosti se projevuje už v počátku pozdního věku, kdy si jedinec „vybírám“ co si bude pamatovat. *Učební intenzita* vyjadřuje ochotu k učení, resp. k dalšímu vzdělávání. V podstatě se jedná o přesvědčení k dalšímu vzdělávání a o jeho významu pro život. Poslední faktor – *podněty k učení* – je úzce spojen s tím, jak jsou senioři vytrvalí ve vzdělávacím procesu a jak se to odráží na jejich výsledcích.

Obrázek 3 - Znaký učení seniorů

Zdroj: Livečka, 1979, s. 117

Kapacita učení se v průběhu věku relativně nemění. Až v pozdějším věku lehce klesá a je zapotřebí trénovat paměť. Lehkost učení se navyšujícím věkem stále prodlužuje. Starší jedinci potřebují více času, aby si nové učivo osvojili. Křivka, která vyjadřuje podněty k učení začíná klesat počátkem středního věku, což znamená, že s postupujícím věkem musejí být senioři k vzdělání více motivováni. Křivka zobrazující trvanlivost je klesající. Tento pokles nastává už na začátku pozdní dospělosti, jelikož si jedinci „vybírají“, co si budou pamatovat. U křivky intenzity je patrný lehký růst, s postupujícím věkem ale začíná klesat.

6.3 Specifika vzdělávání seniorů

Co se týče jakéhokoliv vzdělávání, tak i u vzdělávání seniorů je základem schopnost jedince učit se v jakékoliv životní fázi – tedy i ve stáří. V praxi se lze setkat se čtyřmi přístupy k edukaci seniorů. Prvním z těchto přístupů je *odmítnutí seniorů* jakožto účastníků vzdělávání. Tímto přístupem je myšleno to, že na staré lidi je nahlíženo jako na jedince, kteří nejsou schopni dalšího vzdělávání. Druhým přístupem je *koncept aktivizace v kontextu sociálních služeb*. Zde jsou vzdělávací aktivity chápány jako jedna z možností, jak si senior v zařízení sociálních služeb může obohatit život. V tomto případě je vzdělávání chápáno jako možnost efektivního využití volného času jedince. Třetím přístupem je *princip participace*. To, že se senior účastní vzdělávacích aktivit, je důležité a přínosné nejen pro něj jako individuálního jedince, ale také pro komunitu a společnost jako celek. Důležitost spočívá v tom, že starším lidem je poskytována možnost pokračovat v něčem smysluplném a také se podílet na společenském

životě. Posledním, čtvrtým přístupem je *seberealizace*. Vzdělávání pomáhá k dalšímu osobnímu rozvoji, ke scelení celoživotních zkušeností jedince anebo k jeho sebeaktualizaci.

6.3.1 Motivace seniorů k dalšímu vzdělávání

Motivace hraje významnou roli ve vzdělávání seniorů. Ukazuje na to, zda je senior do vzdělávání dostatečně zainteresován a zda má ke vzdělání odpovídající motivaci.

Motivace v psychologii je vymezována jako příčina určitého chování, která zahajuje chování jedince, dává mu určitý směr nebo také cíl, ovlivňuje intenzitu nebo sílu tohoto chování a určité chování ukončuje (Plháková, 2004, s. 72). Proto je motivace velmi důležitým faktorem. Představuje, zda senior k dalšímu vzdělávání přistoupí, zda v něm setrvá anebo ho ukončí. Motivaci lze rozdělit na dva druhy, to na *motivaci vnější* a na *motivaci vnitřní*. Motivace vnější je taková motivace, která je určena vnějšími podněty jako např. možností odměny. Tato motivace je u vzdělávání seniorů minimální. Motivace vnitřní je výsledkem zájmů jedince a jeho potřeb (např. kulturní potřeba). Právě tento druh motivace je ve vzdělávání seniorů velmi významný, protože vychází z jedincových pohnutek. Seniorské vzdělávání je dobrovolné a jedinec se sám svobodně rozhoduje, zda chce dál studovat nebo ne. Častým druhem motivace, proč se chtějí senioři dále vzdělávat, je touha po sociálním kontaktu, udržování vlastních sil, zvládání různých změn jako jsou změny fyzické, psychické, sociální a touha najít smysl života ve stáří. Další vzdělávání může být pro jedince také jen koníčkem nebo touhou splnit si dávné přání, zvýšit sebevědomí nebo si rozšířit obzory v jiné oblasti nebo oboru, než ve kterém v minulosti pracoval. Salivarová (2014, s. 56) podmiňuje motivací účast jedince na dalším vzdělávání, kterou ovlivňuje rovněž společenské klima, okolí, životní situace, vztahy, sociální podněty a kontakty, kognitivní zájmy a vnější očekávání.

6.3.2 Bariéry ve vzdělávání seniorů

Instituce, resp. organizátoři, kteří se vzděláváním seniorů zabývají, se musejí potýkat s celou řadou různých bariér. Tyto bariéry se musejí co nejúčinněji odstraňovat, protože jinak by mohlo docházet k negativnímu ovlivňování výuky a výsledků vzdělávání. Bariéry lze rozdělit na organizační, situační, psychologické, informační a andragogické. *Organizační bariéry* jsou především ty, které jsou spojeny s organizací, která další vzdělávání poskytuje. Může se jednat např. o časový harmonogram, administrativu nebo výběr místa a prostor pro výuku. *Situační bariéry* plynou z aktuálního stavu a životní situace jedince. Nejčastěji se jedná o nedostatek finančních prostředků, geografické překážky a nedostatek času. Velmi častou *psychologickou bariérou* je nedostatek motivace. Tento nedostatek také může souviset s negativní zkušeností,

kteřou jedinec v minulosti zažil. *Informační bariéry* spočívají především v neschopnosti nebo nemožnosti seniorů vyhledat si informace sloužící ke studiu, stejně jako informace, které by ke studiu potřebovali. Jako *andragogické bariéry* lze uvést velký interval od posledního vzdělávání, nedostatek vědomostí, kvalitu výuky a školy nebo způsob hodnocení ukončení studia.

6.3.2.1 Bariéry v komunikaci se seniory

V důsledku sociálních změn a také změn, které se týkají fyzické a psychické stránky seniora je nutno uvést i bariéry, které se týkají komunikace se seniory. Tyto bariéry lze rozdělit na dva druhy, a to na bariéry *interní* a bariéry *externí*.

Tabulka 1 - Bariéry v komunikaci

Interní bariéry	Externí bariéry
negativní emoce (zlost, strach)	hluk, šum
obava z neúspěchu	vyrušení jinou osobou
bariéry, které se týkají postoje (xenofobie)	neschopnost naslouchat
nepřipravenost	komunikační zahlcení
nemoc, fyzické nepohodlí	vizuální rozptylování

Zdroj: vlastní zpracování dle Komunikace se seniory (Pokorná, 2010, s. 53)

Interní bariéry vyplývají ze schopností a dovedností seniora a jeho prožívání a zdravotního stavu. Externí bariéry jsou dány okolním prostředím nebo jeho uspořádáním.

Komunikaci se seniory ovlivňují i další faktory. Tyto faktory, *s ohledem na komplexní pohled na osobnost seniora v sociokulturním kontextu moderní společnosti, lze rozdělit na: fyzické (tělesné změny), psychické (duševní) změny, kognitivní změny, psychosociální změny* (Pokorná, 2010, s. 54). Fyzické změny se týkají především poruch smyslových funkcí, tzn. zraku a sluchu. Změny psychické nebo také duševní se týkají hlavně změn nálad. Kognitivní změny jsou změny poznávacích schopností.

6.3.2.2 Předsudky a stereotypy jako bariéra vzdělávání seniorů

Jedny z největších překážek seniorského vzdělávání jsou předsudky a různé stereotypy, které se týkají stáří a stárnutí obecně. Tyto překážky se mohou objevovat i u organizátorů vzdělávacích kurzů pro seniory. Mínění o tom, jaké je stáří a stárnutí a jak probíhá, je odrazem stereotypů, které jsou ve společnosti hluboko zakořeněné. Předsudky a stereotypy nejsou však typické jen u mladší generace, objevují se též i u seniorské populace. Jedním z nejčastějších

stereotypů je, že seniory už nelze dále vzdělávat, protože o další vzdělávání nemají jak zájem, tak už dalšího vzdělávání nejsou schopni, např. díky svému zdravotnímu stavu. S tímto názorem se ztotožňují i někteří senioři. Předsudky mají hlavně emocionální dopad, který je většinou negativní. Stereotypy vystihuje spíše nevědomost, může být neutrální, ale také pozitivní. Stereotypy vznikají na základě nedostatečného seznámení se s určitou skupinou lidí. Je proto velmi důležité, aby se společnost těchto předsudků a stereotypů zbavila, protože to může mít negativní dopad nejen na seniorské vzdělávání, ale i na seniory samotné. Jako příklady některých předsudků a stereotypů lze uvést např. nemoc, snížení duševních schopností, izolace, zbytečnost či chudobu.

Další překážkou, která může ovlivnit seniorské vzdělávání je *mýtus*. Mýtus lze definovat jako smyšlenou skutečnost, událost či představu. Mezi mýty, které se vztahují ke vzdělávání seniorů obecně lze uvést např. tyto: *vzdělávání seniorů je zbytečné, staří lidé se nemohou ničemu novému přiučit, senioři si nic nezapamatují, senioři nechtějí mít nic společného s moderními technologiemi, starší lidé jen zabírají místo ve škole mladým, senioři se nemohou vzdělávat, protože jsou hendikepovaní, senioři se nechtějí vzdělávat, nejsou ochotni měnit svůj životní styl, starší lidé potřebují zdravotní a sociální péči, ne vzdělávání, senioři mají úplně jiné problémy než se vzdělávat či rehabilitace a prevence je záležitost zdravotníků, ne vzdělavatelů* (Špatenková, a další, 2015, s. 84-85).

Je nutné zařadit sem i věkovou diskriminaci, tzv. *ageismus*. Tento typ diskriminace vychází z předpokladu, že jednotliví zástupci určité věkové kategorie či generace vykazují nejen rozdílné charakteristiky, ale i společenskou a lidskou hodnotu (Pokorná, 2010, s. 69). Podle Tošnerové (2002, s. 82) existuje pět nejčastějších představ o stáří, a to: *starší lidé jsou všichni stejní, stáří mužů a žen je stejné, starší nemají, čím společnosti přispět, stáří je křehké, potřebuje péči, stáří je ekonomickou zátěží společnosti*. Dá se říci, že těchto pět názorů na stáří shrnuje všechny mýty, stereotypy a předsudky o stáří v naší společnosti a také to, z čeho ageismus vyplývá.

6.3.3 Edukace seniorů jako příprava na stáří

Vzdělávání je důležitým faktorem při přípravě jedinců na stáří. Tato příprava vyjadřuje to, že by měl jedinec začít investovat do svého „nového“ já, a to tak, aby měl možnosti a zdroje, které budou potřeba k tomu, až ho zastihnou problémy ve stáří. Do příprav na stáří je nutné zahrnout jak psychické procesy, tak procesy sociální adaptace. Dále pak plánování, které se může např. týkat vybavení domácnosti nebo oblasti bydlení obecně.

Podle Haškovcové (2010, s. 173) existují tři etapy přípravy na stáří, které se od sebe liší délkou a obsahem. Tyto etapy příprav jsou: dlouhodobá etapa, střednědobá etapa a krátkodobá etapa. *Dlouhodobá příprava* je chápána jako tvorba postojů ke stáří a stárnutí, která probíhá celý život. Tato etapa by měla být součástí všech vzdělávacích programů. *Střednědobá příprava* začíná ve středním věku a zahrnuje tři oblasti – *zdravý způsob života za účelem udržení soběstačnosti do co nejvyššího věku, psychickou adaptaci spojenou zejména s požadavkem přijetí stáří jakožto nedílnou součástí života, udržování a systematické rozvíjení lidských a všestranně nosných vztahů v rámci rodiny a společnosti* (Haškovcová, 2010, s. 173). Poslední etapou přípravy na stáří je etapa *krátkodobá* nebo také *předdůchodová*. Tato etapa by měla začít cca tři až pět let před nástupem do důchodu. Krátkodobá příprava má svůj určitý obsah, který se váže ke změnám, které souvisejí s odchodem do důchodu.

6.3.4 Edukace seniorů jako druhý životní program

Podle Haškovcové (2010, s. 175) *druhý životní program* vyjadřuje celkové aktivity plánované na stáří nebo na období důchodu. Je důležité tento „program“ přijmout a rozvíjet, protože jeho cílem je využití času, ve kterém už jedinec nemůže dělat to, co doposud. V současné době mají senioři velkou škálu možností, jak svůj volný čas vyplnit. Realizace těchto možností však závisí na každém jedinci zvlášť. Vzdělávací kurzy představují pro seniory smysluplné využití času a také účelný příklad zmiňovaného druhého životního programu. To, že se jedinec účastní nějakého vzdělávacího kurzu, mu může pomoci např. s eliminací pocitů izolace či jako prevence osamělosti. Pokud je senior do dalšího vzdělávání „zapálený“, jeho znalosti se samozřejmě prohloubí a potom se může stát zajímavým komunikačním partnerem např. pro vnoučata nebo pro své okolí, a to mu může usnadnit navazováním nových sociálních vztahů či prohloubení stávajících.

6.3.5 Edukace seniorů jako cesta ke kvalitě života ve stáří

Jedním z důvodů, proč vzdělávací kurzy pro seniory vznikly, byla nejen snaha o začlenění seniorů do společnosti či smysluplného využití jejich volného času, ale i snaha o udržení rovnocenného postavení seniorů vůči jiným věkovým skupinám. *Pojem kvalita života ve stáří se týká naplnění životních potřeb, životního stylu, životní úrovně i zdravotního hlediska a spokojenosti seniora* (Špatenková, a další, 2015 s. 43). To, jak jedinec vnímá svoji úlohu v životě, vyjadřuje právě kvalita života neboli jak člověk hodnotí svou životní situaci. Prožívání a vnímání kvality života jsou dva rozdílné faktory, které znamenají pro seniory

mnoho rozdílů. Není to jen individuální záležitost seniora, ale také společnosti – vlády, samosprávy a spolupráce napříč různými sektory.

6.3.6 Vhodná témata pro seniorské vzdělávání

Při výběru vhodných témat pro vzdělávání seniorů by se mělo především vycházet ze zájmů a potřeb seniorů. V nabídkách vzdělávacích kurzů tradičně převažují humanitně zaměřené obory, které převažují nad ekonomicky a technicky orientovanými obory. Vzhledem k tomu, že ke studiu je potřeba i určitá znalost informačních technologií, i v rámci humanitních oborů je tato znalost rozšiřována. Největší zájem mají senioři o problematiku, která se zabývá *zdravím a nemocemi, uměním a kulturou, historií a mezilidskými vztahy – psychologii*. Obecně by měla edukace seniorů být zaměřena na rozvoj a podporu *funkční gramotnosti*. Tento druh gramotnosti vyjadřuje požadavky, které jsou kladeny na kompetentnost jedince, tedy na to, jak je jedinec schopen vyhledávat a nakládat s potřebnými informacemi. Jako další druhy gramotnosti lze uvést gramotnost finanční, právní, mediální, zdravotní a pohybovou. *Gramotnost finanční* představuje soubor znalostí, dovedností a schopností, které senior potřebuje k tomu, aby dokázal zabezpečit sebe i rodinu. *Právní gramotnost* je chápána jako orientace v právním systému, tedy přehled o právech a povinnostech a o jejich plnění a prosazování. Do *mediální gramotnosti* spadají schopnosti zpracovat a vyhodnotit informace, které přicházejí z médií. *Zdravotní gramotnost* lze definovat jako soubor osobních, kognitivních a sociálních dovedností, které určují schopnost jedinců získat přístup k informacím, pochopit je a využívat. Také určují motivaci. Poslední, *pohybová gramotnost* je chápána jako připravenost k pohybu a míru pohybových dovedností, které vedou k vědomému ovládnutí vlastního těla.

Mnoho seniorů chápe stáří jako etapu, která je plná zdravotních, ekonomických a sociálních obtíží. Je proto nutné je v těchto oblastech vzdělávat a ukázat jim odlišný pohled na stáří.

6.4 Formy seniorského vzdělávání

6.4.1 Prezenční forma studia

Prezenční forma studia je taková forma studia, kdy se student pravidelně účastní přednášek, cvičení apod. Tato forma studia je realizována i v rámci U3V s tou výjimkou (platnou

pro celoživotní vzdělávání), že vzdělávání v programu celoživotního vzdělávání nezakládá jeho účastníkům právní postavení studenta podle tohoto zákona.⁵

6.4.2 Virtuální univerzita třetího věku

Virtuální univerzita třetího věku (VU3V) je v České republice relativně novou záležitostí. Je jednou z forem celoživotního vzdělávání na PEF ČZU v Praze. Jejím cílem je umožnit seniorům zájmové vysokoškolské studium bez ohledu na vzdálenost od sídel vysokých škol a univerzit, ve kterých probíhá prezenční seniorské vzdělávání (Nehodová). První univerzita tohoto druhu v České republice funguje od roku 2007. Tento typ univerzity má hned několik výhod jako např. volbu času, místa a tempa studia. Další výhodou je pravidelné setkávání s lidmi, kteří jsou ve stejném věku a mají obdobné zájmy. Lze studovat jak individuálně, tak i ve skupinách. Vzhledem k tomu, že se jedná o virtuální univerzitu, lektor zpravidla není při výuce přítomen, resp. v rámci rozšíření doprovodných studijních aktivit je s účastníky v kontaktu při konzultacích k jednotlivým kurzům.

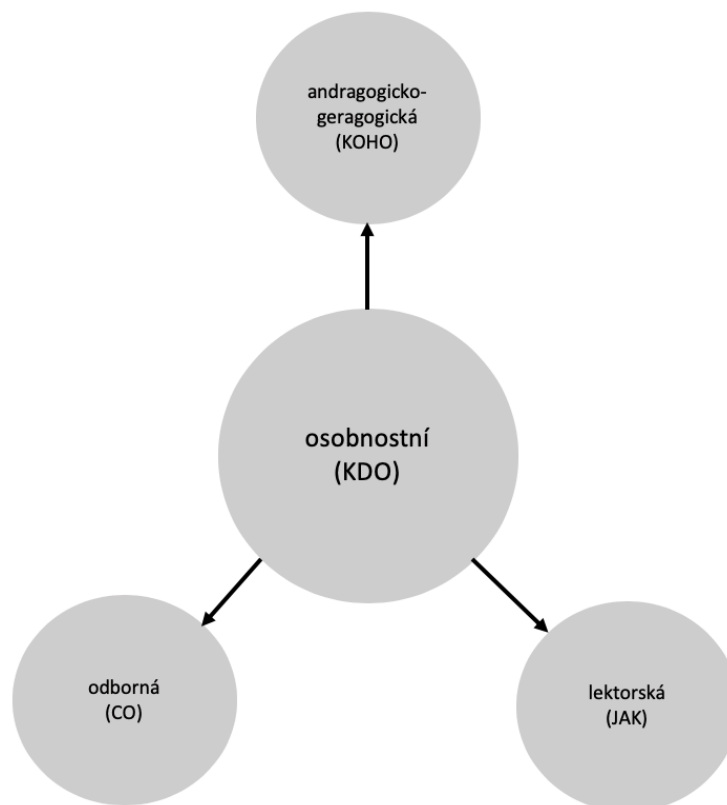
6.5 Lektori ve vzdělávání seniorů

K tomu, aby bylo seniorům poskytnuto kvalitní vzdělání, je zapotřebí samozřejmě kvalitních lektorů. Lektor by neměl být *informátorem*, tzn. tím, kdo jen poskytuje informace, ale měl by být především *facilitátorem*, tzn. tím, kdo učení usnadňuje a je zaměřen na zájmy a potřeby seniorů. Měl by být také tzv. *animátorem* neboli tím, kdo je zaměřen na rozvíjení myšlení všech účastníků. Veteška (2011, s. 191) popisuje tři funkce, jakými by měl lektor disponovat. Jsou to *motivátor*, *aktivizátor* a *poradce*.

Věk seniorů svou specifíčností určuje seniorské vzdělávání. Z této specifíčnosti vycházejí kompetence lektora, které je třeba uspořádat do tzv. *kompetenčního modelu*, který lze vnímat jako nástroj profesionalizace vzdělávání vzdělavatelů. K sestavení kompetenčního modelu je zapotřebí jeho uspořádání podle *kritéria rolí profesionálního lektora*. Tyto role jsou čtyři, a to role odborníka, lektora, geragoga a samotná osobnost lektora. Každá z těchto rolí je odvozena od určité otázky – role *odborníka* je odvozena od otázky **CO** se má předávat, role *lektora* od otázky **JAK** se to má předávat, role *geragoga* od otázky **KOHO** se předávání týká a samotné *osobnosti lektora* se týká otázka **KDO** předává. Osobnost lektora se projevuje ve všech ostatních rolích.

⁵ Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů, § 60.

Obrázek 4 - Kompetenční model podle kritéria konkrétních role vzdělavatele

Zdroj: vlastní zpracování dle Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika (Špatenková, a další, 2015, s. 186)

Na základě těchto rolí lze stanovit kompetence lektora. Mezi *osobnostní kompetence* lze zařadit etické kompetence (úcta, respekt), intersubjektivní kompetence (empatie), empirické kompetence (zkušenostní základ lektora) a seberefektivní kompetence (ochota k celoživotnímu učení). *Odborné kompetence* zahrnují oborové a mezioborové kompetence. Oborové kompetence vyjadřují zkušenosti a vědomosti, které se týkají určitého oboru. Mezioborové kompetence vyjadřují znalost přesahu oboru do jiných disciplín. *Andragogické kompetence* zahrnují vědomosti z oboru andragogiky, *geragogické* zase vědomosti z oboru geragogiky. Nejdůležitější kompetencí je *kompetence lektorská*, která zahrnuje didaktické kompetence (informační technologie), psychodidaktické, psychosociální, interpersonální, rétorickou (všechny tyto kompetence souvisí s komunikací seniorů) a manažerské kompetence (organizace, řízení). Důležitou kompetenci představuje tzv. *kompetence interpersonální*, která souvisí s vytvářením a udržováním skupiny.

Tabulka 2 - Kompetence lektora podle rolí

Kompetence	Dílejší kompetence	Kompetenční kotvy
Osobnostní	etická intersubjektivní empirická seberefektivní	úcta, respekt empatie zkušenostní základ lektora ochota k celoživotnímu učení
Odborná	oborová mezioborová	určitý obor přesah do jiných disciplín
Andragogicko-geragogická	andragogická geragogická	andragogika geragogika
Lektorská	didaktická psychodidaktická psychosociální interpersonální rétorická manažerská	informační technologie komunikace se seniory komunikace se seniory komunikace se seniory komunikace se seniory organizace, řízení

Zdroj: vlastní zpracování dle Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika (Špatenková, a další, 2015, s. 188)

6.5.1 Sebereflexe lektora

Seberefektivní kompetence zastřešuje všechny ostatní kompetence a je důležitým nástrojem pro profesní vývoj lektora. Pro tento druh kompetence platí, že lektor musí disponovat znalostmi, které se týkají psychohygieny a seberefektivních technik. Je nutné, aby těchto znalostí uměl lektor využívat v praxi. Motivy a postoje zahrnují přesvědčení o významnosti sebereflexe pro osobnostně-sociální rozvoj ve své profesi a hledání nástrojů tohoto rozvoje (Špatenková, a další, 2015, s. 189). Slavík (2012, s. 77) rozlišuje sedm skupin kompetencí, a to kompetenci *oborově předmětovou, didaktickou a psychodidaktickou, obecně pedagogickou, diagnostickou a intervenční, sociální, psychosociální a komunikativní, manažerskou a normativní, profesně a osobnostně kultivující*. Seberefektivní kompetence se váže jak na edukační prostředí, tzn. na postavení lektora v dané situaci, tak na edukační procesy, tzn. na ty kompetence lektora, které jsou pro edukační proces nezbytné (Špatenková, a další, 2015, s.189). Jednou z možností, jak může sebereflexe probíhat je, že ji lektor bude popisovat prostřednictvím tří typů činností, a to *popisnou činností*, kde lektor stanovuje konkrétní hledisko, které bude tvořit jádro pozornosti. Dalším typem činnosti je *činnosti srovnávací*, ve které lektor přemýšlí nad danou problematikou z různých úhlů pohledu. Výsledkem je celkové porozumění edukačního kontextu. Posledním typem činnosti je *činnost*

kritická. Zde se zhodnotí všechny možnosti a alternativy a zahrnují se sem i nově získané informace.

Práce se seniory má určité dopady na rozvoj kompetencí lektorů. Lze sem zařadit např. rozšíření osobnostního portfolia o znalosti specifik příslušné cílové skupiny, prohloubení empatie, procvičení komunikačních a rétorických dovedností, vystoupení ze zaběhlých lektorských stereotypů, redukce osobnostních stereotypů a předsudků či prohloubení a rozvoj mezigeneračního učení a mezigeneračního porozumění (Šerák, 2018).

Co se týče seniorského vzdělávání obecně, tak zde příprava lektorů výrazně chybí. V tomto směru lze nalézt ojedinělé vzdělávací akce, ale žádné zacílené programy. Kompetence lektora jsou v seniorském vzdělávání velmi důležitým faktorem, neboť senioři patří mezi nejnáročnější posluchače. Dokáží lektorovy kompetence posoudit ve velmi širokém rozsahu – jeho praktické zkušenosti, komunikační schopnosti či didaktické dovednosti. Lektor má tedy velikou odpovědnost a jsou na něj kladeny vysoké nároky.

7 Rozvoj regionu

Regionální rozvoj lze chápat jako souhrn procesů, které probíhají na určitém území – regionu, a to ze dvou pohledů, praktického a akademického.

Z praktického pohledu je regionální rozvoj chápán jako *vyšší využívání a zvyšování potenciálu daného systematicky vymezeného prostoru vznikající v důsledku prostorové optimalizace socioekonomických aktivit a využití přírodních zdrojů* (Wokoun, a další, 2008 s. 11). Vyšším využíváním je myšleno projevování se v lepší konkurenceschopnosti soukromého sektoru, stavu životního prostředí a zvýšení životní úrovně obyvatelstva. Praktické chápání se objevuje zpravidla v neakademických institucích – obecní, městské, krajské úřady a soukromé společnosti.

Z pohledu akademického je regionální rozvoj chápán jako aplikace nauk, tzn. ekonomie, geografie a sociologie. Tyto nauky řeší jevy, procesy a vztahy, které vznikají na daném území a které jsou ovlivněny přírodně-geografickými, sociálními a ekonomickými podmínkami daného regionu. Hlavním úkolem akademického pohledu je hledání příčinných zákonitostí, nerovnoměrného osídlování území a faktorů, které jsou pro rozvoj neovlivnitelné.

7.1 Typologie regionů

Region je území, které je vymezeno na základě určitých charakteristik, tj. rysů či kritérií. Co se týče typů regionů kombinují se zde tři podstatné aspekty, a to různé pojetí nebo koncepce území, věcný obsah a velikost území. Nejnovější koncepce typologie regionů rozlišuje regiony na tyto typy: reálné regiony, regiony vymezené lidskými aktivitami a činnostmi a regiony, které jsou jako regiony vnímány anebo se s nimi aktéři identifikují.

Reálné regiony, také označované jako regiony analytické, slouží vědeckému poznání a snahám o vědecké uspořádání reality. Tyto regiony lze rozdělit ještě na dva další typy, a to na regiony *jednoznačně lokalizované* (povodí řeky) a na regiony *funkční* (městský region, krajina). Regiony, které jsou *vymezeny lidskými aktivitami a činnostmi* vznikají každodenním jednáním individuálních nebo kolektivních účastníků – obcí, sdružení, měst, skupin). Posledním typem regionů jsou ty, které jsou jako *regiony vnímány anebo se s nimi aktéři identifikují*. Tyto regiony vznikají společenskou komunikací – média, politika.

První dva zmíněné typy regionů – reálné regiony, regiony vymezené lidskými aktivitami a činnostmi – se dají rozdělit ještě na regiony *normativní* a *deskriptivní*. Normativní regiony jsou regiony, které vznikají na základě politických rozhodnutí a na základě legislativních požadavků. Deskriptivní regiony jsou takové regiony, které jsou vymezovány na základě

situační analýzy. Deskriptivní regiony se dále rozdělují na regiony *homogenní* (vysoká míra nezaměstnanosti) a *heterogenní* (dojíždění do škol, do práce, za službami).

7.1.1 Význam regionů

Pojmy region a regionální rozvoj napomáhají řešit problémy jak v oblasti technologického rozvoje, tak v oblasti globalizace ekonomiky, demokratizace společnosti či udržitelného rozvoje.

Existuje pět dimenzí, které se týkají růstu významu regionů. První dimenzí je *politická dimenze*. V regionech se odehrávají různé vztahy mezi obcemi či městy, proto je důležité, aby tyto vztahy byly nějak regulované. Druhá je *ekonomická dimenze*. Tato dimenze se týká internacionalizace a globalizace ekonomiky. Třetí dimenzí je *dimenze sociálně-kulturní*. Odstraňování hranic mezi regiony a prostorovou vázaností společenské komunikace je velmi často rozebíraným tématem. Na druhou stranu ale stoupá potřeba regionů, které jsou přehledné a snadno identifikované. Lidé se s regionalismem setkávají denně, vazby občanů ke své obci se rozplývají. Životní potřeby už nejsou naplňovány jen na jednom místě (tam, kde lidé bydlí), ale území se rozšiřuje. Čtvrtou dimenzí je *dimenze strategická* nebo také plánovací. Tato dimenze souvisí s tím, že čím dál více problémů nelze řešit jen na místní úrovni, ale je potřeba je řešit i na jiných úrovních řízení. Poslední dimenzí je *dimenze ekologická*. Tato dimenze souvisí s udržením stability, koloběhů energie a materiálů. Také souvisí s trvale udržitelným rozvojem.

7.1.2 Udržitelný rozvoj

Udržitelný rozvoj je takový typ rozvoje, který se snaží odstranit či zmírnit negativní projevy dosavadního vývoje společnosti. Do tohoto typu rozvoje spadá jak ekonomický růst, tak i přírodní bohatství a společenské hodnoty. Hlavní otázkou je, jak zachovat kvalitu života a jak příštím generacím zajistit alespoň ty potřeby, které odpovídají generaci současné. Propojují se zde tři pilíře, a to pilíř ekonomický, sociální a environmentální. V současné době se udržitelný rozvoj vztahuje na oblast efektivního vládnutí a správy veřejných věcí. Aby byl tedy význam udržitelného rozvoje zcela naplněn, je zapotřebí, aby byla vytvářena soudržná veřejná politika, a to ve všech jejích formách, tzn. zákony, finanční nástroje či strategie.

7.2 Charakteristika regionu Praha

Praha je hlavním a největším městem České republiky a z toho vyplývá i její úloha přirozeného centra politiky, mezinárodních vztahů, vzdělávání, kultury a ekonomiky. Rozkládá se na ploše 496 km² a počet obyvatel ke dni 30.6.2019 je 1,309 mil. Zcela mimořádné postavení

má ve vysokém školství, na jejím území je 8 veřejných vysokých škol s 36 fakultami a také množství soukromých veřejných vysokých škol. V posledních letech se i ve školství odráží demografický vývoj, což se ukazuje i na množství vzdělávacích zařízení, které se věnují vzdělávání seniorů na vysokoškolské úrovni. V následujících kapitolách je popsána činnost veřejných vysokých škol, které realizují vzdělávací programy v rámci U3V, podrobněji pak srovnání na vybraných univerzitách – Univerzitě Karlově a České zemědělské univerzitě.

7.2.1 Akademie múzických umění

Akademie múzických umění v Praze má 3 fakulty, studium v rámci U3V nabízejí dvě z nich, a to Divadelní akademie múzických umění (DAMU) a Filmová akademie múzických umění (FAMU), třetí fakulta – Hudební akademie múzických umění (HAMU) se do této činnosti nezapojuje. V oblasti seniorského vzdělávání se obě fakulty zaměřují na takové kurzy U3V, které umožňují nejen hlubší poznání dějin a teorie múzických umění, ale také nahlédnutí do tvůrčích procesů.

DAMU nabízí pouze několik kurzů, které vytvářejí spíše prostor pro přemýšlení o divadle a dramatickém umění vůbec – např. Autorské čtení a jazyk, Vnitřní dialog vyprávění, Současné interaktivní divadlo, Proměny tanečního projevu: od moderny ke konceptuálnímu tanci, Divadelní kostým – historie a současnost a Scenografie Národního divadla v kontextu doby. V letním semestru akademického roku 2017/2018 proběhly na DAMU 4 kurzy pro seniory, kterých se zúčastnilo 24 posluchačů. V zimním semestru 2018/2019 pak 3 kurzy s 29 účastníky. Účastníci U3V na FAMU mohou navštěvovat přednášky k úvodu do oborů filmové tvorby, které jsou součástí úvodního běhu pro studenty 1. ročníku bakalářského programu. Vzhledem k tomu, že se jedná o určitou formu mezigeneračního dialogu, nevykazuje FAMU účastníky – seniory samostatně.⁶

7.2.2 Akademie výtvarných umění

Akademie výtvarných umění vzdělávací programy pro seniory nenabízí, věnuje se celoživotnímu vzdělávání v širším slova smyslu, a to ve formě kurzů pro veřejnost bez ohledu na věk.

⁶ Zdroj: Výroční zpráva AMU 2018 (https://www.amu.cz/cs/uredni-deska/strategicke_dokumenty/vyrocnizpravy/)

7.2.3 České vysoké učení technické

České vysoké učení technické má 10 fakult, s výjimkou fakulty strojní a Kloknerova ústavu participují na U3V všechny. V akademickém roce 2018/2019 připravilo ČVUT pro seniory celkem 146 kurzů, kterých se zúčastnilo 1815 posluchačů. Přehled kurzů podle oborů je uveden v tabulce – viz níže.

Tabulka 3 - Přehled kurzů podle oborů

České vysoké učení technické v Praze		
Kategorie kurzů	Počet kurzů	Počet účastníků
Informatické obory	29	357
Technické vědy a nauky	15	202
Filologické vědy	14	234
Mezioborový	8	91
Společenské vědy, nauky a služby	6	165
Vědy a nauky o kultuře a umění	5	151
Architektura	4	229
Tělesná kultura, tělovýchova a sport	4	95
Přírodní vědy a nauka	2	52
Matematické obory	2	34
Fyzikální obory	1	43
Geologické obory	1	17
Biologické obory	1	11
Doprava a spoje	1	9
Obory z oblasti psychologie	1	6

Zdroj: Výroční zpráva ČVUT 2018 (<https://www.cvut.cz/vyrocní-zpravy-o-cinnosti>)

Informatické obory na ČVUT nabízejí nejvíce kurzů (29). Dále pak jsou to technické vědy a nauky (15) a filologické vědy (14). Nejmenší počet kurzů nabízejí biologické, fyzikální, geologické obory a obory z oblasti psychologie a doprava a spoje.

Za zajímavost stojí, že např. fakulta jaderná a fyzikálně inženýrská v rámci U3V kombinuje přednášky z dějin fyziky a populárně naučné přednášky s exkurzemi na vědecká pracoviště, a to i s aktivní účastí na zvolených experimentech. Senioři se mohou kromě stanoveného programu účastnit i dalších akcí FJFI, např. fyzikálních seminářů, praktik katedry fyziky a dalších.

7.2.4 Vysoká škola ekonomická

Vysoká škola ekonomická má 6 fakult, z nichž se U3V věnují zejména fakulta informatiky a statistiky, fakulta managementu (sídlo v Jindřichově Hradci), fakulta mezinárodních vztahů a fakulta podnikohospodářská. Nabídka kurzů vychází z akreditovaných předmětů vyučovaných na fakultách, vzhledem k zájmu seniorů i o další obory byly do studia zařazeny i předměty, které jsou typické spíše pro jiné vysoké školy, např. jazykové kurzy nebo kurzy z oboru historie. Nejvíce kurzů je zaměřeno na informační technologie a internet, počítačovou grafiku, prezentační programování, tvorbu webových stránek, překonávání jazykových bariér na počítači, překladatelskou činnost pomocí počítače, zpracování obrazových informací, ale také podnikovou ekonomiku, hospodářskou a sociální politiku, českou diplomacii, dějiny umění, statistiku nebo bankovníctví. Výuka probíhá na PC, na multimediálních počítačích, noteboocích, internetu atd. Výuka vybraných předmětů U3V se zaznamenává formou synchronizovaného vícedruhového záznamu videa, zvuku a pracovní plochy učitelského počítače. Navíc od ostatních vysokých škol nabízí VŠE seniorům i tzv. *Letní školu seniorů*, v jejímž rámci jsou nabízeny různé intenzivní (většinou týdenní) kurzy z různých oborů.

V akademickém roce 2018/2019 bylo v rámci U3V realizováno 187 kurzů, např. Dějiny, Finance, Mezinárodní politika a diplomacie, Ochrana spotřebitelů, Podnikání pro seniory, Účetnictví, Základy práce na počítači, Služby internetu, Počítačová grafika, Tvorba webových stránek, Digitální fotografování, Digitální video a další.

Tabulka 4 - Přehled kurzů podle oborů vč. počtu účastníků (VŠE)

Vysoká škola ekonomická v Praze		
Kategorie kurzů	Počet kurzů	Počet účastníků
Obecná příprava	61	1 099
Informatické obory	35	561
Vědy a nauky o kultuře a umění	25	784
Tělesná kultura, tělovýchova a sport	18	483
Společenské vědy, nauky a služby	9	758
Obory z oblasti psychologie	8	150
Ekonomie	2	37
Obory z oblasti historie	1	14

Zdroj: Výroční zpráva VŠE 2018 (<https://www.vse.cz/informace-o-vse/profil-skoly/vyrocní-zpravy/>)

VŠE nabízí nejvíce kurzů z tzv. obecné přípravy (61) a z informatických oborů (35). Nejméně kurzů nabízí z oblasti historie, a to pouze jeden.

7.2.5 Vysoká škola chemicko-technologická

Na VŠCHT má výuka pro seniory mnohaletou tradici. Probíhala již před rokem 1989, ale samozřejmě v jiné formě a za jiných podmínek než nyní. V současnosti se U3V věnují všechny 4 fakulty – fakulta chemické technologie, fakulta chemicko-inženýrská, fakulta potravinářské a biochemické technologie a fakulta technologie ochrany prostředí. Studium je zaměřeno zejména na současné trendy ve vyučovaných oborech a seznámení s aktuálními novinkami a zajímavostmi.

V akademickém roce 2018/2019 probíhají na jednotlivých fakultách VŠCHT následující vzdělávací programy: Potraviny a výživa, Ochrana životního prostředí, Život s počítačem, Chemie a svět kolem nás, S počítačem přátelsky od A do Z.

Tabulka 5 - Přehled kurzů podle oborů vč. počtu účastníků (VŠCHT)

Vysoká škola chemicko-technologická v Praze		
Kategorie kurzů	Počet kurzů	Počet účastníků
Informatické obory	8	102
Potravinářství a potravinářská chemie	4	163
Chemické obory	4	97
Ekologie a ochrana životního prostředí	4	52

Zdroj: Výroční zpráva VŠCHT 2018 (<https://www.vscht.cz/uredni-deska/zakladni-dokumenty/vyrocní-zpravy>)

VŠCHT nabízí nejvíce kurzů z informatických oborů (8). Co se týče chemických oborů, ekologie a ochrany životního prostředí a potravinářství, zde nabízí stejný počet kurzů (4).

7.2.6 Vysoká škola uměleckoprůmyslová

Vysoká škola uměleckoprůmyslová univerzitu třetího věku nenabízí.

8 Srovnání kontaktního studia na UK a virtuální univerzity na ČZU

8.1 U3V na Univerzitě Karlově

Univerzita Karlova je tradičním a dlouholetým centrem vzdělanosti, a proto klade velký důraz také na podporu a rozvoj celoživotního vzdělávání.⁷ Podmínky přijímání zájemců, pravidla uskutečňování a organizace programu celoživotního vzdělávání univerzity třetího věku jsou upraveny opatřením rektora č. 39/2017 a zakotveny v čl. 7 Řádu celoživotního vzdělávání UK. U3V je specifickým programem celoživotního vzdělávání zájmově orientovaným.

U3V na Univerzitě Karlově se uskutečňuje na všech 17 fakultách i na některých dalších součástech např. v Ústřední knihovně UK – EDIS (Evropské dokumentační a informační středisko).

Program U3V je zpravidla určen zájemcům, kteří dosáhli důchodového věku a mají ukončené střední vzdělání s maturitou, výjimku tvoří invalidní důchodci a váleční veteráni, kteří mohou být posluchači U3V bez ohledu na věk.

Nabídka vzdělávacích programů pro seniory na UK je velmi rozmanitá. Zpravidla vychází z nabídky předmětů a témat, která jsou vyučována na jednotlivých fakultách v rámci akreditovaných oborů. Současně se fakulty snaží přizpůsobit nabídku tematicky na základě poptávky ze strany seniorů tak, aby jim problematika byla bližší. Výuková činnost fakult je v řadě případů, např. na FF UK, doplněna řadou akcí, které nejsou součástí výuky – exkurze, přednášky na aktuální témata, nabídky účasti ve výzkumech apod. Na některých fakultách byly založeny i Kluby posluchačů a absolventů U3V, jejichž náplň činnosti tvoří senioři sami – přednášky, vycházky, kulturní akce atd.

Zápisy do U3V probíhají vždy na celý akademický rok, termíny přijímání přihlášek jsou u jednotlivých fakult různé (květen – září). Výuka probíhá zpravidla v pátek, vychází se z kapacitních možností fakult. Učebny jsou vybaveny moderní technikou, pro výuku některých kurzů, např. jazykových, jsou využívány specializované laboratoře. Zakončení každého vzdělávacího programu si určuje každá fakulta individuálně, může to být závěrečná písemná práce, závěrečný písemný test, kolokvium apod. Úspěšným absolventům UK vydává „Osvědčení o absolvování programu“, které je předáváno na slavnostním zakončení studia U3V v Karolinu. Každoročně absolvuje U3V na UK cca 1 800 seniorů.

⁷ Zdroj: Výroční zpráva UK 2018 (<https://cuni.cz/UK-8533.html>)

Financování U3V je zpravidla vícezdrojové. Je kombinací poplatku od uchazeče, příspěvku fakulty (pronájem učeben, administrativní podpora) a příspěvku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (Ukazatel F: Fond vzdělávací politiky, Financování programů celoživotního vzdělávání seniorů prostřednictvím tzv. Univerzit třetího věku).

Tabulka 6 - Počet kurzů a účastníků U3V na UK podle fakult (2018/2019)

Fakulta	Počet kurzů	Počet účastníků
Filozofická fakulta	62	4 601
Fakulta sociálních věd	30	625
Matematicko-fyzikální fakulta	13	353
Přírodovědecká fakulta	11	231
Husitská teologická fakulta	13	486
Pedagogická fakulta	8	190
Katolická teologická fakulta	3	202
Fakulta tělesné výchovy a sportu	5	486
3. lékařská fakulta	2	88
Evangelická teologická fakulta	2	29
Fakulta humanitních studií	2	299
1. lékařská fakulta	1	241
Právnická fakulta	1	134
2. lékařská fakulta	1	160
Celkem	152	8 125

Zdroj: vlastní zpracování dle Informačního systému Asociace univerzit třetího věku

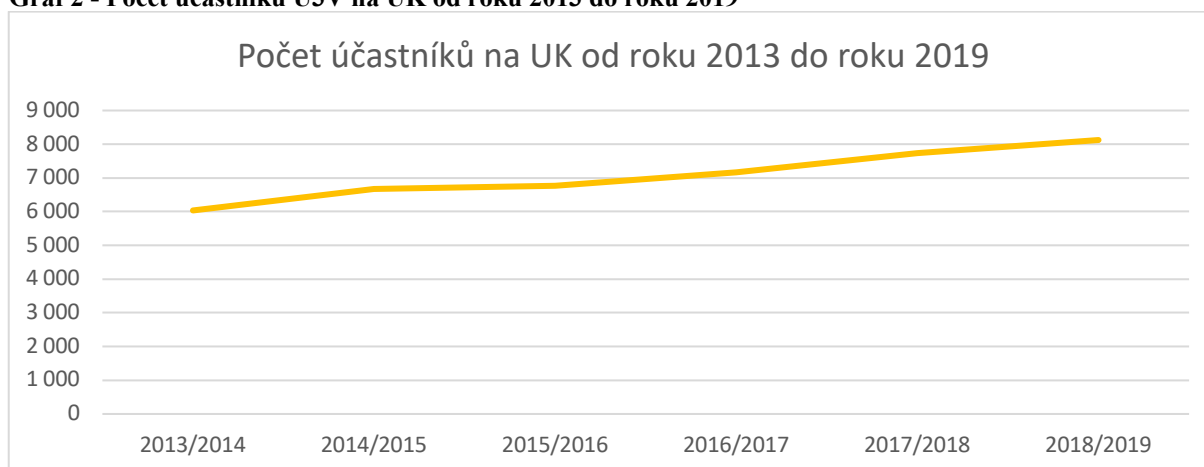
Jak lze vidět z tabulky č. 6, nejvíce kurzů U3V nabízí Filozofická fakulta (62), proto je zde také nejvíce posluchačů. Druhou je Fakulta sociálních věd (30 kurzů). Nejméně kurzů nabízejí 1. lékařská fakulta, 2. lékařská fakulta a Právnická fakulta (1). Filozofická fakulta nabízí např. kurz Aktivní a úspěšné stárnutí, Antické památky na seznamu dědictví UNESCO či Čeština v proměnách času. Fakulta sociálních věd nabízí např. kurzy Americká literatura 1900-1950 či Balkánští diktátoři 20. století. Matematicko-fyzikální fakulta nabízí např. kurz Fyzika pro nefyziky či Fyzika v životě člověka. Přírodovědecká fakulta nabízí např. kurz Geografie a demografie či Paleontologie.

Tabulka 7 - Počet účastníků U3V na UK dle fakult (2013 – 2019)

Fakulta	Počet účastníků						
	Rok	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019
FF		3 487	3 661	3 605	4 068	4 082	4 601
FSV		329	463	409	286	582	625
MFF		198	210	324	228	327	353
PřF		186	227	208	196	241	231
HTF		284	389	457	452	503	486
PedF		206	191	291	232	255	190
KTF		129	124	100	104	130	202
FTVS		372	363	467	481	482	486
3.LF		103	120	170	170	69	88
ETF		-	-	-	12	49	29
FHS		339	539	339	358	285	299
1.LF		118	120	96	296	189	241
PF		131	108	140	140	367	134
2.LF		154	160	161	143	168	160
Celkem		6 036	6 675	6 767	7 166	7 729	8 125

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 2 - Počet účastníků U3V na UK od roku 2013 do roku 2019

Zdroj: vlastní zpracování

Jak z tabulky č. 7, tak z grafu č. 3 lze vidět, že počet účastníků na UK má rostoucí tendenci.

8.2 U3V na České zemědělské univerzitě v Praze

Česká zemědělská univerzita v Praze nabízí dvě formy studia U3V, a to formu prezenční a virtuální univerzitu.

Prezenční formu tohoto studia zpravidla navštěvují pouze ti, kteří mají sídla univerzit a vysokých škol v dosahu místa bydliště. Ale vzhledem k tomu, že ne všichni senioři tuto

možnost mají, rozhodla se *Provozně ekonomická fakulta* na *České zemědělské univerzitě v Praze* zpřístupnit zájmové vzdělávání všem, kteří tuto možnost nemají a vytvořila virtuální U3V. Virtuální univerzita třetího věku (VU3V) je jednou z forem celoživotního vzdělávání na Provozně ekonomické fakultě ČZU v Praze od roku 2007. Účastníkem virtuální univerzity se může stát každý občan České republiky, který dosáhl důchodového věku (resp. věku, kdy má nárok na starobní důchod) nebo invalidní důchodci (bez ohledu na věk). Tento typ studia je vhodný zejména pro malé skupiny účastníků v rámci celé České republiky. Hlavním cílem virtuální univerzity je nejen uspokojení sociálních potřeb seniorů a podpora komunikace, ale i obohacení stávajícího prezenčního studia U3V o témata z jiných vysokých škol. VU3V nemá zájem být konkurencí prezenční U3V, ale rozhodně může být jejím tematickým rozšířením.

Vznik tohoto projektu by nebyl možný bez důležitých aktérů. Garantem tohoto studia je Provozně ekonomická fakulta ČZU, která se zaměřuje na výukové a jiné související aktivity jako je zajištění tvorby multimediálních přednášek, administrativa a správa portálu. Za odbornost vzdělávacích kurzů odpovídá příslušná fakulta a univerzita prostřednictvím svých pedagogů.

Výuka je založena na využití komunikačních a informačních technologií. Základem kurzů jsou multimediální videopřednášky, které vysokoškolští pedagogové předmětově koncipují, vystupují v nich a jsou zodpovědní za kvalitu doprovodných textových materiálů. Přednášky jsou koncipovány podle akreditovaných témat dané vysoké školy a jsou vytvářeny podle scénáře, který připravují vysokoškolští pedagogové. Dále se na tvorbě přednášek podílí technický tým PEF, který natočené přednášky upravuje. Finální přednášky jsou pak dostupné prostřednictvím výukového softwaru *LMS Moodle* pro všechny registrované účastníky. Tento výukový software je přizpůsoben potřebám účastníků – změna velikosti písma nebo barevné odlišení textu. Účastník se do systému dostane výhradně přes individuální přihlašovací údaje, které obdrží po podání písemné přihlášky.

PEF vytvořila v příslušných regionech tzv. *konzultační střediska*, která vznikají na základě zájmu některé místní organizace v daném regionu. Mohou to být např. místní úřady, školy, knihovny nebo informační střediska. Zde se účastníci kurzů pravidelně scházejí, aby absolvovali úvodní přednášku a v rámci ukončení studia vypracovali závěrečný test. Výhodou těchto přednášek je, že si je účastníci mohou pouštět opakovaně, mají k dispozici i slovníček s pojmy nebo mohou využít platformy pro komunikaci s lektory.

Tabulka 8 - Počet kurzů a účastníků prezenčního studia a VU3V (2018/2019)

Fakulta	Počet kurzů	Počet účastníků
Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů	2	310
Fakulta lesnická a dřevařská	2	160
Fakulta tropického zemědělství	2	72
Institut vzdělávání a poradenství	2	86
VU3V	59	12 777

Zdroj: vlastní zpracování dle Informačního systému AU3V

Z tabulky lze vyčíst, že nejvíce kurzů nabízí VU3V (59) s počtem účastníků 12 777. Jsou to např. Život s energií, Včelařský rok, Potraviny a spotřebitel, Lidské zdraví či Klenoty barokního sochařství v českých zemích. Co se týče prezenčního vzdělávání Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů nabízí např. kurz Tvoříme zahradu, Fakulta lesnická a dřevařská nabízí kurz Lesní ekosystémy světa a jejich management, Fakulta tropického zemědělství nabízí kurz Vábení exotiky a Institut vzdělávání nabízí kurz Rozvoj seniorských kompetencí.

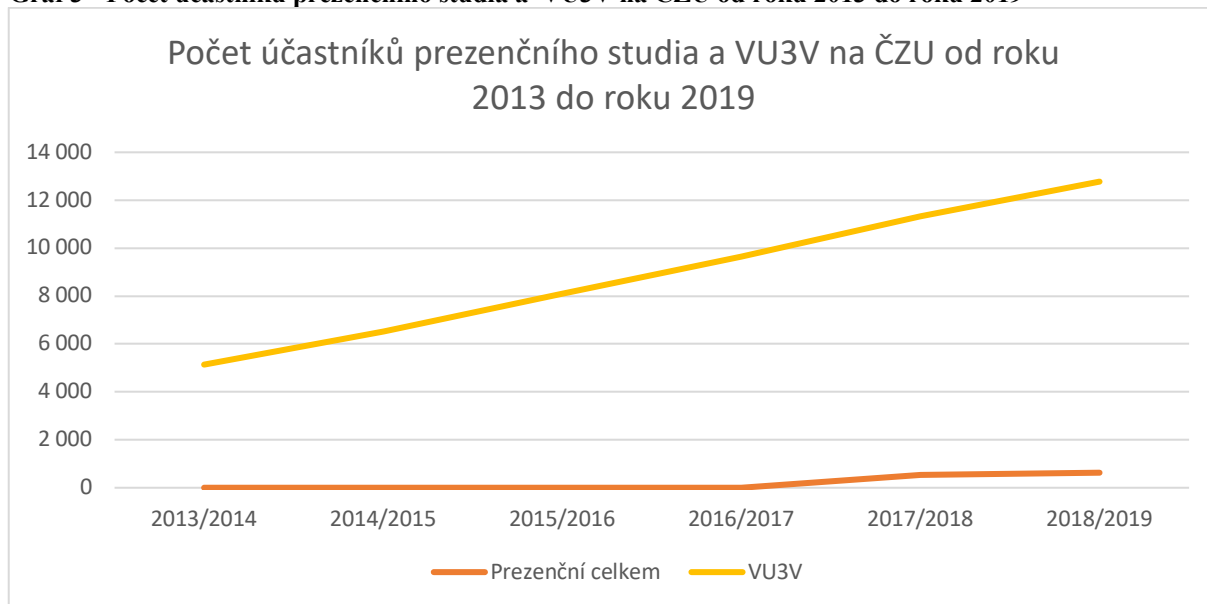
Tabulka 9 - Počet účastníků prezenčního studia a VU3V na ČZU (2013 – 2019)

Fakulta	Počet účastníků						
	Rok	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019
Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů		-	-	-	-	172	310
Fakulta lesnická a dřevařská		-	-	-	-	174	160
Fakulta tropického zemědělství		-	-	-	-	92	72
Institut vzdělávání a poradenství		-	-	-	-	86	86
Prezenční celkem		0	0	0	0	524	628
VU3V		5 139	6 512	8 087	9 645	11 339	12 777

Zdroj: vlastní zpracování

V tabulce č. 9 je uveden počet účastníků od roku 2013 do roku 2019 na všech fakultách ČZU, které nabízejí prezenční formu studia a VU3V. Počet posluchačů na VU3V od roku 2013 roste. Počet účastníků prezenčního studia vykazuje též rostoucí tendenci.

Graf 3 - Počet účastníků prezenčního studia a VU3V na ČZU od roku 2013 do roku 2019

Zdroj: vlastní zpracování

Z grafu č. 4 lze vidět, že počet účastníků VU3V na ČZU má rostoucí tendenci. Co se týče prezenčního studia, tak počet účastníků též roste.

Tabulka 10 - Počet středisek virtuální univerzity podle krajů

Kraj	Počet středisek
Středočeský	40
Královehradecký	36
Jihočeský	31
Pardubický	29
Plzeňský	28
Jihomoravský	28
Olomoucký	24
Moravskoslezský	17
Liberecký	15
Kraj Vysočina	15
Ústecký	14
Zlínský	12
Karlovarský	10
Praha	7
Celkem	306

Zdroj: vlastní zpracování dle <https://e-senior.czu.cz/course/view.php?id=5>

Z tabulky lze vyčíst, že nejvíce středisek virtuální univerzity ČZU je ve Středočeském kraji (40), v Královéhradeckém kraji (36) a v kraji Jihočeském (31). Naopak nejméně středisek je v Praze (7).

Studium v rámci VU3V probíhá formou společné výuky v konzultačním středisku 1x za 14 dnů. Studijní materiály jsou účastníkům přístupné na internetu přes jejich osobní přihlašovací údaje do výukového softwaru LMS Moodle. Každý kurz má 6 vyučovacích přednášek. Stejně jako při běžném studiu na vysoké škole se účastníci tohoto typu studia na konci své výuky účastní slavnostního zakončení studia. Po úspěšném absolvování každého semestru dostane senior zápis do *průkazu celoživotního vzdělávání a Pamětní list*. Po absolvování všech šesti semestrů se úspěšní absolventi sejdou na promociích, kde obdrží *Osvědčení o absolvování U3V*. Promoce se konají v aule ČZU.

9 Praktická část

9.1 Cíl šetření

Cílem dotazníkového šetření a rozhovorů s účastníky U3V, organizátory a lektory, je zjistit a zhodnotit postoje a motivaci seniorů k dalšímu vzdělávání a na základě získaných dat navrhnout opatření k dalšímu rozvoji vzdělávání seniorů a ke zvýšení jejich motivace.

9.1.1 Druh výzkumu a zdůvodnění

Pro účely výzkumu je zvoleno kvantitativní dotazníkové šetření a rozhovory s uchazeči, lektory a organizátory. Podle Dismana (2002, s. 141) je dotazník velice efektivní technika, která může postihnout velký počet jedinců, umožňuje poměrně snadno získat informace od velkého počtu jedinců a anonymita je přesvědčivá. Data získaná z rozhovorů velmi dobře doplňují data z dotazníků.

Dotazník je vytvořen na základě nastudované literatury a s využitím vlastních zkušeností. Otázky jsou vytvořeny tak, aby byly získány odpovědi, které pomáhají k naplnění cílů této diplomové práce, tematicky odpovídají zadání diplomové práce a nenutí respondenta zařadit se do některé z nabízených variant, ale skutečně vypovídají o jeho osobě. Dotazník obsahuje 26 otázek, z toho je 1 otevřená otázka, 2 polouzavřené otázky a 23 uzavřených otázek. Respondenti byli jak muži, tak ženy. Dotazník byl vytvořen prostřednictvím Google formulářů, zaslán elektronickou formou a vyplňován od 18. února do 1. března 2020.

Otázky pro rozhovory jsou velmi podobné těm, které jsou použity v dotazníku a jsou koncipovány s cílem doplnit data získaná z dotazníkového šetření. Zároveň získaná data jsou detailnější, popisují vztah respondentů ke studiu a současně odrážejí jejich vlastní životní zkušenosti.

9.1.2 Zvolený vzorek pro výzkum

Dotazníkové šetření bylo prováděno na Univerzitě Karlově, konkrétně na všech jejích fakultách, které se U3V aktivně věnují. Pro rozhovor byly osloveny dvě posluchačky ve věku 64 a 65 let, které studují na Univerzitě Karlově, dále pak jeden lektor a jeden organizátor, také z Univerzity Karlovy. Jelikož je v práci kapitola, ve které je porovnání kontaktního studia na Univerzitě Karlově a virtuální univerzity ČZU, byly osloveny i dvě účastnice virtuální univerzity ČZU, a to ve věku 67 a 80 let. Všechny rozhovory byly uskutečněny v podobě osobního setkání.

9.2 Rozhovory s účastnicemi U3V na FF UK

Rozhovor s oběma účastnicemi proběhl 7. 2. 2020 prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru, aby respondentky měly více prostoru na popisování svých zkušeností v rámci U3V. Respondentky si nepřály, aby byla uvedena jejich jména, proto jsou označeny písmeny A a B. Respondentce A je 64 let a nejvyšší dosažené vzdělání má středoškolské s maturitou. Respondentce B je 65 let a je vysokoškolačka.

Respondentka A se k dalšímu studiu na U3V rozhodla poté, co ukončila pracovní poměr a začala pobírat starobní důchod. Přihlásila na Dopravní fakultu ČVUT, protože ji zaujal program kurzu, určený pro malý počet posluchačů a dále možnost zúčastnit se exkurzí do prostor v areálu vybraných objektů, kam se veřejnost za normálních okolností nedostane. Motivací bylo i získání osvědčení a slavnostní zakončení studia v Betlémské kapli. Dále absolvovala jednosemestrální kurz z dějin umění na VŠE, kde ji zaujal program, zaměřený na dějiny umění. Nyní respondentka A studuje pouze na FF a kromě toho od října 2019 navštěvuje Památkovou akademii třetího věku, kterou pořádá Národní památkový ústav v Praze. Jedná se o dvouleté studium v oboru památkové péče zaměřené na ochranu kulturního dědictví, znalectví malby či historického nábytku. Součástí studia jsou i exkurze do archeologické laboratoře anebo prohlídka památek, které se nacházejí mimo Prahu.

Respondentka B se k dalšímu studiu rozhodla, protože se chtěla věnovat oborům, na které neměla v profesním životě čas. Nejprve navštěvovala kurzy na ČVUT se zaměřením na architekturu, kde absolvovali tematicky zaměřené výlety, např. Po stopách Santiniho či Po významných barokních památkách. Respondentka B v současné době navštěvuje Senior Academy, kde přednášejí jak lektori z FF, tak i z mimopražských univerzit. Senior Academy nemá statut U3V, jedná se pouze o zájmové setkávání. „Klasickou“ U3V studuje pouze na FF. Obě respondentky se shodly na tom, že hlavním důvodem, proč se přihlásily k dalšímu studiu, bylo získání nových znalostí a smysluplné vyplnění volného času. S touto otázkou souviselo i to, zda jedním z důvodů přihlášení se ke studiu bylo to, že v minulosti studovat nemohly. Podle respondentky B to byl jeden z důvodů, ale nebyl to důvod hlavní. Respondentka A uvedla, že toto pro ni nebyl důvod.

Na otázku o motivaci odpověděly respondentky takto:

Respondentka A: „*Mojí motivací je mít se neustále na co těšit, neustrnout a jít dál. Vzdělávání mě baví, vždy se na přednášky těším, protože se pokaždé dozvím něco nového. Ještě jsem neměla ani jednu absenci. Vzdělávání pro mne představuje jeden z nejlepších způsobů trávení volného času.*“

Respondentka B: *„Vždy jsem se ráda učila a chtěla získat vědomosti i z oblasti historie.“*

Pro motivaci je samozřejmě důležitá sociální stránka studia. Jedním z důvodů, proč se senioři k dalšímu studiu rozhodují je, že mohou trávit čas se svými vrstevníky, najít si nové přátele a nebýt sami. Respondentka A začala chodit na kurzy se svojí přítelkyní, respondentka B začala navštěvovat kurzy sama, ale postupem času se seznámila i s jinými posluchačkami a vznikla jakási skupina „děvčat“, která už je stálá.

Důležitým aspektem je i podpora při studiu, ať už od rodiny či od přátel. *„Dále se vzdělávat je moje vlastní iniciativa, takže se podporuji hlavně já sama, ale podporu od rodiny mám také.“*, říká respondentka A. Respondentku B podporuje „své vlastní já“, což považuje za zásadní.

Další otázka se týkala hodnocení studia a lektorů:

Respondentka A: *„Úroveň kurzů na UK je tradičně vysoká, každoročně se daří připravovat zajímavé a různorodé vzdělávací programy, o které je mezi posluchači velký zájem. O tom svědčí i skutečnost, že se některé kurzy musejí opakovat, aby se dostalo na všechny zájemce. Myslím si, že každý si nějaký kurz pro sebe najde. Studium je velmi dobře zorganizované a na vysoké odborné úrovni, a přitom je srozumitelné, pestré a pro posluchače přínosné. Velká většina lektorů dovede své znalosti posluchačům předat formou kvalitně zpracovaných prezentací, které dají případně i k dispozici.“*

Respondentka B: *„Všechny kurzy neumím posoudit, ale ty, které navštěvuji, jsou většinou na velmi vysoké úrovni. Některé přednášky jsou pro mě ale nezajímavé. Není to o přednášejících, vidím to spíš v sobě. O přednášce, kterou si zapisuji, mám určitou představu, která mě potom uspokojuje. Jelikož jsem na fakultě pracovala několik desítek let, seznámila jsem se se spoustou vynikajících pedagogů. A když jsem potom odcházela do důchodu, bylo mi líto, že nastupující studenti je nepoznali. Díky U3V jsem ale poznala, že jsem se zmýlila. Nová generace lektorů je stejně dobrá jako ta předcházející.“*

Dále respondentky mluvily o zastoupení mužů na kurzech. Shodly se na tom, že na kurzy chodí daleko méně mužů než žen a muži že většinou chodí na kurzy sami, zatímco ženy více ve skupinkách či alespoň s jednou přítelkyní. Podle jejich názoru je větší zastoupení žen na kurzech dáno tím, že ženy ve starším věku jsou více aktivnější, iniciativnější a nechtějí jen „sedět doma.“

Předposlední otázka se týkala toho, zda posluchačky zaregistrovaly nějaké nevýhody, co se týče kurzů. *„U některých vzdělávacích programů se nedaří dodržet osnovu přednášek. Téma se jeví natolik rozsáhlé, že přednášející, pokud nechce slevit z kvality přednášky, nemá možnost ve stanoveném časovém rozmezí téma odprezentovat. Možná by stálo za to,*

zvážít rozložení některých vzdělávacích programů do více semestrů.“, říká respondentka A, respondentka B s ní souhlasí.

Poslední otázka byla zaměřena na virtuální U3V a proč si tento způsob výuky nevybraly. Obě respondentky vědí, co virtuální univerzita je. *„Chybělo by mi „živé“ slovo, kontakt s lektory a jinými uchazeči a také bezprostřední reakce např. na otázky posluchačů.*“, říká respondentka A. *„Já jsem založením realista se vztahem ke zcela konkrétnímu způsobu vzdělání.*“, odpovídá respondentka B.

9.3 Rozhovor s lektorem U3V na FF UK

Rozhovor s lektorem U3V proběhl 24. 1. 2020 prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru, aby respondent měl více prostoru k popsání vlastních zkušeností s výukou na U3V. Respondent si nepřál, aby v práci bylo uvedeno jeho jméno. Respondentovi je 36 let, pracuje na Filozofické fakultě jako vysokoškolský pedagog a zároveň i jako garant U3V za celou fakultu.

Na první otázku *„Jak přistupujete ke vzdělávání seniorů?“* odpověděl respondent takto: *„Pohlížím na vzdělávání seniorů v univerzitním prostředí jako na společenskou výzvu a na přirozenou součást často skloňované tzv. „třetí role“, v rámci které univerzity neplní pouze základní úlohu ve vzdělávací soustavě, ale jsou i aktivními aktéry ve veřejném prostoru.“*

Na přednášky se respondent pravidelně připravuje a upravuje je tak, aby více vyhovovaly laické odborné veřejnosti. Při přednášení se také snaží, pokud to je možné, vyzdvihnout ta fakta a aspekty, které by mohly být pro seniory zajímavé, resp. se v minulých dobách interpretovaly odlišně.

Lektor musí také disponovat určitými znalostmi, zkušenostmi a dovednostmi. Podle respondentova názoru by měl být lektor aktivní a trpělivý. *„Důležité také je, aby byl empatický, protože seniori jsou specifická vzdělávací skupina, která má nezřídka větší zájem o problematiku než denní studenti.“* Rozdíly mezi denními studenty a seniory jsou patrné, nejsou však ale nijak velké. *„Samozřejmě to pramení z rozdílné formy výuky, ale je to také hodně o individuálním přístupu. Na hodinách je vždy část studentů, které to velice baví, ptají se a diskutují. Z pohledu posluchačů U3V je primární příčinou osobní zájem o dané téma a také je to často spojeno i s jejich osobní zkušeností.“* U denních studentů je zájem naopak vyvolán tím, že uvažují, že by se na danou oblast specializovali.

Podle respondenta existují dva důvody, proč je o seniorské vzdělávání takový zájem. Prvním důvodem je, že s tím, jak stoupá vzdělání, délka života a zkvalitňuje se lékařská péče, je stále více seniorů, kteří mají zájem nějakým aktivním způsobem využít svůj čas. Také jsou schopni aktivně docházet na přednášky, a proto mají větší zájem o kurzy U3V. Druhý důvod

je trochu specifický. FF UK nabízí velké množství kvalitních a tematicky humanitně zaměřených kurzů, které jsou jedinečné a nejsou dostupné na jiných univerzitách, které také realizují U3V.

Poslední otázka se týkala toho, jestli je oblast vzdělávání seniorů pro respondentka přínosná. *„Je pro mě příjemné vzdělávat seniory, protože jejich dotazy zpravidla míří jiným směrem, nejsou zcela standardního typu a do kladení otázek dávají i svoje zkušenosti, což denní studenti zpravidla nedělají, resp. mohou je stěžít.“*

9.4 Rozhovor s organizátorem U3V na FF UK

Rozhovor s organizátorkou U3V proběhl 28. 1. 2020 prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru, aby respondentka měla více prostoru k popsání vlastních zkušeností s U3V. Respondentka si nepřála, aby v práci bylo uvedeno její jméno. Respondentce je 56 let a pracuje na Filozofické fakultě UK.

První otázka se týkala podmínek, které musí uchazeč splnit, aby mohl studovat U3V na FF UK. Zájemce o studium musí splnit dvě základní podmínky, a to důchodový věk a ukončené středoškolské vzdělání s maturitou. Zájemcem může být také jedinec, který je v invalidním důchodu či válečný veterán. V těchto případech jsou uchazeči přijímáni bez ohledu na věk.

Co se týče toho, jak jsou vybírány kurzy na daný rok, tak konkrétně na Filozofické fakultě UK jsou jednotlivé součásti – katedry, ústavy – každoročně vyzývány k předložení návrhů na nové vzdělávací programy U3V formou oběžníku. Obsah kurzu musí korespondovat s akreditovanými studijními programy, které se na FF vyučují. *„Zájem ze strany kateder a ústavů je mimořádný, každý rok se vypisuje cca 65-70 nových kurzů pro seniory.“*, říká respondentka. Nabídka kurzů je pak vydávána v Katalogu vzdělávacích programů U3V pro daný akademický rok, a to jak v tištěné podobě, tak v elektronické podobě na webových stránkách Centra dalšího vzdělávání FF UK.

Studium je v rámci U3V tvořeno jednosemestrálními kurzy (9 přednášek v časovém rozsahu 18 vyučovacích hodin), vícesemestrálními vzdělávacími programy a specializovanými semináři, které jsou tematicky zaměřené podle oborů akreditovaných v rámci studijních programů.⁸ Věkové složení posluchačů U3V se pohybuje od 55 do 90 let a kurzy navštěvují více ženy než muži.

Na otázku „Jak probíhají kurzy?“ odpověděla respondentka takto: *„Výuka na U3V začíná vždy s novým akademickým rokem, zpravidla v říjnu a končí v květnu roku následujícího. Vzhledem*

⁸ 1 program = cca 50 až 290 posluchačů

k velkému počtu kurzů a zájemců, probíhá výuka na několika místech po celé Praze, zpravidla v budovách FF UK. Nejvíce kurzů se koná v hlavní budově FF⁹, výukovým dnem je pátek a výuka probíhá v několika učebnách současně“. Každý zapsaný posluchač obdrží index U3V, ve kterém má potvrzeny kurzy, do kterých je zapsán a současně svoji účast potvrzuje na prezenční listině u každého kurzu před vstupem do učebny.

Další otázka se týkala průběhu zápisů. V dubnu každého roku je vydáván Katalog programů, který spolu s Pravidly pro studium U3V, rozvrhem výuky a přihláškou je v tištěné podobě připraven pro seniory jako kompletní balíček. Přihlášky se přijímají od května, a to buď elektronicky (e-mailem), osobním předáním nebo poštou. Elektronická přihláška na FF není, ale jiné fakulty, např. Fakulta tělesné výchovy a sportu, ji mají. Přihlášku je možné podat kdykoli během května, rozhodující je datum, hodina, minuta a v posledních letech i vteřina přijetí přihlášky. O zařazení do studia rozhoduje nejen čas podání přihlášky, ale i kapacitní možnosti poslucháren. *„Není zvláštností, že některé kurzy jsou vyprodány během několika minut, byť je kapacita učebny i 300 míst (např. kurzy prof. PhDr. M. Hilského, CSc.)“.* Zápisy do studia pak probíhají v září, bez řádného zápisu není možné uchazeče do studia zařadit.

Na poslední otázku „Proč je o seniorské vzdělávání takový zájem?“ odpověděla respondentka takto: *„Podle mého názoru je to dané tím, že s demografickou strukturou stoupá počet starších občanů, kteří si chtějí období stáří ještě nějak zpestřit“.* Jako další důvody uvádí např. vyplnění volného času, získání nových informací z různých oborů, udržení kroku s moderní a neustále měnící se dobou či navazování nových přátelství.

9.5 Rozhovor s účastnicemi virtuální U3V na ČZU

Vzhledem k tomu, že jedním z cílů je porovnání prezenčního studia na Univerzitě Karlově a virtuální U3V na České zemědělské univerzitě v Praze, byly uskutečněny i rozhovory se dvěma účastnicemi VU3V. Rozhovor s respondentkou A proběhl 20. 2. 2020 prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru, aby respondentka měla více prostoru k popsání vlastních zkušeností s VU3V. Druhý rozhovor proběhl 25. 2. 2020, také prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru. Respondentky si nepřály, aby v práci byla uvedena jejich jména. Respondentce A je 67 let, má středoškolské vzdělání ukončené maturitou, trvale bydlí v Olomouckém kraji a kurzy navštěvuje sama. Respondentce B je 80 let, má středoškolské vzdělání, bydlí v Praze a také kurzy navštěvuje sama.

⁹ Náměstí Jana Palacha

Respondentka A se rozhodla k dalšímu studiu, když byla dva roky v důchodu a začala postrádat kontakt s lidmi. Respondentka B se přihlásila v 70ti letech, jelikož se potřebovala více orientovat v současném dění a získat další impulsy. Ani u jedné respondentky nebylo důvodem k dalšímu vzdělávání to, že by v minulosti studovat nemohly. Jelikož rodina respondentky A bydlí daleko, v dalším studiu ji podporuje především její vlastní „já“. Respondentka B je na tom s podporou stejně. Největší motivací respondentky A je získání nových informací a rozšíření obzorů. Motivací respondentky B je též získání nových informací a seznámení se s novými lidmi.

Na otázku, proč si vybraly studium VU3V odpověděly takto:

Respondentka A: *„Bydlím v obci, která má necelých 500 obyvatel a nejbližší prezenční studium U3V je od nás 135 km. Takhle můžu alespoň do školy chodit pěšky.“*

Respondentka B: *„Cítím se dobře v kolektivu a témata, která virtuální univerzita nabízí, mě zajímají. Vlastně jsem se přihlásila úplně náhodou, ale jsem za to ráda.“*

Další otázka byla zaměřena na to, zda respondentky vnímají kurzy jako kvalitní vyplnění času. *„Ze studia jsem naprosto nadšená, přednášky si můžu opakovat a testy mě utvrzují v tom, že jsem se opravdu něco naučila. Nyní máme kurz Etiky, který je moc zajímavý, ale nejvíc se těším, až budeme mít kurzy o historii.“*, říká respondentka A. *„Také mám ráda historii a umění, díky kurzům mám větší rozhled a vždy se dozvím něco nového.“*, odpovídá respondentka B.

Další otázka se týkala hodnocení studia a lektorů. *„Náš pan lektor má obrovské charisma a navíc je velkým odborníkem. Také umí složitější témata jednoduše vysvětlit. Líbí se mi, jak kurzy probíhají.“*, říká respondentka A. *„Kurzy jsou velmi pěkně zpracované. Také se mi líbí, jak mile lektori přistupují k naší generaci.“*, odpovídá respondentka B.

Odpovědi obou respondentek na otázku, proč si myslí, že je o další vzdělávání takový zájem, se shodovaly. Podle jejich názoru je to kultivovaná výplň volného času, získání nových vědomostí nebo prohloubení si těch, které již znají a také navázání nových kontaktů a přátelství. Poslední otázka byla zaměřena na výhody a nevýhody VU3V. *„Kdyby neexistovala virtuální univerzita, tak bych nemohla studovat. Žádné nevýhody jsem dosud nezaznamenala.“*, odpovídá respondentka A. *„Jako velkou výhodou vidím v tom, že si kurzy mohu doma neustále opakovat, nevýhodou je pro mne to, že není vždy možné vznést dotaz a také to, že někdy chybí živá diskuse.“*, říká respondentka B.

9.6 Výsledky dotazníkového šetření

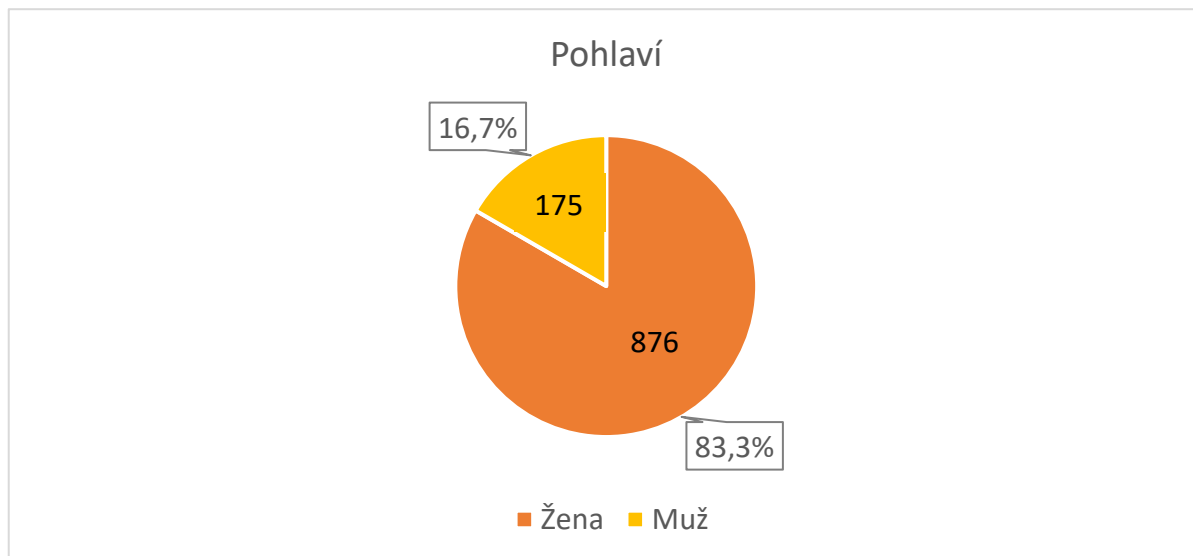
Dotazník pro účastníky obou forem studia U3V, tedy prezenční i virtuální, byl vytvořen tak, aby získané odpovědi napomáhaly ke splnění cílů práce, ukázaly klady i zápory těchto forem studia a současně, na základě odpovědí respondentů, zmapovaly motivaci účastníků, jejich vztah ke studiu i osobní a životní zkušenosti. Dotazník obsahuje 26 otázek, z toho je 1 otevřená otázka, 2 polouzavřené otázky a 23 uzavřených otázek (viz příloha č. 5). Respondenti byli jak muži, tak ženy. Dotazník byl vytvořen prostřednictvím Google formulářů, zaslán elektronickou formou a vyplňován od 18. února do 1. března 2020. Celkový počet respondentů byl 1 051. Na základě dotazníkového šetření a rozhovorů budou potvrzeny či vyvráceny následující předpoklady:

1. Předpokládám, že o studium v seniorském věku mají větší zájem ženy než muži.
2. Předpokládám, že senioři do 70 let mají větší zájem dále se vzdělávat než senioři nad 70 let.
3. Předpokládám, že lidé s vyšším dosaženým vzděláním mají větší zájem se dále vzdělávat než lidé s nižším dosaženým vzděláním.
4. Předpokládám, že největší motivací seniorů k dalšímu vzdělávání je získání nových poznatků.
5. Předpokládám, že senioři mají větší zájem o studium humanitních předmětů než o studium jiných oborů.
6. Předpokládám, že senioři jsou seznámeni s pojmem virtuální univerzita třetího věku.

Pohlaví

Dotazník byl vyplňován jak muži, tak ženami. Z grafu i z tabulky je patrné, že převažují ženy (83,3 %), a to značně. Tento fakt může být dán tím, že ženy ve starším věku jsou aktivnější a iniciativnější než muži, a proto navštěvují kurzy dalšího vzdělávání. Toto zjištění bylo potvrzeno i rozhovory s respondentkami.

Graf 4 - Pohlaví respondentů

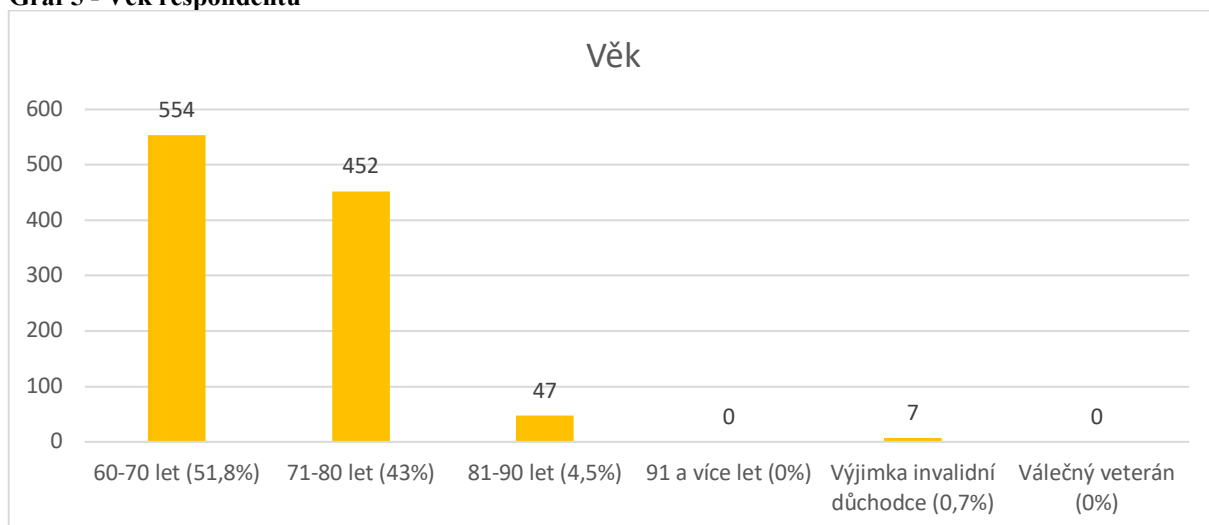

Zdroj: vlastní zpracování

Věk

Věk respondentů se pohybuje od 60 let do 90 let. Největší zastoupení mají respondenti ve věku od 60 do 70 let (51,8 %). K dalšímu studiu se mohou přihlásit i invalidní důchodci a váleční veteráni. Obě tyto skupiny jsou přijímány bez ohledu na věk. Jak v grafu, tak v tabulce lze vidět, že invalidní důchodci zde mají malé zastoupení, pouze 0,7 %.

Graf 5 - Věk respondentů

Zdroj: vlastní zpracování

Kraj

Největší počet respondentů odpověděl, že bydlí v Praze (71,6 %). Na druhém místě je Středočeský kraj (20,6 %) a na třetím Ústecký kraj (2,3 %).

Graf 6 - Kraje dle respondentů

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 11 - Kraje dle respondentů

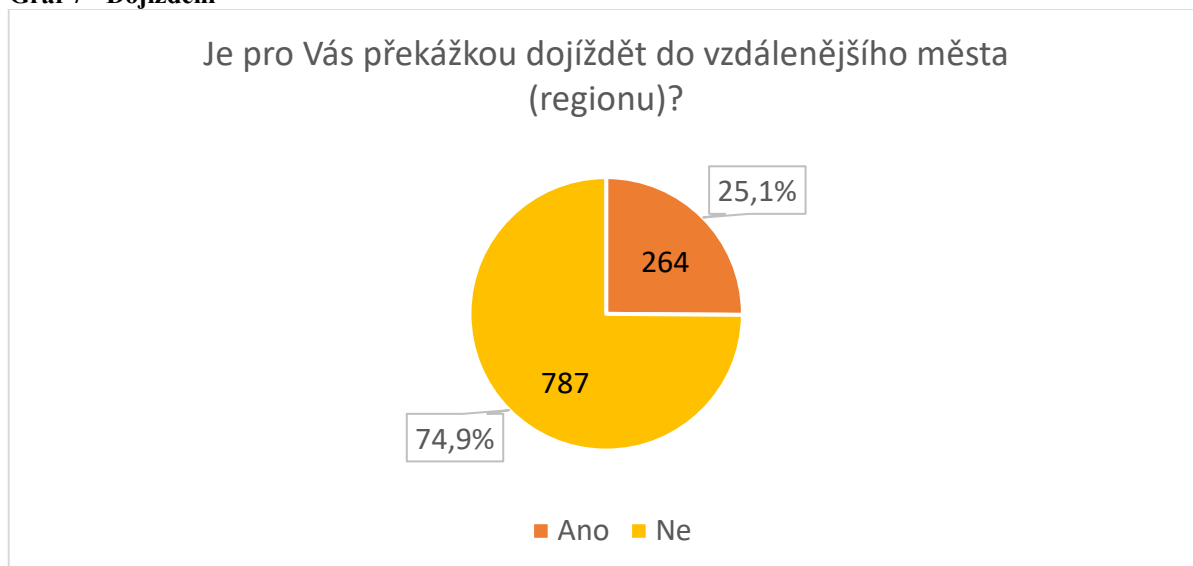
Kraj	Počet odpovědí	%
Praha	752	71,6 %
Středočeský	217	20,6 %
Ústecký	24	2,3 %
Královehradecký	11	1,05 %
Jihočeský	10	1 %
Plzeňský	9	0,9 %
Liberecký	9	0,0 %
Pardubický	6	0,5 %
Karlovarský	4	0,4 %
Kraj Vysočina	4	0,4 %
Jihomoravský	3	0,3 %
Moravskoslezský	2	0,2 %
Olomoucký	0	0 %
Zlínský	0	0 %

Zdroj: vlastní zpracování

Dojíždění

S tím, v jakém kraji respondent bydlí, souvisí i to, zda je pro něj překážkou dojíždět do vzdálenějšího města (regionu). Více jak polovina respondentů (74,9 %) odpověděla, že pro ně není překážkou dojíždět do vzdálenějšího města. Pravděpodobně je to dáno tím, že většina respondentů bydlí v Praze (viz. předchozí graf).

Graf 7 - Dojíždění

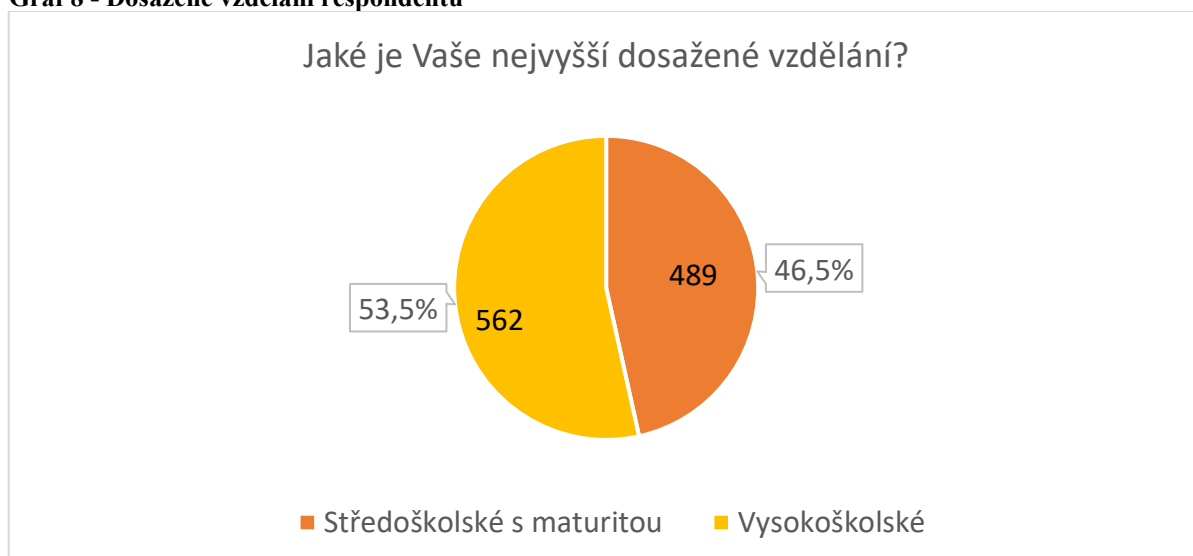

Zdroj: vlastní zpracování

Dosažené vzdělání

Více jak polovina respondentů. (53,5 %) dosáhla vysokoškolského vzdělání. K přijetí ovšem stačí mít jen středoškolské vzdělání ukončené maturitní zkouškou. 46,5 % respondentů uvedlo, že dosáhlo středoškolského vzdělání ukončení maturitní zkouškou.

Graf 8 - Dosažené vzdělání respondentů

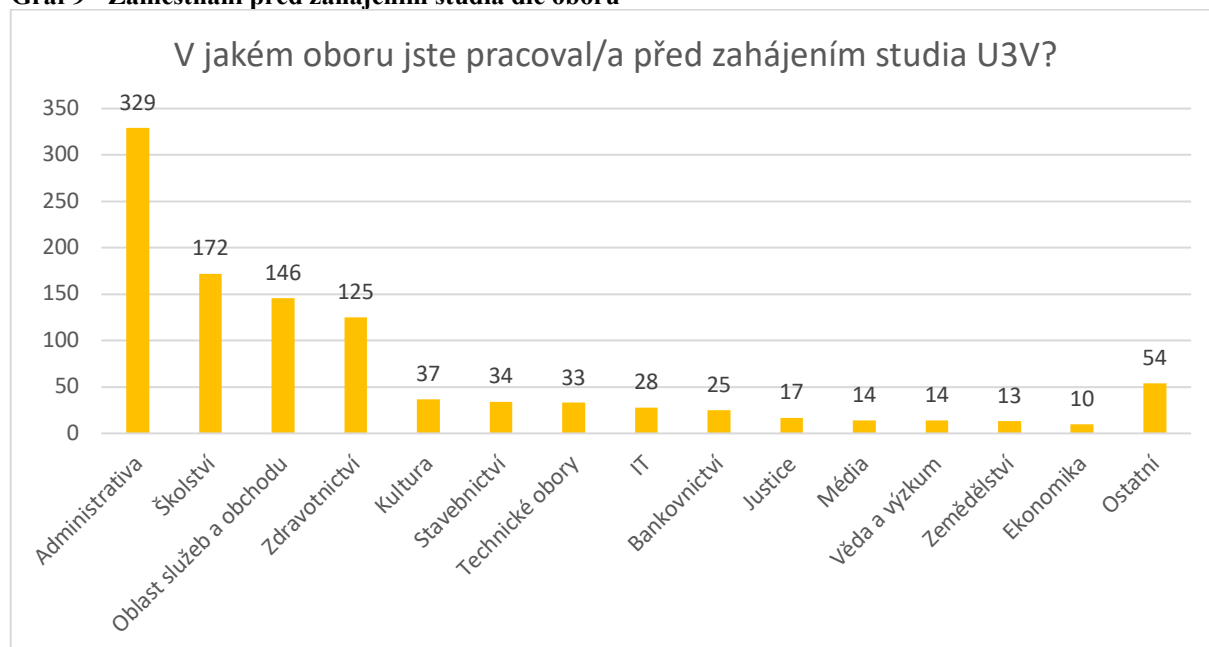

Zdroj: vlastní zpracování

Zaměstnání před zahájením studia U3V

Z celkového počtu 1 051 respondentů jich nejvíce pracovalo před zahájením studia U3V v oboru administrativa (31,3 %), dále pak ve školství (16,37 %) a v oblasti služeb a obchodu (13,89 %).

Graf 9 - Zaměstnání před zahájením studia dle oboru

Zdroj: vlastní zpracování

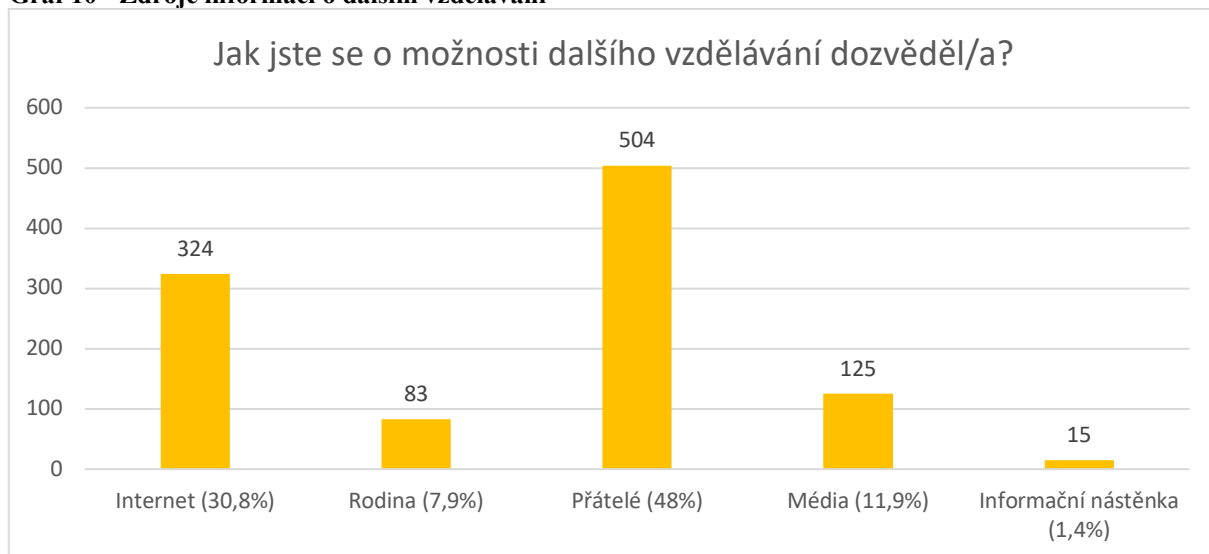
Tabulka 12 - Zaměstnání před zahájením studia dle oboru

Obor zaměstnání	Počet odpovědí	%
Administrativa	329	31,30 %
Školství	172	16,37 %
Oblast služeb a obchodu	146	13,89 %
Zdravotnictví	125	11,89 %
Kultura	37	3,52 %
Stavebnictví	34	3,24 %
Technické obory	33	3,14 %
IT	28	2,66 %
Bankovníctví	25	2,38 %
Justice	17	1,62 %
Média	14	1,33 %
Věda a výzkum	14	1,33 %
Zemědělství	13	1,24 %
Ekonomika	10	0,95 %
Ostatní ¹⁰	54	5,16 %

Zdroj: vlastní zpracování

Zdroje informací o dalším vzdělávání

Nejvíce respondentů (48 %) uvedlo, že informace o dalším vzdělávání získali od přátel. Jako druhý největší zdroj uvedli internet (30,8 %). Zdroj informační nástěnka uvedlo pouze 1,4 % respondentů.

Graf 10 - Zdroje informací o dalším vzdělávání

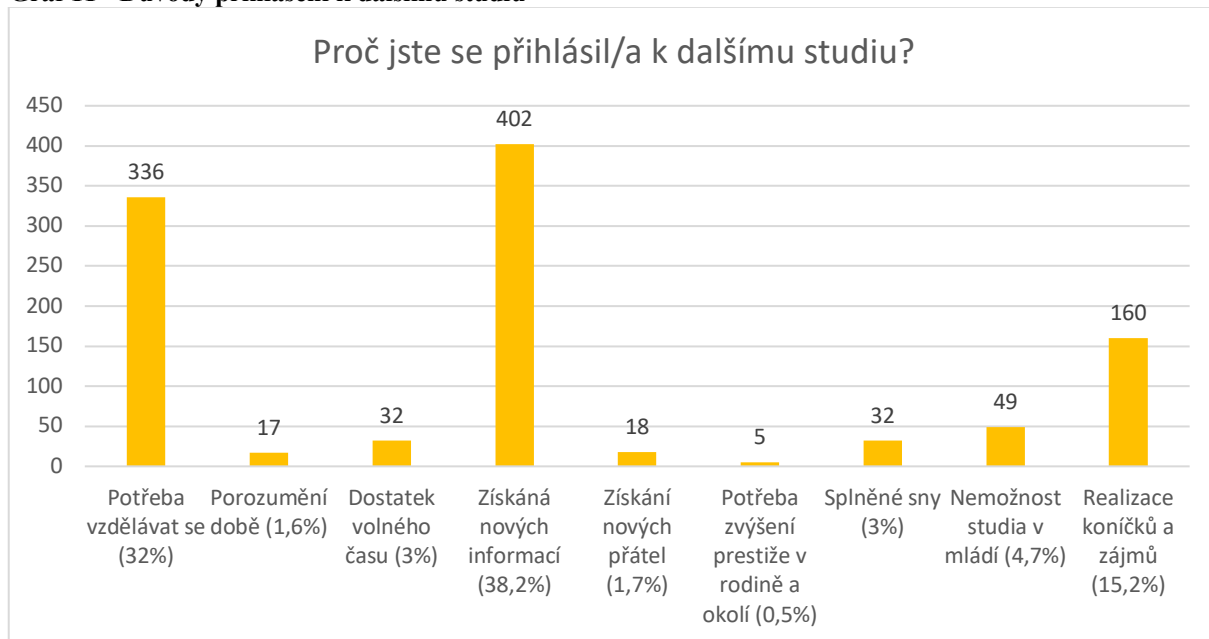
Zdroj: vlastní zpracování

¹⁰ Zde jsou zahrnuty: průmysl, chemické obory, energetika, OSVČ, přírodní vědy, finance, v domácnosti, doprava, sport a armáda

Důvody přihlášení k dalšímu studiu

Největším důvodem proč se dále vzdělávat je podle respondentů získání nových informací (38,2 %). Jako další důvod uvádějí potřebu vzdělávat se (32 %). Naopak skoro opomenutelným důvodem je podle respondentů potřeba zvýšení prestiže v rodině a okolí. Tento důvod označilo jen 5 respondentů (0,5 %).

Graf 11 - Důvody přihlášení k dalšímu studiu

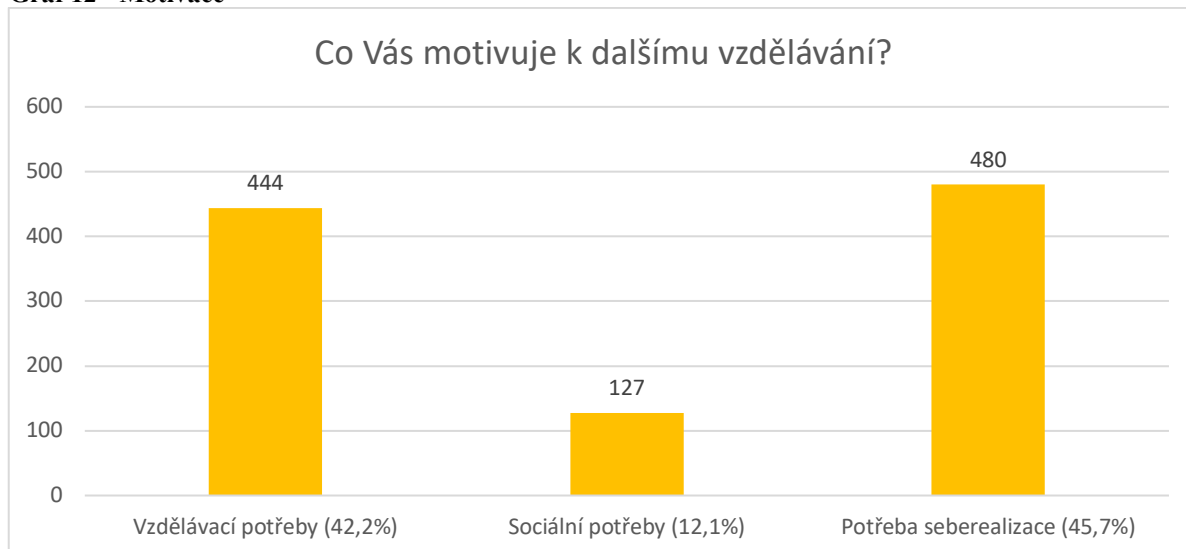

Zdroj: vlastní zpracování

Motivace

Za největší motivaci dál se vzdělávat považují respondenti potřebu seberealizace (45,7 %), tzn. uplatnění se ve společnosti či smysl života ve stáří. Další velkou motivací je potřeba vzdělávat se – držet krok s dobou (42,2 %).

Graf 12 - Motivace

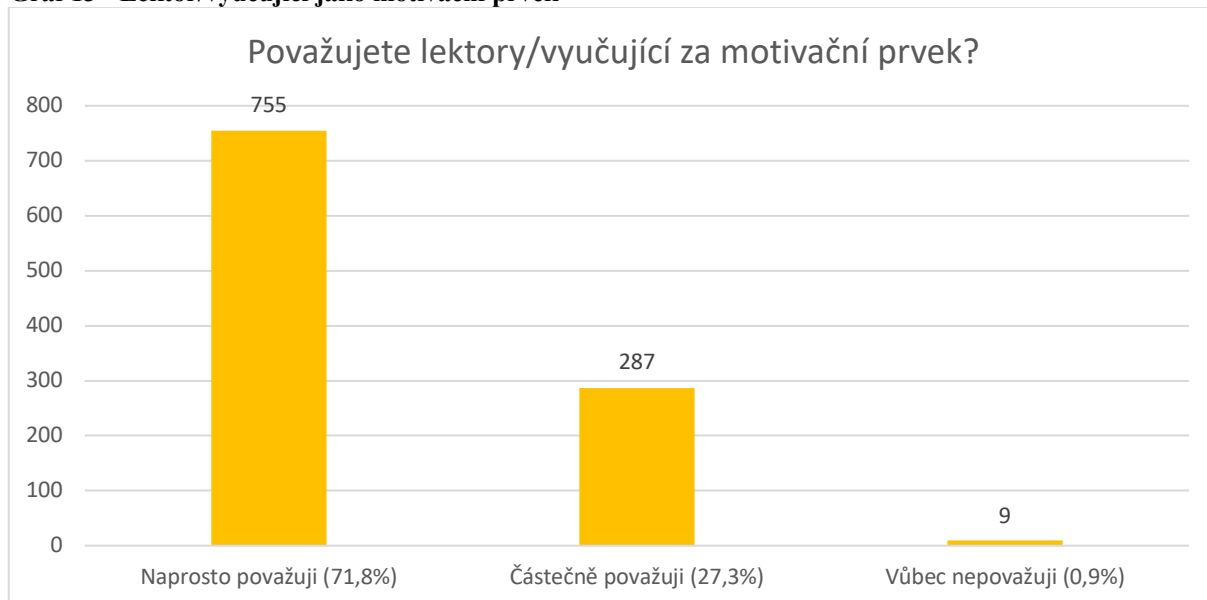

Zdroj: vlastní zpracování

Lektor/vyučující jako motivační prvek

Jedna z otázek v dotazníku byla, zda respondenti považují lektora/vyučujícího za motivační prvek. 71,8 % respondentů odpovědělo, že lektora/vyučujícího naprosto považují za motivační prvek. Pouze 0,9 % respondentů odpovědělo, že lektora/vyučujícího za motivační prvek nepovažují.

Graf 13 - Lektor/vyučující jako motivační prvek

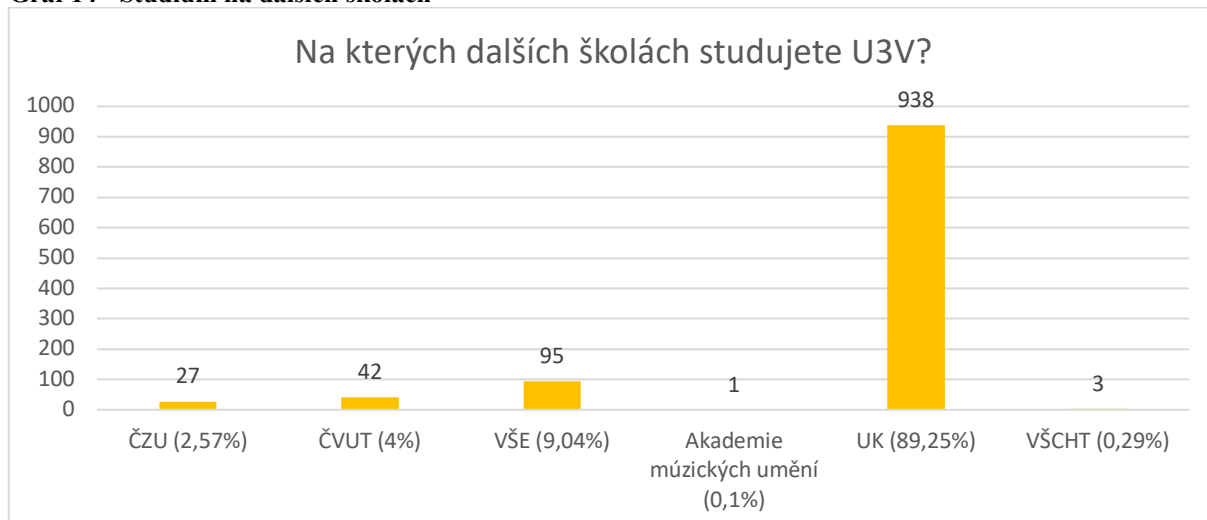

Zdroj: vlastní zpracování

Studium na dalších školách

Jelikož dotazníkové šetření probíhalo pouze na Univerzitě Karlově, není překvapující, že necelých 90 % respondentů zde navštěvuje kurzy U3V. Skoro 100 respondentů (9,04 %) pak ještě studuje U3V na VŠE, 42 respondentů (4 %) na ČVUT a 27 respondentů (2,57 %) na ČZU. Tato otázka byla polouzavřeného typu. Respondenti tedy mohli zvolit více možností.

Graf 14 - Studium na dalších školách

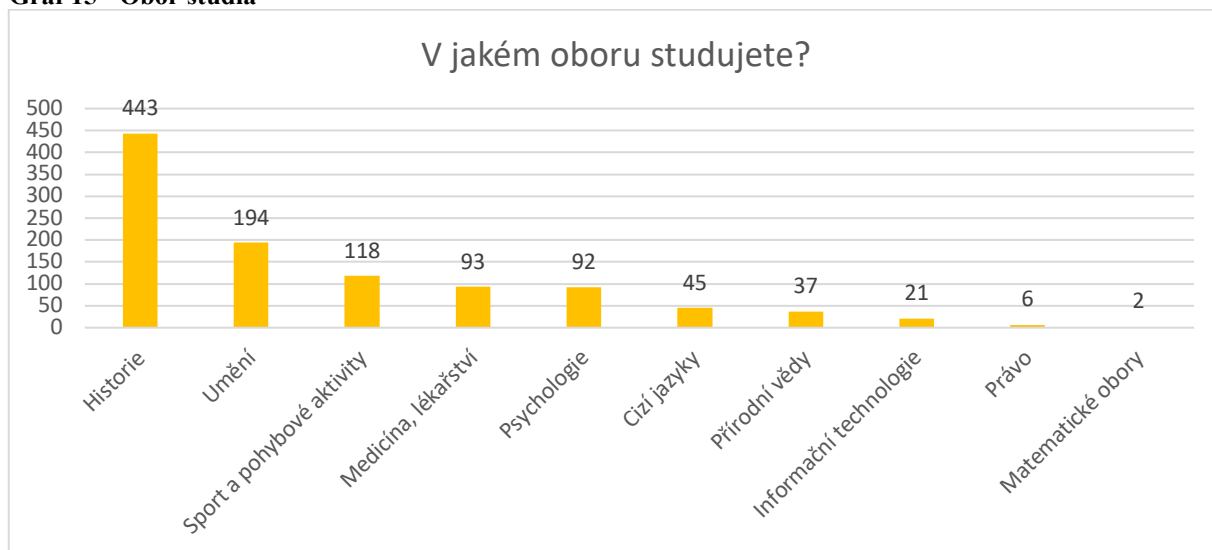

Zdroj: vlastní zpracování

Obor studia

Dle grafu i tabulky lze vidět, že největší zájem o historii (42,2 %). Dále pak o umění (18,5 %) a o sport a pohybové aktivity (11,2 %). Medicína, lékařství a psychologie jsou téměř vyrovnané. Nejmenší zájem je o matematické obory, pouze 0,2 %.

Graf 15 - Obor studia

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 13 - Obor studia

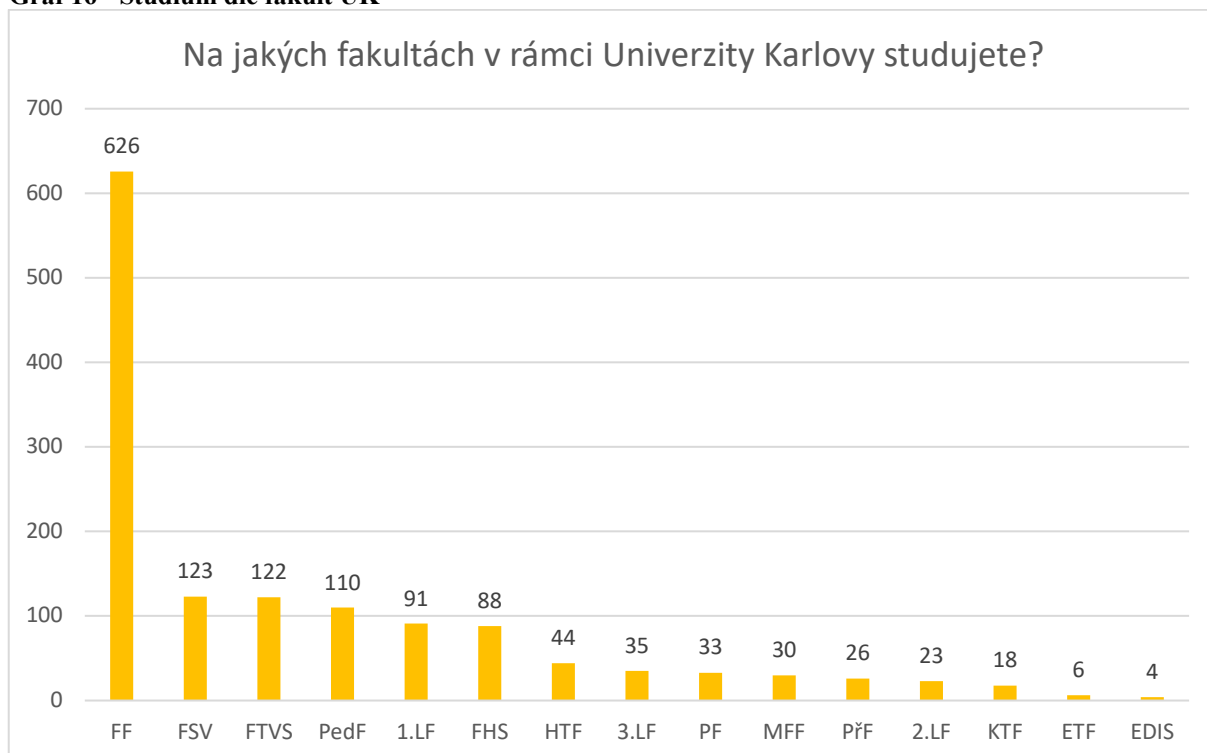
Obor studia	Počet odpovědí	%
Historie	443	42,2 %
Umění	194	18,5 %
Sport a pohybové aktivity	118	11,2 %
Medicína, lékařství	93	8,8 %
Psychologie	92	8,8 %
Cizí jazyky	45	4,3 %
Přírodní vědy	37	3,5 %
Informační technologie	21	2 %
Právo	6	0,6 %
Matematické obory	2	0,2 %

Zdroj: vlastní zpracování

Fakulty UK dle studia

Více jak polovina respondentů (58,6 %) studuje na Filosofické fakultě. Dále pak na Fakultě sociálních věd (11,7 %), Fakultě tělovýchovy a sportu (11,6 %) a na Pedagogické fakultě (10,5 %). Nejméně respondentů se účastní kurzů na EDIS – Evropské dokumentační a informační středisko (1,4 %). Tato otázka byla polouzavřeného typu, respondenti proto mohli zvolit více možností.

Graf 16 - Studium dle fakult UK

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 14 - Studium dle fakult UK

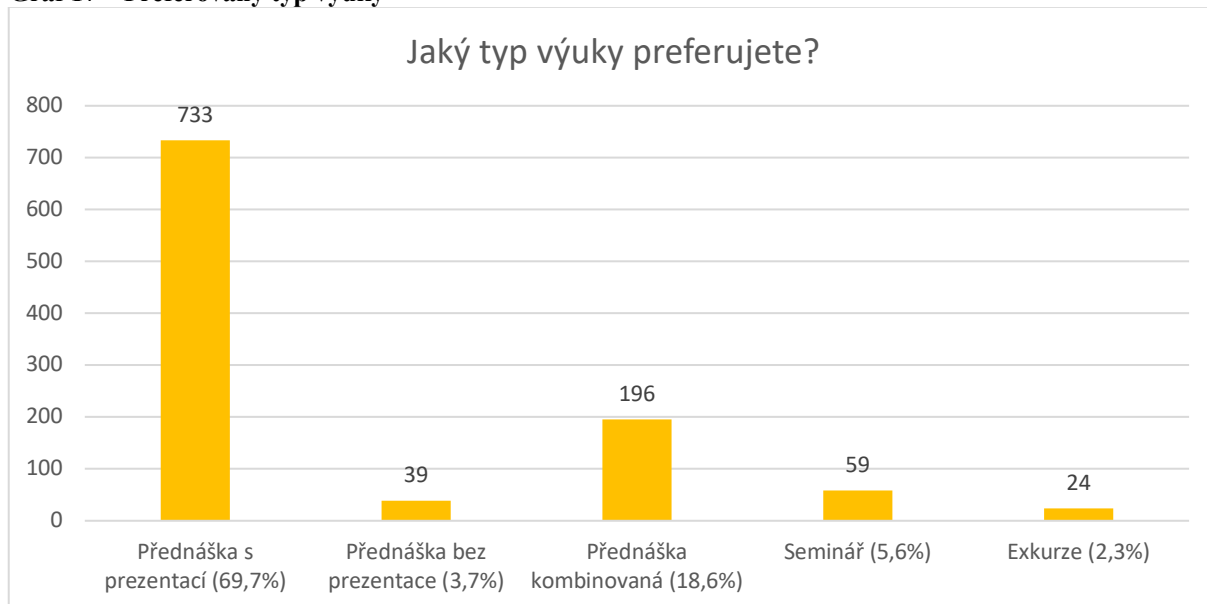
Fakulta UK	Počet odpovědí	%
Filozofická fakulta	626	58,6 %
Fakulta sociálních věd	123	11,7 %
Fakulta tělesné výchovy a sportu	122	11,6 %
Pedagogická fakulta	110	10,5 %
1. lékařská fakulta	91	8,7 %
Fakulta humanitních věd	88	8,4 %
Husitská teologická fakulta	44	4,2 %
3. lékařská fakulta	35	3,3 %
Právnická fakulta	33	3,1 %
Matematicko-fyzikální fakulta	30	2,9 %
Přírodovědecká fakulta	26	2,5 %
2. lékařská fakulta	23	2,2 %
Katolická teologická fakulta	18	1,7 %
Evangelická teologická fakulta	6	0,6 %
Evropské dokumentační a informační středisko	4	0,4 %

Zdroj: vlastní zpracování

Preferovaný typ výuky

Nejvíce preferovaným typem výuky je dle respondentů přednáška s prezentací (69,7 %). Dále pak přednáška kombinovaná (18,6 %). Nejméně preferovaným typem výuky je překvapivě exkurze, pouze 2,3 %. Tento typ výuky je méně preferovaný než přednáška bez prezentace (3,7 %).

Graf 17 – Preferovaný typ výuky

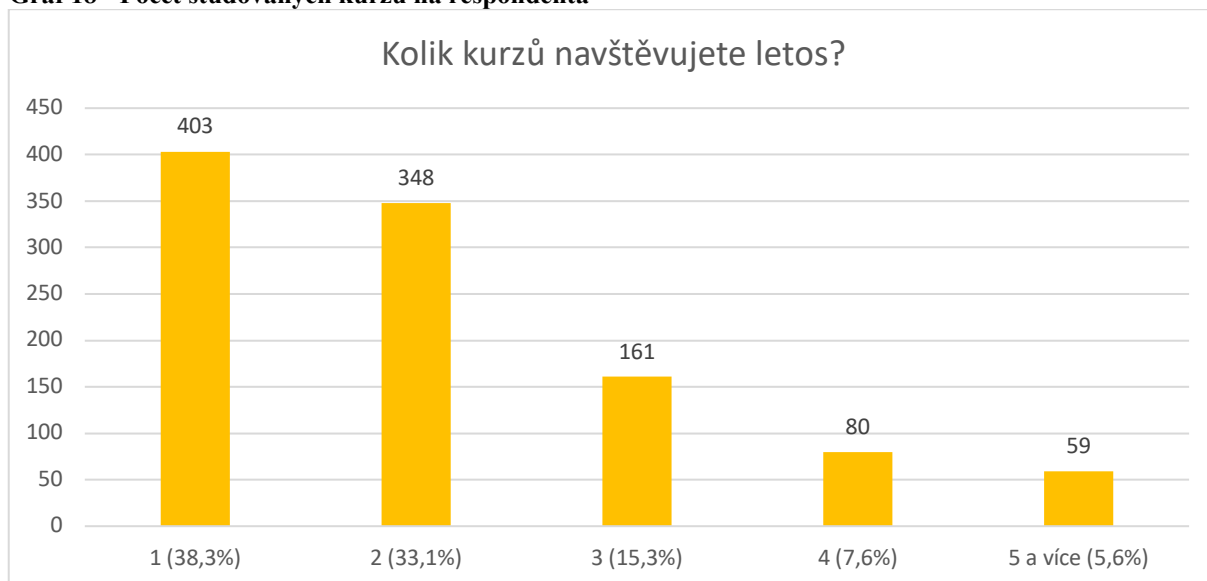

Zdroj: vlastní zpracování

Počet navštěvovaných kurzů

Největší počet respondentů (38,3 %) navštěvuje letos pouze jeden kurz. 33,1 % respondentů navštěvuje kurzy dva. Nejméně respondentů navštěvuje 5 a více kurzů. Počet zapsaných kurzů na jednotlivých fakultách není omezen.

Graf 18 - Počet studovaných kurzů na respondenta

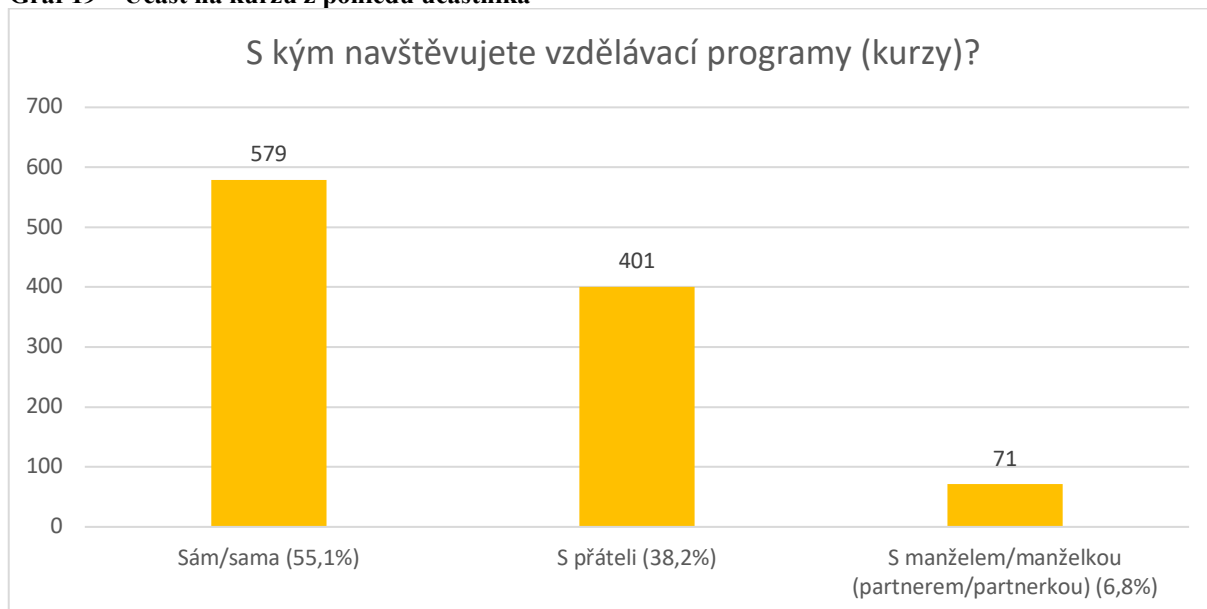

Zdroj: vlastní zpracování

Účast na kurzu z pohledu účastníka

Z grafu lze vidět, že největší počet respondentů (55,1 %) navštěvuje kurzy individuálně. 38,2 % respondentů pak navštěvuje kurzy s přáteli.

Graf 19 – Účast na kurzu z pohledu účastníka

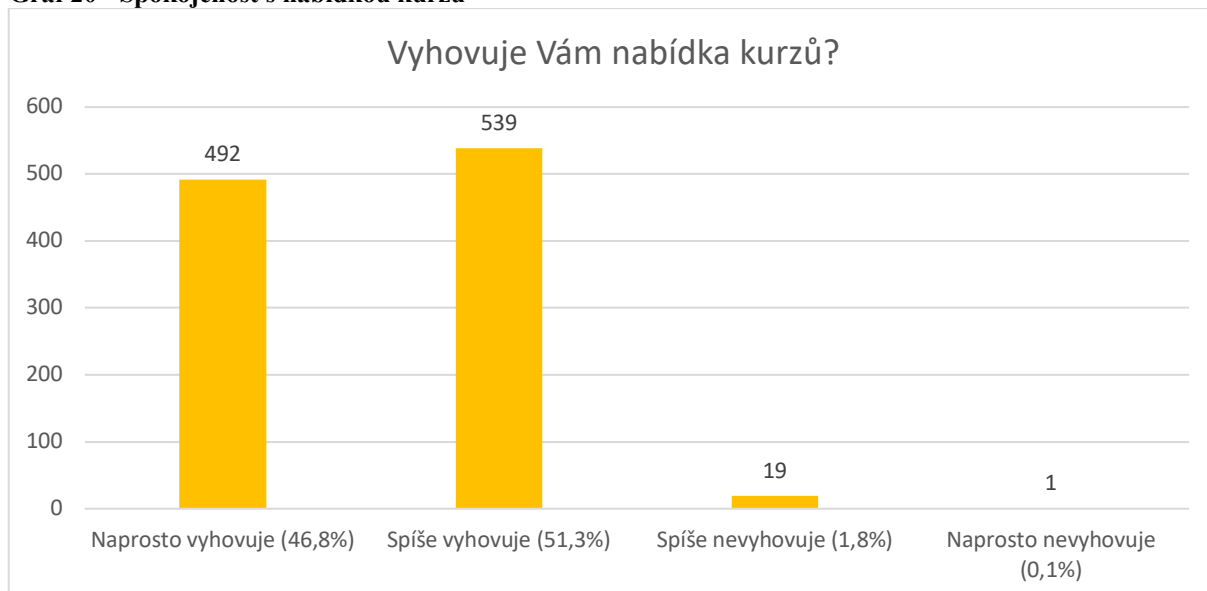

Zdroj: vlastní zpracování

Spokojenost s nabídkou kurzů

Více jak polovina respondentů (51,3 %) uvedlo, že jim nabídka kurzů spíše vyhovuje. 46,8 % respondentů nabídka kurzů naprosto vyhovuje. Nabídku kurzů lze tedy hodnotit kladně.

Graf 20 - Spokojenost s nabídkou kurzů

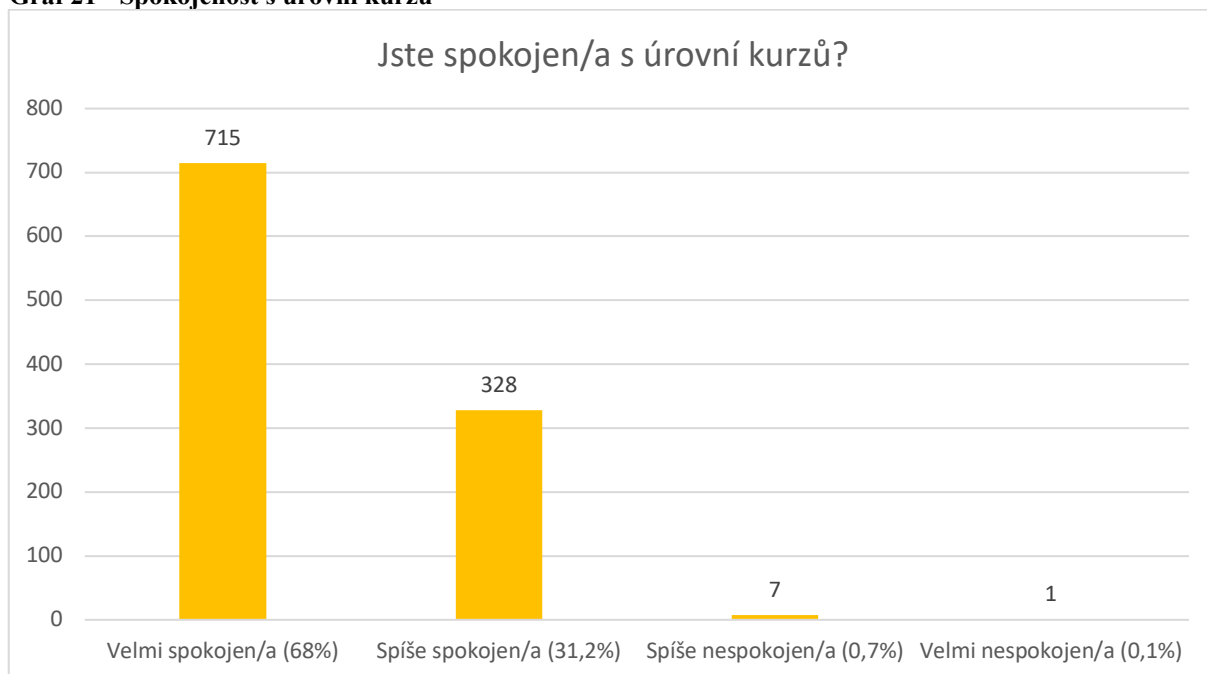

Zdroj: vlastní zpracování

Spokojenost s úrovní kurzů

Více jak 60 % respondentů (68 %) uvedlo, že jsou s úrovní kurzů velmi spokojeni. 31,2 % respondentů uvedlo, že s úrovní kurzů jsou spíše spokojeni. Pouze jeden respondent uvedl, že je velmi nespokojen. Úroveň kurzů lze tedy zhodnotit kladně.

Graf 21 - Spokojenost s úrovní kurzů

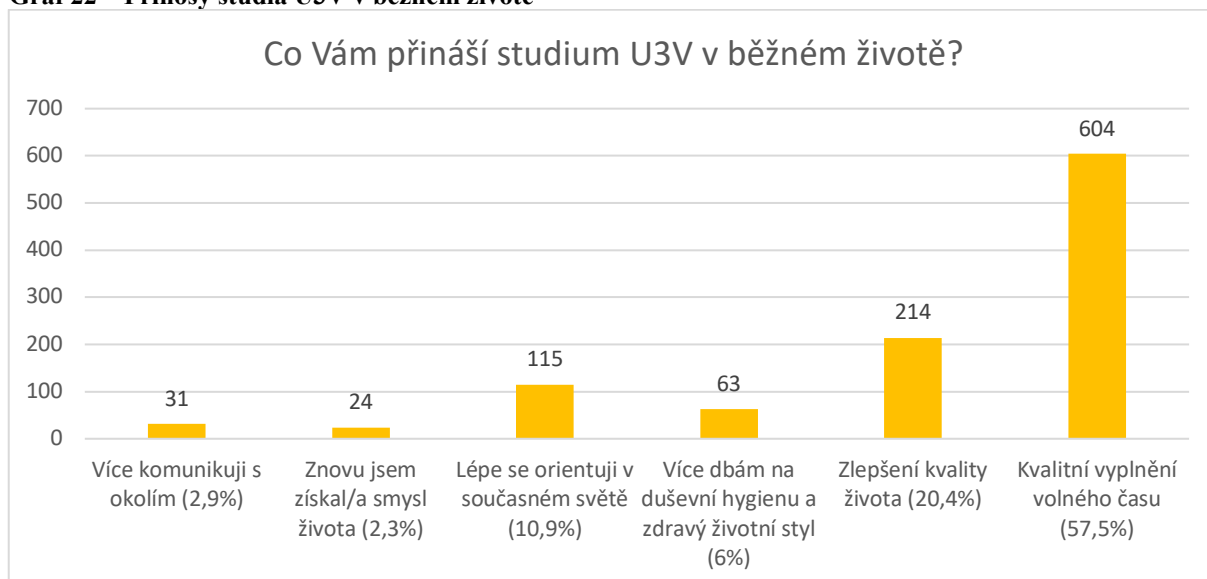

Zdroj: vlastní zpracování

Přínosy studia U3V v běžném životě

Nejvíce respondentů (57,5 %) uvedlo, že studium U3V jim přináší kvalitní vyplnění volného času. Za další velký přínos studia U3V respondenti považují zlepšení kvality života (20,4 %) a lepší orientaci v současném světě (10,9 %).

Graf 22 – Přínosy studia U3V v běžném životě

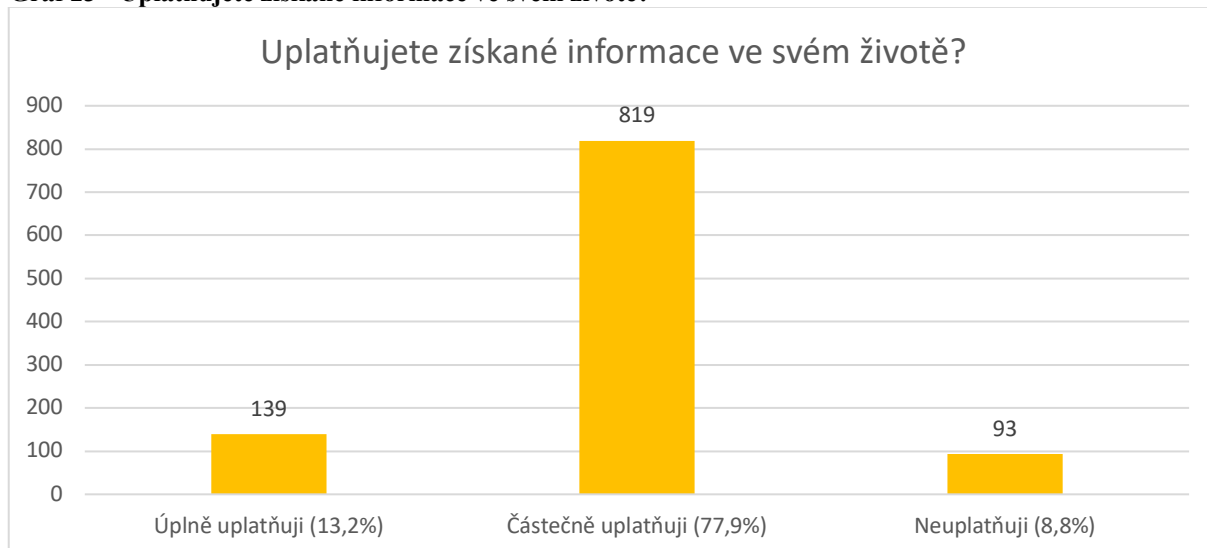

Zdroj: vlastní zpracování

Uplatnění získaných informací

Z celkového počtu respondentů odpovědělo 77,9 %, že v běžném životě částečně uplatňuje získané informace ze studia. Necelých 9 % respondentů získané informace neuplatňuje. Lze tedy říci, že informace získané při studiu nejsou pouze pro zajímavost, ale posluchači je využívají v běžném životě.

Graf 23 - Uplatňujete získané informace ve svém životě?

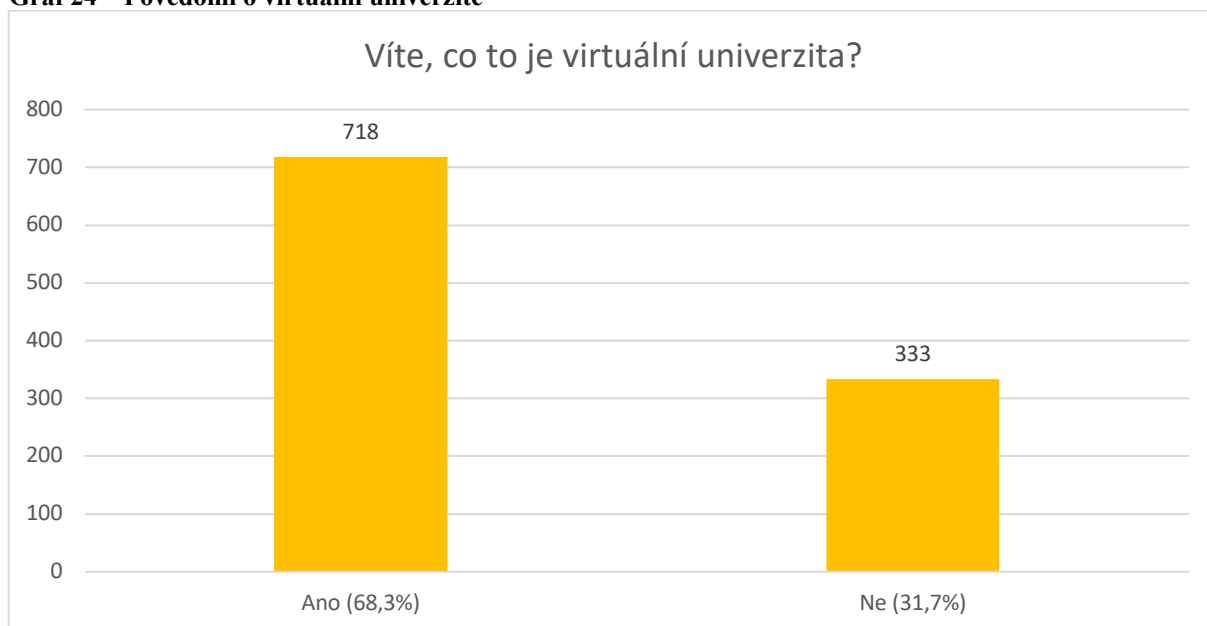

Zdroj: vlastní zpracování

Povědomí o virtuální univerzitě

Necelých 70 % respondentů uvedlo, že vědí, co to je virtuální univerzita. Ostatní (31,7 %) se s tímto pojmem dosud nesetkali.

Graf 24 – Povědomí o virtuální univerzitě

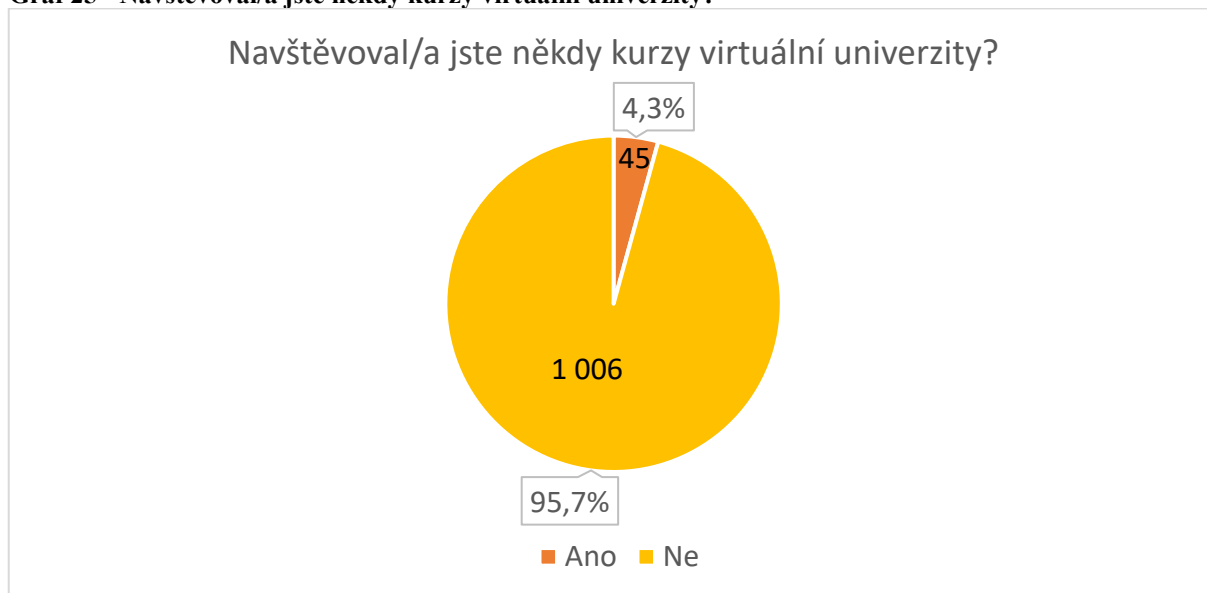

Zdroj: vlastní zpracování

Účast na kurzech z pohledu jedince

Z celkového počtu respondentů pouze 4,3 % procenta někdy navštěvovalo kurzy virtuální univerzity.

Graf 25 - Navštěvoval/a jste někdy kurzy virtuální univerzity?

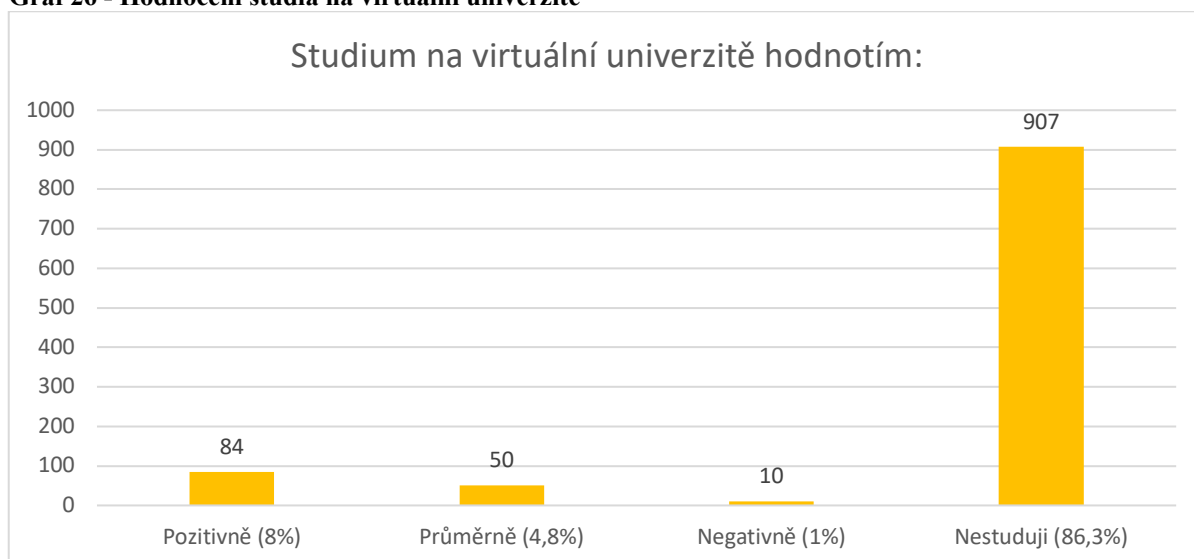

Zdroj: vlastní zpracování

Hodnocení studia VU3V

Jelikož byla možnost, že někteří z respondentů někdy navštěvovali kurzy virtuální univerzity, byla do dotazníku zahrnuta i otázka, jak studium na virtuální univerzitě hodnotí. Dotazníkové šetření probíhalo pouze na Univerzitě Karlově, proto 86,3 % respondentů odpovědělo, že kurzy virtuální univerzity nestudovali. Zbytek respondentů ale hodnotilo studium na VU3V pozitivně či průměrně. Pouze 1 % hodnotilo studium negativně.

Graf 26 - Hodnocení studia na virtuální univerzitě

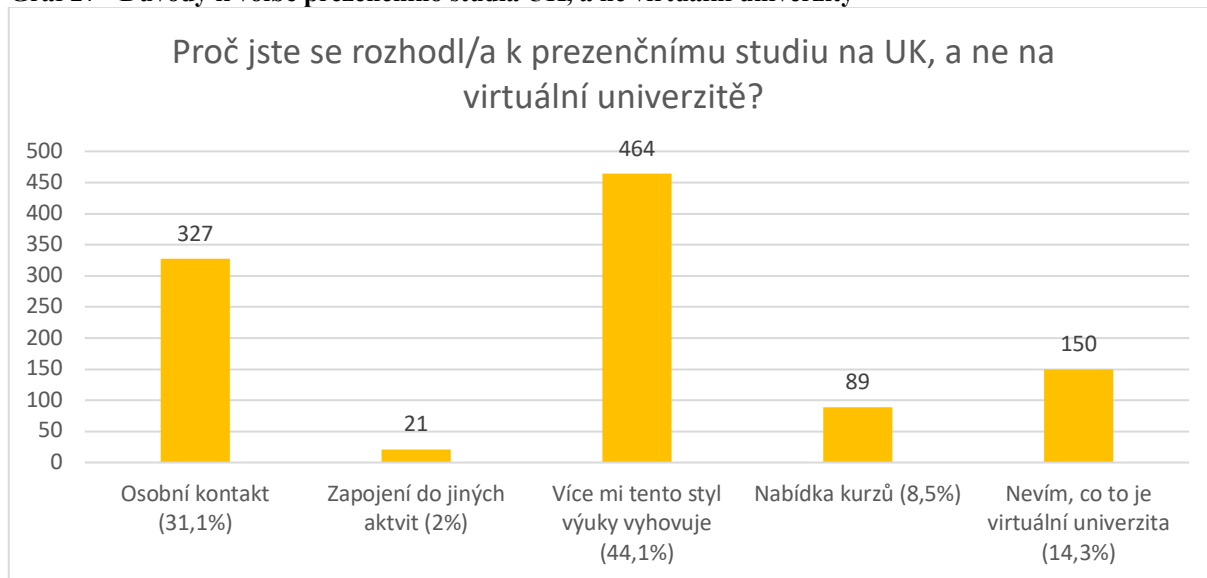

Zdroj: vlastní zpracování

Důvody k volbě mezi prezenčním studiem na UK a virtuální univerzitou ČZU

Největším důvodem preference prezenčního studia na UK před virtuální univerzitou byl ten, že jim tento styl výuky více vyhovuje (44,1 %). Jako další pro ně podstatný důvod uvedli osobní kontakt (31,1 %). 14,3 % respondentů se s pojmem virtuální univerzita neseťkalo. Počet těchto respondentů není překvapivě malý.

Graf 27 - Důvody k volbě prezenčního studia UK, a ne virtuální univerzity

Zdroj: vlastní zpracování

Výhody U3V dle respondentů

Poslední otázka v dotazníkovém šetření byla zaměřena na výhody a nevýhody U3V. Tato otázka nebyla povinná, proto počet odpovědí je menší než počet všech respondentů. Celkový počet získaných odpovědí na tuto otázku byl 787. Z obou tabulek je patrné, že výhody převažují nad nevýhodami. Jako největší výhodu respondenti uvedli, že studium je vhodná výplň volného času (14,80 %), dále pak smysl života (13,01 %) a kontakt s lidmi (12,83 %).

Tabulka 15 - Výhody U3V dle respondentů

Výhody	Počet odpovědí	%
Vhodná výplň volného času	83	14,80 %
Smysl života	73	13,01 %
Kontakt s lidmi (noví přátelé)	72	12,83 %
Další vzdělání (i v jiném oboru)	66	11,76 %
Nové informace (vědomosti)	46	8,20 %
Přehled v probírané problematice	31	5,53 %
Rozmanitost	26	4,63 %
Obdržené materiály z přednášek	25	4,46 %
Prodloužení aktivního života	24	4,28 %
Diskuse	21	3,74 %
Rozšíření dosavadních vědomostí	20	3,57 %
Zájmy, koníčky	20	3,57 %
Udržení duševní úrovně	15	2,67 %
Seznámení se s metodami výuky pedagogů	11	1,96 %
Časově i finančně nenáročné	10	1,78 %
Návrat do studentských let	6	1,07 %
Možnost srovnání v tvorbě s vrstevníky	5	0,89 %
Žiju, nepřežívám	4	0,71 %
Být „in“	3	0,53 %
Celkem	561	

Zdroj: vlastní zpracování

Nevýhody U3V dle respondentů

Počet nevýhod je výrazně nižší než počet výhod. Jako největší nevýhodu respondenti uvedli rychlé vyčerpání kapacity kurzů (23,89 %), protože např. na FF UK jsou přihlášky přijímány elektronicky bezprostředně po půlnoci daného dne a o přijetí rozhoduje přesný čas podání (hodina, minuta i vteřina) a samozřejmě i kapacita učebny. Za další nevýhodu považují složitější zápis do studia (16,81 %). Tyto dvě nevýhody spolu souvisí. Jako další nevýhodu respondenti uvedli časovou dotaci přednášek (11,95 %). Každá přednáška má klasicky hodinu

a půl, ale respondenti uvedli, že v případech, kdy je přednáška velmi podrobná nebo téma je rozsáhlé, tak nezbyvá čas na diskusi. Necelých 24 % respondentů uvedlo, že žádné nevýhody nezaznamenali.

Tabulka 16 - Nevýhody U3V dle respondentů

Nevýhody	Počet odpovědí	%
Rychlé vyčerpání kapacity kurzů	54	23,89 %
Složitější zápis do kurzů	38	16,81 %
Menší časová kapacita přednášek	27	11,95 %
Různorodá úroveň přednášejících	18	7,96 %
Nevyhovující čas přednášek	11	4,87 %
Velký počet posluchačů v učebně	10	4,42 %
Malá nabídka kurzů (historie, umění)	6	2,65 %
Obtížnější záznam přednášek	6	2,65 %
Rušení výuky jinými seniory	3	1,33 %
Bez připomínek, žádné nevýhody	53	23,45 %
Celkem	226	

Zdroj: vlastní zpracování

9.7 Diskuse

Jak už bylo řečeno, předpoklady budou potvrzeny či vyvráceny prostřednictvím dotazníkového šetření a rozhovorů.

Z celkového počtu 1 051 respondentů bylo 83,3 % ženského pohlaví a 16,7 % mužského pohlaví. Na kurzech tedy značně převládají ženy nad muži. Z rozhovorů s účastnicemi U3V též vyplývá, že kurzy navštěvuje více žen než mužů, což bylo potvrzeno i v rozhovorech s účastnicemi kurzů. Lze tedy říci, že první předpoklad je potvrzen.

Druhý předpoklad se týká věku, konkrétně toho, zda senioři do 70 let mají větší zájem dále se vzdělávat než senioři nad 70 let. Největší počet respondentů (51,8 %) byl ve věku od 60 do 70 let. Druhou největší skupinou byli respondenti ve věku od 71 do 80 let (43 %). I když jsou obě skupiny skoro vyrovnané, pořád lehce převládá skupina ve věku od 60 do 70 let. Předpoklad lze tedy potvrdit.

Třetím předpokladem bylo, zda lidé s vyšším dosaženým vzděláním mají větší zájem se dále vzdělávat než lidé s nižším dosaženým vzděláním. Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že převažují respondenti s vysokoškolským vzděláním (53,5 %) nad těmi, co mají středoškolské vzdělání ukončené maturitní zkouškou (46,5 %). I když ale vysokoškolské vzdělání převažuje, rozdíl není nijak velký. Tento předpoklad tedy lze též potvrdit.

Čtvrtý předpoklad je zaměřen na motivaci seniorů s tím, že největší motivací seniorů k dalšímu vzdělávání je získání nových poznatků. Tento předpoklad se zcela nepotvrdil. Dle dotazníkového šetření je největší motivací potřeba seberealizace – uplatnění se ve společnosti, smysl života ve stáří. Tato potřeba převládá v 45,7 %. Další motivací seniorů ke studiu jsou vzdělávací potřeby neboli držet krok s dobou (42,2 %), tedy vzdělávací potřeby jsou až na druhém místě. Tato potřeba sice nepřevládá, ale jako motivační prvek je též velmi důležitá.

Pátý předpoklad se týká toho, zda senioři mají větší zájem o studium humanitních oborů než o studium oborů jiných. Z grafu č. 13 je jasně patrný fakt, že největší zájem je o obor historie (42,2 %) a umění (18,5 %). Z rozhovorů s účastnicemi je též patrné, že mají zájem především o historii a umění. Pátý předpoklad je tedy potvrzen.

Poslední, šestý, předpoklad se týká toho, zda jsou senioři seznámeni s pojmem virtuální univerzita. Z výsledků dotazníkového šetření jasně vyplývá, že senioři vědí, co to virtuální univerzita je (68,3 %). Uchazečky v rozhovoru též uvedly, že jsou s tímto pojmem seznámeny. Poslední předpoklad je tedy potvrzen.

10 Závěr

Tato diplomová práce je zaměřena na celoživotní vzdělávání a jeho význam v rozvoji regionu, konkrétně na vzdělávání seniorů. Práce začíná úvodem, dále pak jsou zde popsány cíle práce a metodika.

V teoretické části jsou vysvětleny základní pojmy, které souvisí s tématem práce. Jsou to např. celoživotní vzdělávání, stárnutí, stáří, senior, účastník vzdělávání atd. Další kapitola je zaměřena na vzdělávání seniorů jako součást celoživotního vzdělávání. V této kapitole je popsána historie vzniku univerzit třetího věku a univerzity třetího věku ve světě. Do této kapitoly též spadá podkapitola, která je zaměřena na seniorské vzdělávání v České republice. V páté kapitole práce jsou stručně popsány organizace, které se zabývají seniorským vzděláváním jako je např. AIUTA či EFOS. Šestá kapitola se věnuje významu seniorského vzdělávání. Pod tuto kapitolu spadají cíle vzdělávání, funkce vzdělávání, či motivace seniorů k dalšímu vzdělávání. Jsou zde popsány i formy seniorského vzdělávání a úloha lektorů. Kapitola sedmá je zaměřena na rozvoj regionu. Je zde popsána typologie regionů a charakterizován zvolený region pro tuto práci – tedy Praha. V podkapitolách jsou popsány všechny veřejné vysoké školy v Praze, které se seniorským vzděláváním zabývají. Osmá kapitola je zaměřena na srovnání virtuální U3V ČZU a kontaktního studia U3V na UK. Praktickou část práce tvoří dotazníkové šetření a rozhovory s účastníky, resp. účastnicemi U3V, s lektorem a organizátorem U3V na UK. Byly stanoveny předpoklady, které poté byly potvrzeny či vyvráceny prostřednictvím dotazníkového šetření a rozhovorů. Dotazníkové šetření probíhalo pouze na Univerzitě Karlově, celkový počet respondentů byl 1 051. Na základě celkového shrnutí výsledků z dotazníkového šetření byl popsán i typický účastník U3V na Univerzitě Karlově. Tento popis koresponduje i s rozhovory.

Z celkového shrnutí výsledků z dotazníkového šetření lze říci, že typickým účastníkem studia U3V na Univerzitě Karlově je žena ve věku od 60 do 70 let s místem bydliště v Praze, s vysokoškolským vzděláním a před zahájením studia pracovala v administrativě. O dalším vzdělávání se dozvěděla od přátel a k dalšímu studiu se přihlásila, aby získala nové informace. Největší motivací ke studiu je potřeba seberealizace, tzn. uplatnění se ve společnosti či smysl života ve stáří. Studuje obor se zaměřením na historii a navštěvuje Filozofickou fakultu. Navštěvuje jeden kurz a preferuje přednášky s prezentací. Nabídka kurzů na UK jí spíše vyhovuje a s úrovní kurzů je velmi spokojena. Největší přínos studia U3V vidí v kvalitním vyplnění volného času. Informace získané na přednáškách v běžném životě uplatňuje částečně.

Ví, co to je virtuální univerzita, ale kurzy zde nenavštěvovala, jelikož jí tento typ výuky nevyhovuje.

Vzhledem k tomu, že jedním z cílů diplomové práce bylo navrhnout opatření k dalšímu rozvoji seniorského vzdělávání a ke zvýšení jejich motivace, je potřeba zaměřit se na spolupráci s ostatními vysokými školami v regionu v oblasti přípravy a organizace takových vzdělávacích programů, které nebudou striktně vycházet z akreditovaných studijních programů dané univerzity, ale budou průřezové s obory na jiných školách. Vhodné by bylo např. propojení technických a ekonomických oborů, ale např. i zapojení humanitních směrů. To by mohlo přispět k větší motivaci seniorů – mužů – ke studiu. Důležitý je i mezigenerační dialog, podpora společného studia - navštěvování některých kurzů s denními studenty tak, jak se to daří na Husitské teologické fakultě. K větší motivaci by přispěla i pružnější reakce vysokých škol na aktuální témata, která reagují na změny ve společnosti.

Velký prostor pro oblast seniorského vzdělávání nabízí i Erasmus pro seniory nebo různé dobrovolnické projekty v zahraničí. Je velký prostor i pro zapojení seniorů do chodu samotných U3V, a to nejen jako dobrovolníků v oblasti administrativy a organizačních prací, ale i jako lektorů ve smyslu „senioři přednášejí seniorům.“ Tato aktivita už na některých školách velmi dobře funguje v rámci doplňkových činností (Klub posluchačů a absolventů na FF UK).

Nezastupitelnou úlohu v procesu seniorského vzdělávání mají i lektori a organizátoři. Z rozhovorů vyplynulo, že vzdělávání seniorů pozitivně ovlivňuje všechny aktéry vzdělávacího procesu a zároveň je i motivuje.

Dnešní generace seniorů se chce neustále vzdělávat, dožívá se vyššího věku a nechce být, pokud je to možné, na nikom závislá. Dopřává si to, co nemohla v mládí stačit nebo ji to tehdejší systém neumožnil. A hlavně jsou sami se sebou spokojeni, že ještě, alespoň trochu, stačí vývoji současné doby.

Seznam použité literatury

- Adamec, Petr a Kryštof, David. 2011.** *Univerzity třetího věku na vysokých školách.* Brno : Masarykova univerzita, 2011. 978-80-210-5640-4.
- . **2009.** *Zájmové vzdělávání dospělých.* Praha : Portál, 2009. 978-80-7367-551-6.
- Disman, Miroslav. 2002.** *Jak se vyrábí sociologická znalost .* Praha : Karolinum, 2002. 80-246-0139-7.
- Haškovcová, Helena. 1989.** *Fenomén stáří.* Praha : Pyramida, 1989. 978-80-87109-19-9.
- . **2010.** *Fenomén stáří.* 2. vydání. Praha : Havlíček Brain Team, 2010. 978-80-87109-19-9.
- Janišová, Dana a Křivánek, Mirko. 2013.** *Velká kniha o řízení firmy: Praktické postupy pro úspěšný rozvoj.* Praha : Grada Publishing, a.s., 2013. 978-80-247-4337-0.
- Livečka, Emil. 1979.** *Úvod do gerontopedagogiky.* Praha : ÚŠI MŠ ČSR, 1979.
- Petříková, Anna a Čornaničová, Rozálie. 2004.** *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů.* Olomouc : Univerzita Palackého, 2004. 80-244-0879-1.
- Petříková, Anna. 2006.** *Psychologie učení a vzdělávání dospělých: studijní text pro distanční studium.* Olomouc : Hanex, 2006. 80-85783-63-0.
- Plháková, Alena. 2004.** *Učebnice obecné psychologie.* Praha : Academia, 2004. 80-200-1086-6.
- Pokorná, Andrea. 2010.** *Komunikace se seniory.* Praha : Grada Publishing, a.s., 2010. 978-80-247-3271-8.
- Prajerová, Květa. 2016.** *Na lásku a vzdělání není nikdy pozdě.* 6, Brno : MOJE ZEMĚ ČESKO, s.r.o., 2016. 1805-1251.
- Rogers, Alan, Horrocks, Naomi. 2010.** *Teaching adults.* místo neznámé : Open University Press, 2010. 9780335240364.
- Salivarová, Jarmila, Veteška, Jaroslav. 2014.** *Edukace seniorů v evropském kontextu: teoretická a aplikační východiska.* Praha : Univerzita Jana Amose Komenského, 2014. 978-80-7452-102-7.
- Slavík, Milan a kol. 2012.** *Vysokoškolská pedagogika.* Praha : Grada Publishing, a.s., 2012. stránky 73-81. 978-80-247-4054-6.
- Špatenková, Naděžda a Smékalová, Lucie. 2015.** *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika.* Praha : Grada Publishing, a.s., 2015. 978-80-247-5446-8.
- Švamperk Šauerová, Markéta, Vadíková, Katarína, Mária. 2013.** *Specifika edukace seniorů.* Praha : Vysoká škola tělesné výchovy a sportu Palestra, 2013. 978-80-87723-09.

Tošnerová, Tamara. 2002. *Ageismus. Průvodce stereotypy a mýty o stáří.* Praha : Ambulance pro poruchy paměti Ústav lékařské etiky 3. LF UK a FNKV Praha, 2002. 80-238-9506-0.

Veteška, Jaroslav a Vacínová, Tereza. 2011. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých: andragogika na prahu 21. století.* Praha : Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. 978-80-7452-012-9.

Wokoun, René, a další. 2008. *Regionální rozvoj: východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování.* místo neznámé : Linde Praha, a. s. , 2008. 978-80-7201-699-0.

Seznam internetových zdrojů

Strategie celoživotního učení ČR [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2007 [cit. 2019-10-31]. ISBN 978-80-254-2218-2. Dostupné z:

http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/knihovna-koncepci/celozivotni-uceni/strategie_2007_cz_web_jednostrany.pdf

VODÁKOVÁ, Dominika. *Fenomén celoživotního vzdělávání* [online]. 2018 [cit. 2019-10-31]. Dostupné z: <https://medium.com/edtech-kisk/fenomén-celoživotního-vzdělávání-2595bb27e85b>

ŠERÁK, Michal. *Role univerzit třetího věku v širších edukačních i sociálních kontextech* [online]. 2018 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z:

<https://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/21747/ROLE-UNIVERZIT-TRETIHO-VEKU-V-SIRSICH-EDUKACNICH-I-SOCIALNICH-KONTEXTECH.html/>

VOJÍŘOVÁ, Kateřina. *Senioři a veřejné knihovny* [online]. 2007 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/28089/>. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze.

ZIMA, Tomáš. *Opatření rektora č. 39/2017* [online]. 2017 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://cuni.cz/UK-8290.html>

NEHODOVÁ, Klára. *Virtuální Univerzita třetího věku - vzdělávání seniorů v regionech. E-senior* [online]. [cit. 2020-03-30]. Dostupné z: <https://e-senior.czu.cz/>

Výroční zpráva o činnosti UK za rok 2018 [online]. In: 2018. [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <https://cuni.cz/UK-8533.html>

Výroční zpráva VŠCHT 2018 [online]. In: 2018 [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <https://www.vscht.cz/uredni-deska/zakladni-dokumenty/vyrocnizpravy>

Výroční zpráva o činnosti ČVUT 2018 [online]. In: 2018 [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <https://www.cvut.cz/vyrocnizpravy-o-cinnosti>

Výroční zpráva o činnosti VŠE 2018 [online]. In: 2018 [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <https://www.vse.cz/informace-o-vse/profil-skoly/vyrocnizpravy/>

Výroční zpráva AMU 2018 [online]. In: 2018 [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: https://www.amu.cz/cs/uredni-deska/strategicke_dokumenty/vyrocnizpravy/

Konzultační střediska VU3V PEF ČZU v Praze: Portál vzdělávání seniorů. *E-senior* [online]. [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <https://e-senior.czu.cz/course/view.php?id=5>

Poslání a vize AU3V. *Asociace univerzit třetího věku* [online]. [cit. 2020-03-05]. Dostupné z: <http://www.au3v.cz/index.php/poslani-a-vize>

Přílohy

Příloha č. 1

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Centrum dalšího vzdělávání
Nám. Jana Palacha 1/2
116 38 Praha 1

Prezenční razítko:

Podpis pracovníka CDV:

PŘIHLÁŠKA ke studiu Univerzity třetího věku v akademickém roce 2020/2021

Příjmení:	Jméno:	Titul:
Datum narození:	Místo narození:	
Rodné číslo:	Nejvyšší dosažené vzdělání (<i>podmínkou k přijetí je maturita</i>):	
Trvalé bydliště:		
Telefon/mobil:	e-mail:	
<i>Kontaktní adresa: (v případě, že je odlišná od adresy trvalého bydliště)</i>		
Kurzy, na které se uchazeč/ka hlásí: 1. 2. 3. 4. 5.		
Prohlašuji, že si jsem vědom/a toho, že Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, IČO: 00216208, se sídlem: nám. Jana Palacha 1/2, 116 38 Praha 1, je oprávněna ke zpracování a uchování mých osobních údajů v této přihlášce uvedených, v souvislosti s mým studiem Univerzity třetího věku, a to zejména za účelem evidence a archivace a k případnému kontaktování z důvodu realizace kurzu/studia, na něž se přihlašuji. Zároveň tímto uděluji na dobu neurčitou souhlas se zpracováním a uchováním mých osobních údajů v této přihlášce uvedených za účelem nabídky účasti na obdobných akcích a též pro zaslání obchodních sdělení ve smyslu zákona č. 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti, ve znění pozdějších předpisů, pokud souvisí s činností Univerzity Karlovy. Prohlašuji, že jsem seznámen se svými právy týkajícími se přístupu k informacím a jejich ochraně podle § 12 a § 21 zákona č. 110/2019 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, tedy že mohu požádat Univerzitu Karlovu, Filozofickou fakultu o informaci o zpracování mých osobních údajů a jsem oprávněn/a ji dostat a že mohu požádat Univerzitu Karlovu, Filozofickou fakultu o opravu nepřesných osobních údajů, doplnění osobních údajů, jejich blokaci a likvidaci.		
Podpis posluchače:	Datum doručení přihlášky:	

Příloha č. 2

Univerzita Karlova
 Filozofická fakulta
 Centrum dalšího vzdělávání
 Nám. Jana Palacha 1/2
 116 38 Praha 1

Razítko a datum zápisu:

Podpis pracovníka CDV:

EVIDENČNÍ LIST POSLUCHAČE
 Univerzita třetího věku
 akademický rok 2020/2021

Příjmení:	Jméno:	Titul:
Datum narození:	Místo narození:	
Rodné číslo:	Nejvyšší dosažené vzdělání (<i>podmínkou k přijetí je maturita</i>):	
Trvalé bydliště:		
Telefon/mobil:	e-mail:	
<i>Kontaktní adresa:(v případě, že je odlišná od adresy trvalého bydliště)</i>		
Kurzy, na které se uchazeč/ka hlásí:		
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
<p>Prohlašuji, že si jsem vědom/a toho, že Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, IČO: 00216208, se sídlem: nám. Jana Palacha 1/2, 116 38 Praha 1, je oprávněna ke zpracování a uchování mých osobních údajů v této přihlášce uvedených, v souvislosti s mým studiem Univerzity třetího věku, a to zejména za účelem evidence a archivace a k případnému kontaktování z důvodu realizace kurzu/studia, na něž se přihlašuji. Zároveň tímto uděluji na dobu neurčitou souhlas se zpracováním a uchováním mých osobních údajů v této přihlášce uvedených za účelem nabídky účasti na obdobných akcích a též pro zasílání obchodních sdělení ve smyslu zákona č. 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti, ve znění pozdějších předpisů, pokud souvisí s činností Univerzity Karlovy. Prohlašuji, že jsem seznámen se svými právy týkajícími se přístupu k informacím a jejich ochraně podle § 12 a § 21 zákona č. 110/2019 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, tedy že mohu požádat Univerzitu Karlovu, Filozofickou fakultu o informaci o zpracování mých osobních údajů a jsem oprávněn/a ji dostat a že mohu požádat Univerzitu Karlovu, Filozofickou fakultu o opravu nepřesných osobních údajů, doplnění osobních údajů, jejich blokaci a likvidaci.</p>		
Podpis posluchače:	Datum doručení přihlášky:	

Příloha č. 3

Vzdělávání seniorů

Vážená paní,

Vážený pane,

jsem studentkou navazujícího magisterského studia na České zemědělské univerzitě v Praze. Prosím o vyplnění dotazníku, který se zabývá vzděláváním seniorů. Dotazník je anonymní a bude podkladem pro vypracování praktické části mé diplomové práce s názvem *Celoživotní vzdělávání a jeho význam v rozvoji regionu*. Získané údaje budou sloužit výhradně pro výsledky výzkumu a nebudou žádným způsobem zneužity. Prosím, označte u každé otázky jen jednu odpověď (u otázky č. 4 lze v případě možnosti „jiné“ doplnit, u otázky č. 5 a 6 lze označit i více možností, u poslední otázky lze odpověď vypsát).

Děkuji za ochotu a Váš čas. Bc. Markéta Kellerová.

- 1) Proč jste se přihlásil/a k dalšímu studiu?
 - a) Potřeba vzdělávat se
 - b) Porozumění době
 - c) Dostatek volného času
 - d) Získání nových informací
 - e) Získání nových přátel
 - f) Potřeba zvýšení prestiže v rodině a okolí
 - g) Splněné sny
 - h) Nemožnost studia v mládí
 - i) Realizace koníčků a zájmů

- 2) Jak jste se o možnosti dalšího vzdělávání dozvěděl/a?
 - a) Internet
 - b) Rodina
 - c) Přátelé
 - d) Média
 - e) Informační nástěnka

- 3) Co Vás motivuje k dalšímu vzdělávání?
 - a) Vzdělávací potřeby (držet krok s dobou)
 - b) Sociální potřeby (potřeba kontaktu s jinými lidmi)
 - c) Potřeba seberealizace (uplatnění ve společnosti, smysl života ve stáří)

- 4) V jakém oboru jste pracoval/a před zahájením studia U3V? (v případě možnosti „jiné“ prosím doplňte)
 - a) Zdravotnictví
 - b) Školství
 - c) Administrativa
 - d) Oblast služeb a obchodu
 - e) Zemědělství
 - f) V domácnosti
 - g) Jiné.....

- 5) Na kterých dalších školách studujete U3V? (lze označit i více možností)
 - a) Česká zemědělská univerzita
 - b) České vysoké učení technické
 - c) Vysoká škola ekonomická
 - d) Vysoká škola chemicko-technologická
 - e) Akademie múzických umění
 - f) Studuji jen na Univerzitě Karlově

- 6) Na jakých fakultách v rámci Univerzity Karlovy studujete? (lze označit i více možností)
- a) Filozofická fakulta
 - b) Katolická teologická fakulta
 - c) Evangelická teologická fakulta
 - d) Husitská teologická fakulta
 - e) Právnická fakulta
 - f) 1.lékařská fakulta
 - g) 2.lékařská fakulta
 - h) 3.lékařská fakulta
 - i) Přírodovědecká fakulta
 - j) Matematicko-fyzikální fakulta
 - k) Pedagogická fakulta
 - l) Fakulta sociálních věd
 - m) Fakulta tělesné výchovy a sportu
 - n) Fakulta humanitních studií
 - o) Ústřední knihovna – EDIS
- 7) Jaký typ výuky preferujete?
- a) Přednáška s prezentací
 - b) Přednáška bez prezentace
 - c) Přednáška kombinovaná (např. exkurze do muzeí)
 - d) Seminář
 - e) Exkurze
- 8) V jakém oboru se studujete?
- a) Historie
 - b) Psychologie
 - c) Umění
 - d) Cizí jazyky
 - e) Právo
 - f) Přírodní vědy
 - g) Medicína, lékařství
 - h) Sport a pohybové aktivity
 - i) Matematické obory
 - j) Informační technologie
- 9) Kolik kurzů navštěvujete letos?
- a) 1
 - b) 2
 - c) 3
 - d) 4
 - e) 5 a více
- 10) Vyhovuje Vám nabídka kurzů?
- a) Naprosto vyhovuje
 - b) Spíše vyhovuje
 - c) Spíše nevyhovuje
 - d) Naprosto nevyhovuje
- 11) Jste spokojen/a s úrovní kurzů?
- a) Velmi spokojen/a
 - b) Spíše spokojen/a
 - c) Spíše nespokojen/a
 - d) Velmi nespokojen/a

- 12) Považujete lektory/vyučující za motivační prvek?
- Naprosto považuji
 - Částečně považuji
 - Vůbec nepovažuji
- 13) Co Vám přináší studium U3V v běžném životě?
- Více komunikuji s okolím
 - Znovu jsem získal/a smysl života
 - Lépe se orientuji v současném světě
 - Více dbám na duševní hygienu a zdravý životní styl
 - Zlepšení kvality života
 - Kvalitní vyplnění volného času
- 14) Uplatňujete získané informace ve svém životě?
- Úplně uplatňuji
 - Částečně uplatňuji
 - Neuplatňuji
- 15) S kým navštěvujete vzdělávací programy (kurzy)?
- Sám/sama
 - S přáteli
 - S manželem/manželkou (partnerem/partnerkou)
- 16) Víte, co to je virtuální univerzita?
- Ano
 - Ne
- 17) Navštěvoval/a jste někdy kurzy virtuální univerzity?
- Ano
 - Ne
- 18) Proč jste se rozhodl/a k prezenčnímu studiu na UK, a ne na virtuální univerzitě?
- Osobní kontakt
 - Zapojení do jiných aktivit (např. Klub seniorů)
 - Více mi tento styl výuky vyhovuje
 - Nabídka kurzů
 - Nevím, co to je virtuální univerzita
- 19) Studium na virtuální univerzitě hodnotím:
- Pozitivně
 - Průměrně
 - Negativně
 - Nestuduji
- 20) Pohlaví
- Žena
 - Muž
- 21) Věk
- 60-70
 - 71-80
 - 81-90
 - 91 a více
 - Výjimka invalidní důchodce (bez ohledu na věk)
 - Válečný veterán (bez ohledu na věk)

- 22) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?
- a) Středoškolské s maturitou
 - b) Vysokoškolské
- 23) V kterém kraji bydlíte?
- a) Praha
 - b) Středočeský
 - c) Jihočeský
 - d) Plzeňský
 - e) Karlovarský
 - f) Ústecký
 - g) Liberecký
 - h) Královehradecký
 - i) Pardubický
 - j) Kraj Vysočina
 - k) Jihomoravský
 - l) Olomoucký
 - m) Zlínský
 - n) Moravskoslezský
- 24) Je pro Vás překážkou dojíždět do vzdálenějšího města (regionu)?
- a) Ano
 - b) Ne
- 25) V čem vidíte výhody a nevýhody U3V?
.....

Příloha č. 4

Otázky k rozhovorům

Účastnice

Kdy jste se rozhodla k dalšímu studiu?
Proč jste se přihlásila k dalšímu studiu?
Přihlásila jste se k dalšímu studiu, protože jste v minulosti nemohla?
Jaká je Vaše motivace k dalšímu studiu?
Podporuje Vás v dalším vzdělávání někdo? Kdo?
Proč jste si vybrala studium na UK, a ne na virtuální univerzitu?
Proč jste si vybrala studium na virtuální univerzitu?
Vnímáte studium jako kvalitní vyplnění volného času?
Využíváte získané informace v běžném životě? Případně kde, jak?
Jste spokojena s úrovní a průběhem kurzů?
Jak hodnotíte studium? Jak hodnotíte lektory/přednášející?
Navštěvujete kurzy sama?
Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?
Kolik Vám je let? Kde bydlíte?
Proč je o seniorské vzdělávání takový zájem? Co si o tom myslíte?
Vidíte nějaké výhody/nevýhody?

Lektor

Jak přistupujete ke vzdělávání seniorů?
Jak se připravujete na přednášky/kurzy?
Jakými znalostmi, zkušenostmi, dovednostmi musí lektor disponovat?
V čem se, podle Vašeho názoru, liší přednášky pro seniory a pro denní studenty?
Proč je o seniorské vzdělávání takový zájem? Co si o tom myslíte?
Je tato oblast vzdělávání pro Vás přínosná? V čem?
Kolik Vám je let?

Organizátor

Co všechno musí uchazeč splnit, aby mohl studovat?
Jak vybíráte kurzy na daný semestr/rok? Jaká jsou kritéria pro výběr daného kurzu?
Jak probíhají kurzy?
Jak probíhají zápisy?
Proč je o seniorské vzdělávání takový zájem? Co si o tom myslíte?
Kolik Vám je let?